ПРАЛЕТАРЫІ ЎСІХ КРАІН, ЯДНАЙЦЕСЯ!

Літаратура і Мастацтва

Выдаецца з 1932 г.
№ 44 (2570)
ПЯТНІЦА
29
кастрычніка 1971 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ НА ШАСНАЦЦАЦІ СТАРОНКАХ

Цана 8 кап.

БЕЛАРУСКАМУ УНІВЕРСІТЭТУ—50!

Заўтра ў Беларускага ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга дзяржаўнага універсітэта імя У. І. Леніна залаты юбілей. Гэта свята не толькі студэнтаў і выкладчыкаў універсітэта, гэта свята ўсёй Беларусі. Беларускі дзяржаўны універсітэт — гэта наша сённяшняя навука, наша культура.

Аб'ектыў фотаапарата занатаваў адно імгненне ў плённым і напружаным жыцці універсітэта.

Глядзіш на засяроджаныя твары юнакоў і дзяўчат, і ўспамінаюцца словы Генеральнага сакратара ЦК КПСС Леаніда Ільіча Брэжнева з яго прамовы на першым Усесаюзным злёце студэнтаў: «Наша савецкае студэнцтва — гэта плоць ад плоці, кроў ад крыві рабочых, сялян, працоўнай інтэлігенцыі — адным словам, тых, хто сваёй працай робіць магчымым далучэнне моладзі да вышынь ведаў».

...Неўзабаве яны выйдуць на шырокі прасцяг жыцця. І дзе б ні выпала ім працаваць — у школе ці заводскай лабараторыі, у навукова-даследчым інстытуце ці геалагічнай партыі, — яны падтрымаюць гонар сваёй альма-матэр, апраўдаюць клопаты Камуністычнай партыі і Савецкага ўрада.

Матэрыялы, прысвечаныя 50-годдзю універсітэта, чытайце на стар. 4, 5, 6, 7.

Фота М. МІНКОВІЧА.

НЯХАЙ ЖЫВЕ САВЕЦКАЯ НАРОДНАЯ ІНТЭЛІГЕНЦЫЯ—АКТЫЎНЫ БУДАЎНІК КАМУНІСТЫЧНАГА ГРАМАДСТВА!

З ЗАКЛІКАЎ ЦК КПСС ДА 54-й ГАДАВІНЫ ВЯЛІКАЙ КАСТРЫЧНІЦКАЯ САЦЫЯЛІСТЫЧНАЯ РЭВАЛЮЦЫІ.

ад пятніцы да пятніцы

МАЦНЕЦЬ НАШАЙ ДРУЖБЕ

Сустрэча Л. І. Брэжнева і Ж. Пампіду.

Кожнаму з нас з дзяцінства блізкія словы — Французская рэвалюцыя, Парыжская камуна... Нам дарагія імёны Вальтэра і Русо, Бальзака і Гюго, Сары Бернар і Жоржа Бізэ.

Францыя, французскі народ — таленавіты, працавіты і храбры. Мы былі разам у дні самых цяжкіх выпрабаванняў, калі на нашы краіны насунуўся чорны цень фашысцкага бота. Радасна ўсведамляць, што ў нас добрыя, шчырыя адносіны зараз, сёння.

Вось чаму з такім захапленнем сочым мы за візітам Генеральнага сакратара ЦК КПСС Леаніда Ільіча Брэжнева ў Францыю. Мільёны і мільёны савецкіх людзей садзяцца ля тэлевізараў, каб убачыць, як горача сустракае Францыя савецкіх пасланцаў.

Са свайго асабістага вопыту ведаю, як дружалюбна настроены французы да савецкіх людзей. З групай дзеячоў культуры і мастацтва Беларусі мне давялося пабываць у Францыі, у яе цудоўнай сталіцы Парыжы, іншых гарадах. І дзе б мы ні былі, нас сустракалі прыязныя ўсмешкі, дружалюбнасць. Нам гаварылі, што французы заўсёды ўдзячныя Савецкай краіне за тое, што яна вызваліла Еўропу ад фашысцкай навалы.

Было вельмі прыемна даведацца, што ў Францыі добра ведаюць і любяць мастацтва, літаратуру нашай краіны. Што тут блізкія імёны Пушкіна і Тургенева, Талстога і Дастаеўскага, што ў Францыі вельмі папулярная музыка Чайкоўскага і Шастаковіча, што калі сюды прыязджаюць савецкі балет, савецкія музыканты—у чаргу за білетамі выстрайваюцца задоўга да канцэртаў.

Так, мы добра дружым, мы ў многім — разам.

«Савецкі Саюз і Францыя звязаны шматлікімі ніцямі кантактаў, абменаў і супрацоўніцтва ў сферы эканомікі, навукі, тэхнікі і культуры,—сказаў у сваёй прамове ў Версалі Л. І. Брэжнеў.—Шырацца дружалюбныя зносіны паміж Савецкім Саюзам і Францыяй».

Наша краіна — прызнаны ва ўсім свеце сцяганосец міру і свабоды. І вельмі добра, вельмі радасна, што ў нас столькі сяброў і што сярод гэтых сяброў Францыя—адна з вялікіх дзяржаў.

А калі сябруюць паміж сабой такія дзяржавы, ворагам міру нялёгка здзейсніць свае чорныя задумы.

Няхай і надалей мацнее дружба паміж нашымі народамі.

Я. ПАЛОСІН,
народны артыст СССР.

ВЕРНАСЦЬ ПРАЎДЗЕ

ТВОРЧЫ ВЕЧАР ВАСІЛЯ БЫКАВА

Творчасць Васіля Быкава — вельмі значная, змястоўная і цікавая з'ява ў нашай літаратуры. Пісьменнік піша аб Вялікай Айчыннай, аб яе суровых выпрабаваннях, аб людзях, якія штодзённа знаходзіліся на лініі агню і ледзь не штодзённа глядзелі ў твар смерці. З вялікай увагай і глыбокай пранікнёнасцю асэнсоўвае ён у сваіх творах жыццёвую праўду вайны як праўду мастацкую. Спасцігаючы вопыт і ўрокі вайны, Васіль Быкаў з асаблівай настойлівасцю высвятляе гуманістычную сутнасць узаемадачыненняў і паводзін людзей у тых драматычных абставінах, калі ў змаганні за Радзіму ім даводзілася плаціць самай высокай цаной.

Вось чаму творчы вечар Васіля Быкава, які адбыўся 27 кастрычніка ў клубе Саюза пісьменнікаў БССР, сабраў мнагалюдную аўдыторыю.

Сустрэча з пісьменнікам атрымалася цікавай і змястоўнай. Размову з Васілём Быкавым вялі Вера Палтаран і Уладзімір Юрэвіч, і гэта размова была задушэўнай, шчырай. Яна была насычана глыбокімі разважаннямі аб жыцці і творчасці, аб літаратурным майстэрстве, аб мастацкіх пошуках, аб значэнні біяграфічнага вопыту для творчасці пісьменніка, аб тых унутраных стымулах, што прыводзяць да нараджэння твора, аб узаемасувязях праўды жыцця з мастацкай праўдай.

Крытык Уладзімір Юрэвіч, які выступіў са словам пра творчасць пісьменніка, акрэсліў яго шлях у літаратуру, падзяліўся думкамі пра творы, што з'явіліся найбольш значнымі вехамі ў творчасці Васіля Быкава. Адначасова, накіроўваючы размову, крытык ставіў пытанні, якія вялі ў свет пісьменніка, у яго творчую лабараторыю, закраналі істотныя праблемы ідэйна-мастацкага светапогляду.

Пісьменнік, даючы адказы, расказаў, як ён пачынаў свой шлях у літаратуру, з удзячнасцю назваў імёны літаратараў, што дапамаглі яму на пачатку дарогі падтрымкай і парадамі, прыгадаў, як узнікла ў яго жаданне пісаць, выявіць свой вопыт і сваё веданне, разуменне вайны ў мастацкіх вобразах. Расказаў Васіль Быкаў і аб творчых цяжкасцях, якія давялося адольваць пры напісанні асобных твораў.

Ён згадаў некаторыя жыццёвыя факты і эпізоды, што былі выкарыстаны ім у аповесцях «Трэцяя ракета», «Здрада», «Альпійская балада». У час размовы гаварылася і аб многім іншым: аб формах сцвярджэння ідэалу ў мастацтве, аб сувязі паміж прататыпам і літаратурным вобразам, аб ролі мастацкага вымыслу ў творах, аб шляхах і спосабах мастацкага сінтэзу сучаснасці і падзей мінулага і г. д. Ішла размова і аб мастацкіх пралiках, асобных няўдачах пісьменніка (і трэба адзначыць, тон задаваў ён сам, строга, самакрытычна ацэньваючы сваю працу).

Усхвалявана выступіў на вечары генерал-маёр у адстаўцы, пісьменнік Мікалай Аляксееў, які падзяліўся сваімі ўражаннямі ад твораў Васіля Быкава.

Адказваючы на пытанні прысутных — сваіх зацікаўленых чытачоў — Васіль Быкаў расказаў таксама і аб сваёй працы для кіно і тэатра, аб творчых планах.

В. ПРЫШЧАПЁНАК—ЗАСЛУЖАНЫ АРТЫСТ БССР

За заслугі ў развіцці музычнага мастацтва Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР прысвоіў салісту хору Дзяржаўнага камітэта Савета Міністраў Беларускай ССР па тэлебачанні і радыёвяшчанні Валерыю Георгіевічу Прышчапёнку ганаровае званне заслужанага артыста Беларускай ССР.

●

Прышчапёнак Валерый Георгіевіч нарадзіўся ў 1921 годзе ў Омску. Пасля заканчэння музычнага вучылішча ў Стаўрапалі быў запрошаны ў ансамбль песні і танца ЧБВА. У 1955 годзе скончыў Беларускую дзяржаўную кансерваторыю і стаў салістам хору Беларускага радыё.

В. Прышчапёнак адзін з першых выканаўцаў большасці вакальных твораў беларускай музыкі.

Актыўны прапагандыст беларускай песні, В. Прышчапёнак часты госць у калгаснікаў, рабочых, у воінаў Савецкай Арміі. За поспехі ў выканаўчым майстэрстве ўзнагроджаны Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета БССР.

ВІНШУЕМ З УЗНАГАРОДАЙ!

За плённую работу ў галіне беларускай савецкай літаратуры і ў сувязі з шасцідзесяцігоддзем з дня нараджэння Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР узнагародзіў пісьменніка Лобана Мікалая Паўлавіча Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

□

За заслугі ў развіцці беларускага савецкага тэатральнага мастацтва і ў сувязі з сямідзесяцігоддзем з дня нараджэння Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР узнагародзіў народную артыстку Беларускай ССР, актрысу Беларускага дзяржаўнага драматычнага тэатра імя Я. Коласа Глебаўскую Яніну Казіміраўну Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

АДРАС ТВОРЧАЙ ПАЕЗДКІ—ТРАКТАРНЫ

Намеснік галоўнага тэхнолага завода Юрый Паўлавіч Носік знаёміць пісьменнікаў з вытворчасцю.

Днямі вялікая група беларускіх пісьменнікаў наведала Мінскі ардэнаносны трактарны завод. Адбылася цікавая сустрэча з калектывам прадпрыемства. Галоўны інжынер Пётр Іванавіч Байкоў расказаў гасцям пра гісторыю завода — як нарошчвалася яго магутнасць, як на базе калёснага ўніверсальнага прапашнога трактара МТЗ-50 стваралася цэлая сям'я трактараў рознага прызначэння. Карысная гутарка зацягнулася надоўга.

Затым пісьменнікі Янка Скрыган, Піліп Пестрак, Павел Кавалёў, Анатоль Грачанікаў, Мікола Ткачоў, Мікола Гарулёў, Браніслаў Спрынчан, Мікалай Аляксееў, Ядзвіга Бяганская, Эдзі Агняцвет, Аркадзь Маўзон, Павел Місько і іншыя пабывалі ў цэхах завода, пазнаёміліся з вытворчасцю, з лепшымі людзьмі прадпрыемства.

На канве выдуманых канфліктаў

В. КРУТАЛЕВІЧ

КАЛІ ЗДРАДЖВАЕ ПАЧУЦЦЁ МЕРЫ

НАРАДЖЭННЕ любой савецкай нацыянальнай рэспублікі цесна звязана з праблемай дзяржаўных узаемаадносін з РСФСР. Федэратыўныя адносіны — арганічная частка нацыянальна-дзяржаўнага будаўніцтва. Таму зусім зразумела імкненне рэакцыйных заходніх сацыёлагаў дыскрэдытаваць савецкі федэралізм як форму супрацоўніцтва нацый, прыпісаць рускім камуністам нейкія асобыя намеры, якія нічога агульнага не маюць з інтарэсамі нацый. Менавіта ў паказе савецкай федэрацыі саветолагам перш за ўсё і часцей за ўсё здраджвае пачуццё меры.

Саветолагі вынаходзяць «супярэчнасці» ў марксісцка-ленінскай тэорыі нацыянальнага пытання, даказваюць несумяшчальнасць права нацый на самавызначэнне з інтарэсамі пралетарыяту і г. д. Для заходніх тэарэтыкаў, якія гавораць аб вечнасці нацый, права нацый на самавызначэнне прадстаўляецца несумяшчальным з інтэрнацыянальнымі задачамі сацыялізма. Уключэнне права нацый на самавызначэнне ў партыйную праграму было нібыта вымушанай уступкай бальшавікоў нацыяналізму.

Буржуазныя юрысты і гісторыкі звычайна агаворваюцца, што ў Савецкім Саюзе нельга шукаць федэралізму «заходне-еўрапейскага ўзору». Гэта, вядома, правільна. Савецкая і буржуазная федэрацыі — розныя па сваёй прыродзе, сацыяльнай сутнасці і па сваіх мэтах — розныя дзяржаўна-прававыя формы. Але з гэтага тэзісу робіцца зусім нечаканы, але зусім зразумелы і лагічны для буржуазнага светапогляду вывад, што сапраўдная федэрацыя—гэта заходняя, а савецкая нібыта «ад нячыстага». Спрабуюць даказваць, што савецкая федэрацыя не звязана з інтарэсамі нацый і г. д. Англійскі прафесар А. Кейт прызнае, напрыклад, два тыпы федэрацыі. Да першага тыпу ён адносіць ЗША, Швейцарыю, Канаду, Аўстралію. Гэты тып федэрацыі, на яго думку, узнік як вынік аб'яднання незалежных дзяржаўных адзінак. Другі тып федэрацыі (да яго ён адносіць СССР) — вынік раздзялення вельмі вялікіх раёнаў для эфектыўнага адміністравання. Савецкі Саюз па волі гэтага тэарэтыка трапляе ў адну групу з Аргенцінай, Мексікай, Бразіліяй і Венесуэлай. Але прафесар кожны раз упадае ў супярэчнасць са сваёй прадузятай схемай, калі разглядае ўжо асобныя аспекты савецкага федэралізму, суверэнныя правы саюзных рэспублік, факты канкрэтнай савецкай рэчаіснасці.

Савецкая ўлада ў нацыянальных раёнах нарадзілася і мацнела ў жорсткай барацьбе з нацыяналістычнай контррэвалюцыяй, якая абапіралася на знешнія сілы. І гэтым самым яна паказвала сваю жыццяздольнасць, трываласць і стойкасць. Вядома, што прапанова аб абвяшчэнні БССР менавіта ў форме суверэннай рэспублікі зыходзіла ад У. І. Леніна, ЦК партыі. Абвясціўшы незалежную рэспубліку, беларускія працоўныя на Першым Усебеларускім з'ездзе Саветаў у лютым 1919 г. паставілі пытанне аб устанаўленні дзяржаўнага саюзу з РСФСР.

Заканчэнне. Пачатак гл. у мінулым нумары.

Паводле сцвярджэння гісторыка з ФРГ О. Баўмхаўэра, бальшавікі былі ворагамі нацыянальнай незалежнасці раней прыгнечаных народаў Расіі і ўсяляк процідзейнічалі гэтай незалежнасці.

Буржуазныя меркі ў нацыянальным пытанні пераносяцца на савецкую рэчаіснасць. Барацьба працоўных нацыянальных раёнаў у саюзе з рускімі працоўнымі пад кіраўніцтвам бальшавікоў супраць мясцовай буржуазіі і памешчыкаў падаецца саветолагамі як канфлікт паміж нацыянальным рухам на ўскраінах і рускімі бальшавікамі-цэнтралістамі. На самай справе ў кожным нацыянальным раёне ішла барацьба паміж рэвалюцыйнымі і контррэвалюцыйнымі сіламі. Свае эгаістычныя класавыя інтарэсы буржуазія і памешчыкі выдавалі за агульнанацыянальныя. У барацьбе за Савецкую ўладу, супраць мясцовых прыгнятальнікаў працоўныя нацыянальных ускраін сустракалі падтрымку рускага народа. І ў той жа час рускія рабочыя і сяляне ў барацьбе за дыктатуру пралетарыяту абапіраліся на дапамогу рэвалюцыйных сіл Украіны, Беларусі, Каўказа і іншых нацыянальных раёнаў.

Аўтар нарысаў адмаўляе наяўнасць унутраных фактараў (эканамічных, палітычных, гістарычных), якія згуртоўвалі народы Расіі і прывялі да стварэння адзінай саюзнай дзяржавы. «Адзінства,— піша О. Баўмхаўэр, — трымалася і дасягалася з дапамогай адпаведнай структуры РКП (б), якая прадугледжвала падначаленне Цэнтральнаму Камітэту партыйных арганізацый нацыянальных рэспублік». Тут ён указвае і на пасылку ў нацыянальныя раёны рускіх для работы ў партыйным і дзяржаўным апараце.

На думку гэтага гісторыка, падабенства канстытуцый нацыянальных рэспублік — вынік дыктату Масквы. На справе ж падабенства канстытуцый было вынікам адзінства ладу і мэт, натуральнага імкнення савецкіх рэспублік пераняць вопыт сацыялістычнага будаўніцтва ў РСФСР.

Англійскі публіцыст, журналіст і радыёкаментатар Вальтэр Коларз, аўтар раду тэндэнцыйных кніг пра Савецкі Саюз, сутнасць нацыянальнай палітыкі Камуністычнай партыі звязваў з так званым савецкім каланіялізмам. Дарэчы, тэрміны «савецкі каланіялізм», «савецкая імперыя», вельмі папулярныя ў саветолагаў, ужо самі па сабе характарызуюць іх погляды на савецкі федэралізм.

В. Коларз жангліруе фактамі гісторыі, адвольна вырванымі з іх натуральных сувязей. Бадай, найбольш поўна «канцэпцыя» англійскага публіцыста знайшла сваё адлюстраванне ў зборніку артыкулаў «Камунізм і каланіялізм», які выйшаў у 1964 годзе пасля смерці аўтара з прадмовай Эдварда Крэнкшоў.

Каланіялізм В. Коларз бачыць у з'явах, якія на справе характарызуюць збліжэнне савецкіх нацый у працэсе будаўніцтва камунізма і якія ўтвараюць новую сацыяльную супольнасць — савецкі народ.

Стварэнне нацыянальных рэспублік— гэта таксама, аказваецца, ажыццяўленне метаду «савецкага каланіялізму». Праяўленне праславутага савецкага каланіялізму В. Коларз бачыць нават у тым, што вуліцы ў сталіцах саюзных рэспублік носяць назвы выдатных рэвалюцыйных і іншых дзеячоў Расіі. Ён хлусіць, што саюзныя рэспублікі адстаюць у культурным развіцці.

Варта прывесці толькі лічбы аб узроўні адукацыі ў саюзных рэспубліках, каб паказаць усю недарэчнасць сцвярджэння В. Коларза. Паводле апошняга перапісу на 1.000 занятых ва Узбекістане і Туркменістане, у гэтых тыповых, па яго разважаннях, «савецкіх калоніях», асоб з вышэйшай і сярэдняй адукацыяй больш, чым у «метраполіі» г. зн. у РСФСР.

Для ўсіх заходніх рэакцыйных гісторыкаў і сацыёлагаў, якія пішуць па нацыянальным пытанні, нягледзячы на разнастайнасць падыходу, філасофскіх поглядаў, палітычных густаў і жыццёвага вопыту, характэрны некаторыя агульныя рысы. Саветолагі адмаўляюць аб'ектыўную заканамернасць савецкай федэрацыі, заканамернасць, якая выцякае з самой прыроды сацыялістычнага ладу.

ПАД ТЫМ ЖА СЦЯГАМ

АДПРАЎНЫЯ ідэі сучасных саветолагаў, бадай, не выдумка навейшага часу. Іх сфармулявалі нашы класавыя ворагі яшчэ ў першыя гады рэвалюцыі, іх усяляк прапагандавалі белаэмігранты. Сучасныя саветолагі шырока чэрпаюць ідэі са «скарбніцы» гэтых сваіх папярэднікаў, якія калісьці выступалі супраць Кастрычніцкай рэвалюцыі, дыктатуры пралетарыяту. І самі ідэі, і прыёмы скажэння гістарычнай рэчаіснасці ў многім блізкія таму, што назіралася ў першыя гады пасля Кастрычніка. Таму сучаснаму чытачу будуць цікавыя некаторыя штрыхі прапагандысцкіх метадаў беларускіх нацыяналістычных дзеячоў, якія не спыняліся перад самым нізкапробным паклёпам.

У літаратуры нацыяналістаў можна было сустрэць сцвярджэнне, напрыклад, аб тым, што Часовы ўрад Беларусі на чале з З. Жылуновічам быў «звергнуты маскоўцамі», таму што ім, маўляў, не спадабаліся беларускія бальшавікі.

Гэты народжаны класавай злосцю паклёп вельмі блізкі да таго, што піша аб стварэнні БССР Н. Вакар у сваёй кнізе «Беларусь. Станаўленне нацыі».

Як вядома, ніхто не «звяргаў» беларускі савецкі ўрад. У пачатку лютага 1919 г. адбыўся Першы Усебеларускі з'езд Саветаў, які прыняў Канстытуцыю рэспублікі. У адпаведнасці з канстытуцыяй і былі пераўтвораны цэнтральныя рэспубліканскія органы. Рэарганізацыя органаў і персанальныя перамяшчэнні асоб былі ўнутранай справай рэспублікі і ажыццяўляліся, як відаць з дакументаў, па ініцыятыве і пад кіраўніцтвам Цэнтральнага Бюро КП (б) Б.

Публікацыі сучасных нацыяналістаў таксама наскрозь прасякнуты ідэямі антысаветызму. Узорам можа стаць выдадзеная ў 1968 годзе на англійскай мове пад грыфам Асацыяцыі беларусаў ў Вялікабрытаніі брашура «Абвяшчэнне незалежнасці Беларусі».

Брашура задумана як прапагандысцкі матэрыял да пяцідзесяцігадовага юбілею «абвяшчэння» БНР.

У ёй можна прачытаць, напрыклад, што 19 лютага 1918 г. савецкія войскі пакінулі Мінск пад націскам Беларускай нацыянальнай арміі. Як вядома, у беларускіх нацыяналістычных арганізацый не было не толькі арміі, але нават узвода салдат. З брашуры даведваемся таксама, што «ўрад» БНР, які, як вядома, не меў ніякай улады, нягледзячы на рабалепства перад нямецкімі акупантамі нібы захоўваў эфектыўны кантроль над значнай часткай Беларусі.

Фантазія аўтара брашуры сапраўды не ведае межаў. Ён заяўляе, што 5 студзеня 1919 года «камуністычны ўрад» замяніў сабой «урад» Рады.

Шырока вядомыя факты гавораць аб тым, што яшчэ ў пачатку снежня 1918 года арганізатары БНР, апынуўшыся ў становішчы генералаў без арміі, упакавалі чамаданы і ўцяклі ў Гродна пад заступніцтва нямецкіх войск.

Як ні парадаксальна, сучасныя беларускія нацыяналісты, не маючы архіўных крыніц, выступаюць пад сцягам барацьбітоў за гістарычную ісціну, выдаюць сябе за дэфальсіфікатараў гісторыі, якую, маўляў, наўмысна скажаюць савецкія аўтары. Я. Станкевіч напісаў нават кнігу пад назвай «Савецкае фальшаванне гісторыі Беларусі. Доследы і матэрыялы» (Мюнхен, 1956 г). Ужо адна назва гаворыць аб прэтэнзіях гэтага «даследчыка».

Друкарская прадукцыя, якую плодзяць перабежчыкі і здраднікі Радзімы, не мае

(Заканчэнне на стар. 14—15).

АД РОДНЫХ НІЎ І ПАЛЕТКАЎ

РЭСПУБЛІКАНСКІ ТЭЛЕФЕСТЫВАЛЬ НАРОДНАЙ ТВОРЧАСЦІ. КАНЦЭРТ МІНСКАЙ ВОБЛАСЦІ

НА СЦЭНЕ Палаца культуры камвольнага камбіната больш за трыццаць спевакоў унікальнага ў рэспубліцы мужчынскага хору вёскі Лань Нясвіжскага раёна. Старэйшы ў рэспубліцы калектыў аматараў харавога спявання неўзабаве адзначыць сваё саракагоддзе.

Звычайна да песень больш ахвочыя жанчыны. У Лані ж песняй захапляюцца мужчыны і праносяць яе праз усё сваё жыццё. Збяруцца на рэпетыцыю спевакі і, здаецца, сцены сельскага клуба не вытрымаюць напору магутных басоў, звонкіх тэнараў, аксамітна-мілагучных барытонаў. Паслухаць рэпетыцыі хору часта збіраецца ледзь не ўся вёска. Цікава ж прысутнічаць пры нараджэнні вялікага цуда — новай песні. А чараўнік гэты — вясковы настаўнік Уладзімір Адамавіч Пешкур. Каля дзесяці гадоў ён трымае ў сваіх чуйных руках самабытны калектыў і вучыць, вучыць, вучыць, адкрываючы перад спевакамі, такімі ж, як і сам, аматарамі песні таямніцы харaства...

Салістка народнага этнаграфічнага ансамбля «Лявоніха» саўгаса «Сцяг Кастрычніка» Бярэзінскага раёна Н. Халецкая (злева) і Міхась Пацук — удзельнік мастацкай самадзейнасці Дзяржынскага раённага дома культуры.

У гэтыя дні калектыў акрылены, узрадаваны. Хору прысвоена ганаровае званне народнага. І даводзіцца шкадаваць, што ў такім адказным канцэрце, які Мінская студыя тэлебачання перадавала на рэспубліку, хор праспяваў толькі адну песню «Ой, сівы конь бяжыць».

Можна гаварыць і яшчэ пра адну прыкметную з'яву ў развіцці самадзейнага мастацтва Міншчыны — настойлівае імкненне займець некалькі мужчынскіх вакальных ансамбляў. У канцэрце, напрыклад, з поспехам выступіла вакальная мужчынская група Вілейскага гарадскога дома культуры, якой кіруе Міхаіл Мельнік. Спевакі-аматары выканалі песню Г. Вагнера «Крочылі салдаты». А нядаўна нарадзілася мужчынская вакальная група ў Мядзельскім раённым доме культуры. Няхай члены журы адзначылі іх выступленне меншай колькасцю балаў, але факт з'яўлення такога калектыву радуе.

Як заўжды, уразіла выступленне народнага этнаграфічнага ансамбля «Лявоніха» Бярэзінскага раёна (кіраўнік Генадзь Яфрэмаў). Умельства спяваць народную песню, гордая жаночая пастава, прыгожыя, маляўнічыя касцюмы пакідаюць незабыўнае ўражанне. Калектыў не толькі хавальнік і прапагандыст народнай песні. У ансамблі нарадзілася песня пра Леніна і Маскву, якую спявачкі пранікнёна выканалі ў канцэрце.

Парадавала выступленне ансамбля капыльскіх дудароў (кіраўнік Сяргей Рончык). У калектыў прыйшлі юныя музыканты, якія старанна вучацца іграць на дудачках. У іх выкананні прагучалі з маленства знаёмыя шчымлівыя народныя мелодыі. Добра вядомы на Міншчыне Чэрвеньскі ансамбль народных інструментаў. Народныя музыкі весела і задорна выканалі «Беларускую польку».

У канцэрце прынялі ўдзел два ансамблі песні і танца — народны Маладзечанскі і Барысаўскі і яшчэ вакальна-харэаграфічны ансамбль «Купалінка» Стаўбцоўскага раённага дома культуры. У маладзечанцаў багаты вопыт канцэртных выступленняў. Хор вызначаецца чысцінёй выканання, добрым гучаннем. Ансамбль праспяваў песню Іосіфа Сушко «Звездай мой край», выканаў танцавальную карцінку «Касіў Ясь канюшыну» і беларускі танец «Юрачка».

Упэўненыя крокі робіць ансамбль песні і танца Барысаўскага гарадскога дома культуры (мастацкі кіраўнік Аляксандр Ляляка). Нядаўна я была сведкай іх дэбюту — першага канцэрта. Выступленне ж па тэлебачанні засведчыла, што ансамбль творча расце і сталее, папоўніўся новымі здольнымі спевакамі і танцорамі.

Арыгінальным было выступленне івянецкіх танцораў. Кіраўнік калектыву, заслужаны дзеяч культуры рэспублікі Іосіф Ляшчынскі паставіў цікавы танец «Буслы». Добра глядзіцца яго кампазіцыя «Івянецкія сувеніры».

Нечаканы поспех выпаў на долю студэнта — удзельніка мастацкай самадзейнасці Дзяржынскага раённага дома культуры Міхаіла Пацука. У суправаджэнні Вячаслава Фралова ён хораша праспяваў жартоўныя народныя песні «Чачотачка» і «Субацея». Прыемна было слухаць салістку Салігорскага палаца культуры гарнякоў Валянціну Мішыну. У суправаджэнні інструментальнага ансамбля яна выканала песні А. Фельцмана «Балада» і Ю. Семянякі «Люблю цябе, Белая Русь».

Я. ДАНСКАЯ.

ЮБІЛЯРА ВІТАЮЦЬ

САЮЗ · ПІСЬМЕННІКАЎ

Саюз пісьменнікаў Беларусі накіраваў у адрас Беларускага дзяржаўнага універсітэта імя У. І. Леніна шчырыя словы віншавання ў сувязі з яго 50-годдзем. У прывітальным пасланні, між іншым, гаворыцца:

«Мы рады адзначыць, што многія беларускія пісьменнікі вучыліся ў розны час ва універсітэце і з прыемнасцю ўспамінаюць студэнцкія гады, атрыманую там загартоўку. І цяпер у сценах універсітэта не затухае літаратурнае жыццё, большасць прышатых у апошнія гады ў Саюз пісьменнікаў маладых празаікаў, паэтаў, крытыкаў — выхаванцы універсітэта.

Ад усяго сэрца жадаем калектыву БДУ імя У. І. Леніна далейшага багатага плёну ў выхаванні высокаадукаваных кадраў спецыялістаў для народнай гаспадаркі, культуры і навукі краіны».

Кандрат КРАПІВА,

народны пісьменнік Беларусі, віцэ-прэзідэнт АН БССР

— У 1926 годзе, калі мне было ўжо трыццаць гадоў, я паступіў вучыцца ў Беларускі дзяржаўны універсітэт. Гэта дало магчымасць запоўніць вялікі прабел у маёй адукацыі, якой я не змог набыць у свае юнацкія гады.

Хай не дзівіцца гэтаму сённяшняя студэнцкая моладзь, якая часцей за ўсё трапляе ў вышэйшыя навучальныя ўстановы адразу пасля заканчэння сярэдняй школы. Мы ў тыя далёкія гады паступалі вучыцца, маючы за плячыма багаты жыццёвы гарт і вопыт самастойнай працы.

Студэнцкія гады захавалі ў памяці нямала светлых і яркіх старонак. Гэта — і надзвычай цікавыя, змястоўныя лекцыі прафесараў Замоціна, Піятуховіча, Барычэўскага, Пічэты, Вальфсона, Бузука, Воўк-Левановіча, якія я і мае таварышы па курсе заўсёды акуратна наведвалі. Гэта і бурлівыя студэнцкія сходы, і таварыскія дыскусіі, і літаратурныя вечары. Нас, студэнтаў, хвалявала ўсё новае, што нараджалася ў жыцці. Хацелася быць перадавым, свядомым будаўніком новай явы. Мы ішлі ў паход за ліквідацыю непісьменнасці, намагалі ў калектывізацыі вёскі, пісалі творы па гарачых слядах падзей.

Ад шчырага сэрца віншую калектыў выкладчыкаў універсітэта-юбіляра, усіх студэнтаў. Веру, што маладыя выхаванцы універсітэта будуць актыўнымі будаўнікамі светлай будучыні — камунізма.

Л. АРЦЫМОВІЧ,

правадзейны член Акадэміі навук СССР, Герой Сацыялістычнай Працы, лаўрэат Ленінскай і Дзяржаўнай прэмій

— Я скончыў Беларускі універсітэт сорак сем гадоў назад. Але ж, відаць, для кожнага чалавека самы моцны ўспамін — гэта ўспамін маладосці. І для мяне ўспаміны аб студэнцкіх гадах самыя яркія і свежыя.

Гэта былі першыя гады існавання універсітэта. Кадры і навуковыя і студэнцкія толькі фарміраваліся. На фізіка-матэматычным факультэце нас было зусім нямнога. У тыя гады на фізмаце сярод выкладчыкаў не было ніводнага прафесара. Выкладалі ў нас на факультэце два дацэнты, якія вучылі нас і самі падвучваліся.

Добра памятаю нашага першага рэктара Уладзіміра Іванавіча Пічэту, вядомага ў той час гісторыка. Ён вельмі многа зрабіў для таго, каб універсітэт стаў сур'ёзнай і буйнай навуковай установай. З удзячнасцю ўспамінаю многіх выкладчыкаў, асабліва Я. Сіроціна.

У тыя гады беларускай навукі наогул не існавала. І Беларускі універсітэт тут адыграў сваю вялікую ролю. Ён падрыхтаваў тыя навуковыя кадры, якія ў далейшым узнялі культуру рэспублікі. Універсітэт быў тым цэнтрам крышталізацыі, які стварыў сённяшнія навуковыя кадры.

Зараз у Беларусі працуюць дзесяткі вну, ёсць свая Акадэмія навук. Мне ўяўляецца, што і зараз Беларускі дзяржаўны універсітэт захоўвае вядучае становішча ў падрыхтоўцы навуковых кадраў. Я з удзячнасцю ўспамінаю універсітэт, бо мне любоў да навукі прывілі менавіта там.

Пятрусь БРОЎКА,

народны паэт Беларусі, лаўрэат Ленінскай прэміі

— Гады імкліва бягуць. Мінула ўжо чатыры дзесяцігоддзі, як скончыў я універсітэт. Але студэнцкія гады ніколі не забываюцца. Жыве ў сэрцы запал гарачых спрэчак, пошум вясёлых студэнцкіх сходаў і вечароў. Жыве ў сэрцы непатольная прага да жыцця, неўтаймаванае імкненне быць заўжды карысным народу, партыі, Радзіме. Вучоба ва універсітэце, творчае таварыскае асяроддзе шмат садзейнічала і майму літаратурнаму станаўленню.

Ганаруся тым, што быў студэнтам БДУ. За паўстагоддзе з яго сцен на шырокі прасцяг жыцця выйшла не адна тысяча высокакваліфікаваных спецыялістаў, добрых знаўцаў сваёй справы. Радуе, што мае таварышы па вучобе сталі вядомымі пісьменнікамі, вучонымі, дзяржаўнымі дзеячамі. І вось ужо ў старэйшай навучальнай установе рэспублікі вучацца нашы дзеці, а хутка сюды прыйдуць і нашы ўнукі. І яны, як і іх бацькі, будуць сейбітамі ведаў, культуры, будуць памагаць народу ажыццяўляць велічныя планы партыі.

Пяцьдзесят год для гісторыі—адно імгненне. Пяцьдзесят год Беларускаму дзяржаўнаму універсітэту—дзіцяці Савецкай улады—цэлая эпоха на ніве культуры, навукі, літаратуры, у народнай гаспадарцы рэспублікі. Бо пачыналася ўсё з нуля... А сёння ўжо Савецкая Беларусь мае не адзін, а два універсітэты, каля трох дзесяткаў іншых вышэйшых навучальных устаноў.

І ўсё гэта далі майму народу Вялікі Кастрычнік, мудрая, родная партыя.

ЧАТЫРНАЦЦАЦЬ факультэтаў у Беларускім ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга дзяржаўным універсітэце імя У. І. Леніна. Больш васемнаццаці тысяч студэнтаў, і для кожнага з іх універсітэт — адзіісненая мара, яго лёс, яго любоў, «мой», «наш» універсітэт.

Ёсць, вядома, розніца ў пачуцці да універсітэта, якія выказваюць фізік ці філолаг, матэматык ці гісторык. Фізік, ён не ўяўляе універсітэта без новага фізічнага корпуса з яго лабараторыямі, гісторык—без інтэр'ераў, дзе поруч з макетамі старажытнага Мінскага замчышча—удумлівыя профілі Арыстоцеля і Тацыта, матэматык—без самых новых электронна-вылічальных машын. Ды згадкамі толькі пра свой факультэт у гэтыя дні напаўна ніводзін з універсітэчыкаў не напаўняе родныя, блізкія сэрцу словы—«мой універсітэт». Сёння, у дні юбілею, кожны з нас улюбёны, вядома, перш за ўсё ў свой факультэт, з куды большай выразнасцю бачыць веліч і значнасць змесу, якім слова універсітэт увогуле поўніцца. І справа не ў тым, што ўсе факультэты універсітэта яднае пачуццё локця, таварыскасці. Не ў тым, што універсітэт для студэнтаў—не толькі навучальныя карпусы, але і карпусы інтэрнатаў, дзе яны жывуць: поруч з філолагам—журналіст, поруч з фізікам—біёлаг, а з хімікам — матэматык і географ — суседства, якое кожнаму дае адчуць размах навучання ва універсітэце. У нашым адчуванні слоў «Беларускі дзяржаўны універсітэт» сёння асабліва дае сябе знаць той самы агромністы змест — ідэя, якую меў на ўвазе Уладзімір Ільіч Ленін, калі ў1918 годзе падпісваў дэкрэт аб стварэнні шэрагу савецкіх універсітэтаў, у тым ліку і беларускага.

Далёка за межамі радзімы—у Кракаве, у Падуі шукаў універсітэтаў першадрукар Беларусі Францішак Скарына. Найвышэйшай навучальнай установай, якую маглі скончыць у дарэвалюцыйнай Беларусі мужыцкія дзеці, былі адзінкавыя настаўніцкія семінарыі, адну з якіх—Нясвіжскую—і скончыў Якуб Колас. «Мужыцкім універсітэтам» назавуць потым даследчыкі Нясвіжскую семінарыю, і ў самым гэтым вобразным вы-

НАШ ЛЁС, НАША ЛЮБОЎ

Алег ЛОЙКА,

доктар філалагічных навук, прафесар БДУ імя У. І. Леніна.

слоўі ці не мера выяўлення ўсёй беспрасветнасці, на якую наш народ быў калісьці асуджаны?!

Другі народны паэт Беларусі, Янка Купала, у пошуках адукацыі падаўся ў так званыя народныя універсітэты Пецярбурга і Масквы, адкрытыя на пачатку XX стагоддзя перадавымі вучонымі дарэвалюцыйнай Расіі—Чарняевым і Шаняўскім. І толькі Вялікая Кастрычніцкая сацыялістычная рэвалюцыя, пераўтвараючы свет на новых сацыяльных асновах, на самай справе назаўсёды задаволіла ўсенародную прагу да вучобы, да аваладання вяршынямі навукі і культуры. Адкрыццё

ТОЛЬКІ ФАКТЫ

«На 3-й сесіі ЦВК Беларусі была прынята Пастанова Прэзідыума Цэнтральнага Выканаўчага Камітэта Савецкай Беларусі ад 17 красавіка 1921 года аб адкрыцці ў г. Менску Беларускага дзяржаўнага універсітэта, якая падпісана Старшынёй ЦВК Беларусі Чарвяковым...» Так газета «Савецкая Беларусь» 20 красавіка 1921 года упершыню паведаміла пра ўтварэнне Беларускага дзяржаўнага універсітэта.

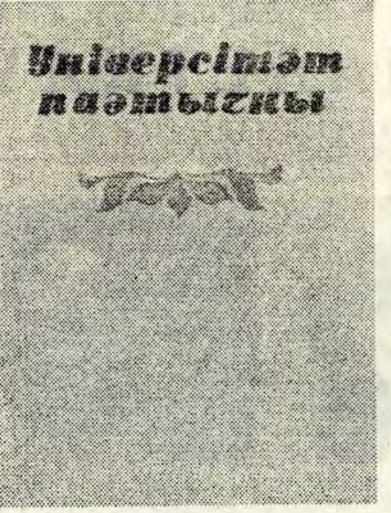
11-га ліпеня 1921 года ў дзень гадавіны вызвалення Мінска ад белапалякаў адбылося ўрачыстае пасяджэнне, на якім быў абвешчаны дэкрэт урада аб адкрыцці Беларускага дзяржаўнага універсітэта, а таксама склад яго праўлення на чале з рэктарам Уладзімірам Іванавічам Пічэтам.

30-га кастрычніка 1921 года — першы дзень заняткаў першага ў гісторыі Беларусі універсітэта.

Пяць факультэтаў: рабочы, грамадскіх навук, медыцынскі, сельскагаспадарчы і фізіка-матэматычны прынялі ў свае сцены 390 студэнтаў.

Дарэчы, выраз «універсітэцкія сцены» у той час гучаў своеасабліва. Універсітэт размяшчаўся ў будынках былой духоўнай семінарыі, жано-

АД «МАЛАДНЯКА»

Відаць, я не памылюся: такога выдання, як анталогія «Універсітэт паэтычны» (яно толькі што выйшла ў выдавецтве БДУ імя У. І. Леніна), не мае ніводная вышэйшая навучальная ўстанова краіны. Непаўторна-своеасаблівае, арыгінальнае яно не толькі сваім зместам, але і пэўнай мэтаю: наглядна паказаць той велічэзны ўклад, які ўнёс і ўносіць сённяшні юбіляр — Беларускі дзяржаўны універсітэт імя У. І. Леніна — у развіццё беларускай паэзіі.

А ўклад гэты сапраўды нельга перабольшыць. Для прадстаўнічага форуму універсітэцкіх паэтаў спатрэбілася ажно дзвесце сорак кніжных старонак. Кожны са ста дваццаці двух аўтараў прадстаўлены адным, радзей двума вершамі, напісанымі пераважна ва «універсітэцкі перыяд» — у час вучобы або працы ў БДУ (дарэчы, да гэтага ж «перыяду» адносяцца і надрукаваныя ў кніжцы партрэты паэтаў). У анталогіі — вершы прадстаўнікоў усіх пакаленняў універсітэцкіх паэтаў, ад маладнякоўца Алеся Дудара, узвышэнца Кандрата Крапівы і да «узлётаўкі» Яўгеніі Янішчыц. Гартаеш анталогію, чытаеш радок за радком — і перад табою адна за адной адгортваюцца старонкі літаратурнай гісторыі універсітэта, гісторыі беларускай літаратуры наогул.

...Па-дзявочы абаяльны Паўлюк Трус задушэўна мроіць услых:

«Край палёў... О край, калі ж ты станеш краем фабрык дымных і машын?!..»

Палкі Алесь Дудар выкрасае словы, у якіх дыханне, настрой усяго маладога пакалення 20-х гадоў: «Мы дзеці рэвалюцыі, Кастрычніка сыны! У дзень радасці кіпучае на свет з'явіліся мы...»

Задуменна-разважлівы Пятро Глебка шчыра прызнаецца: «Як раней, я маўклівы і просты, толькі іншае сэр-

Беларускага дзяржаўнага універсітэта здзейсніла адвечную мару беларускага народа і 50-годдзе яго — сапраўднае свята ўсяго беларускага народа, свята першага ў Беларусі універсітэта як яркага ўвасаблення ў жыццё ленінскіх ідэй.

За гады свайго існавання Беларускі дзяржаўны універсітэт вырас неймаверна. Дзевяноста дактароў навук і прафесараў працуе ў ім сёння, чатырыста пятнаццаць кандыдатаў і дацэнтаў. У аспірантуры універсітэта каля чатырохсот аспірантаў. Цяпер толькі на адным філалагічным факультэце восем кафедр, трынаццаць дактароў навук, пяцьдзесят чатыры дацэнты і кандыдаты навук.

Сваімі лекцыямі ў памяці студэнтаў застаюцца прафесары М. Булахаў, М. Жыдовіч, А. Супрун, Л. Шакун, М. Ларчанка, Ф. Куляшоў, Л. Фіглоўская, І. Навуменка, А. Адамовіч, С. Александровіч і дацэнты В. Казлова, Л. Кароткая, Н. Гілевіч, П. Ткачоў, Дз. Бугаёў, Л. Бурак, В. Захарава, Б. Міцкевіч, М. Паўленка, У. Лазоўскі, В. Рагойша і інш.

Мы ганарымся сённяшнім універсітэтам. З поўным на тое правам ганарымся і яго гісторыяй — і блізкай, сведкамі якое былі, і больш далёкай.

І калі цяпер мне асабліва хочацца падкрэсліць сувязь нашага універсітэта з беларускай літаратурай, то, вядома, найперш таму, што маім жыццёвым лёсам стаў філфак, што гэта кроўная сувязь—перш за ўсё гонар гуманітарных факультэтаў.

Сёння сапраўды цяжка нават пералічыць тых, хто, закончыўшы універсітэт, сталі пісьменнікамі, паэтамі. Кузьма Чорны, Пятрусь Броўка, Кандрат Крапіва, Пятро Глебка, Максім Лужанін, Янка Скрыган, Алесь Пальчэўскі, Мікола Хведаровіч, Алесь Якімовіч, Алесь Звонак—з кагорты студэнтаў універсітэта 20-х—пачатку 30-х гадоў. Іван Мележ, Мікола Лобан, Вера Палтаран, Марына Барсток прыйшлі ва універсітэт у суровыя дні Вялікай Айчыннай вайны, калі ён часова размяшчаўся пад Масквой на станцыі Сходня. У другой палове 40-х гадоў яго скончылі А. Васілевіч, Р. Шкраба, Ул. Шахавец, Л. Арабей, І. Кудраўцаў. Асабліва шматлюднае папаўненне літаратуры даў універсітэт на працягу 50-х, 60-х гадоў. У гэты час тут вучыліся А. Адамовіч, І. Навуменка, Ул. Дамашэвіч, М. Ярош, Ул. Нядзведскі, Г. Кляўко, Н. Гілевіч, М. Арочка, К. Цвірка, А. Клышка, Ю. Свірка, Р. Барадулін, Г. Бураўкін, А. Вярцінскі, І. Пташнікаў, Б. Сачанка, І. Чыгрынаў, М. Стральцоў, Я. Сіпакоў, Ул. Паўлаў. Здаецца, зусім нядаўна вучыліся ў ім А. Кудравец, В. Вярба, М. Маляўка, В. Макарэвіч, М. Вышынскі, М. Капыловіч, Хв. Чэрня, М. Дукса, К. Камейша, а дыпломы артымалі ўжо і маладзейшыя за іх Р. Семашкевіч, Ю. Голуб, Ж. Янішчыц.

Яркая старонка гісторыі універсітэта—праца ў ім Якуба Коласа. Народны паэт чытаў курс беларускай мовы і методыку яе выкладання. Ён быў зацверджаны дацэнтам педфака БДУ 3 снежня 1923 года загадам Народнага камісарыята асветы БССР. Якуб Колас быў таксама першы старшыня Дзяржаўнай экзаменацыйнай камісіі па літаратуразнаўчых і лінгвістычных дысцыплінах. На філфаку ў 20-я гады працавалі адначасова такія выдатныя літаратурназнаўцы і крытыкі, як акадэмік І. Замоцін, прафесары Я. Барычэўскі, А. Вазнясенскі, М. Піятуховіч.

Беларускі дзяржаўны універсітэт слаўны людзьмі, якія звязалі з ім свой лёс, якіх ён выхаваў. І, у сваю чаргу, кожны, хто скончыў універсітэт, а такіх ужо набралася цэлая армія,—больш трыццаці тысяч чалавек—на ўсё жыццё захавае пяшчоту, любоў да сваёй альмаматэр.

чага епархіяльнага вучылішча, гімназіі Фальковіча, рэальнага вучылішча Хайкіна, фабрыкі «Вікторыя» і г. д.

Мабыць, пасля вызвалення Мінска ад фашысцкіх захопнікаў наш універсітэт з пункту гледжання матэрыяльнай базы быў яшчэ ў горшым становішчы. Ушчэнт былі разбураны 5 трохпавярховых універсітэцкіх будынкаў, якія былі ўзведзены ў 1928—1931 гадах.

Так што, можна смела гаварыць, што ўсё пачыналася спачатку. 1-га кастрычніка 1944 года, калі універсітэт аднавіў сваю работу ў Мінску, колькасць студэнтаў складала 279 чалавек, а штат навуковых супрацоўнікаў—40 чалавек.

А вось некалькі фактаў з сённяшняга дня Беларускага ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга дзяржаўнага універсітэта імя У. І. Леніна (імя У. І. Леніна было прысвоена універсітэту 3 снежня 1948 года, а ордэнам ён быў узнагароджаны 7 студзеня 1967 года).

Зараз універсітэт—буйнейшы навуковы цэнтр краіны. На чатырнаццаці яго факультэтах займаецца каля 18 тысяч студэнтаў і аспірантаў. Яшчэ 8 тысяч чалавек вучыцца на вячэрнім і завочным аддзяленнях. На 88 кафедрах самых розных профіляў працуе некалькі сот навуковых работнікаў, сярод іх вучоныя з сусветным імем.

Л. ВЕРАШЧАГІНА,
навуковы супрацоўнік Цэнтральнага дзяржаўнага архіва Кастрычніцкай рэвалюцыі БССР.

ЮБІЛЯРА ВІТАЮЦЬ

Ф. ФЁДАРАЎ,

акадэмік-сакратар аддзялення фізіка-матэматычных навук АН БССР, заслужаны дзеяч навукі БССР.

— Ніколі не забуду трапяткога пачуцця пяўпэўненасці, з якім я ў 1928 годзе пераступіў парог універсітэта. У маіх вачах слова студэнт было сімвалам нечага ўзвышанага, недасягальнага. Ад універсітэта я імкнуўся ўзяць максімум ведаў. Замест адной замежнай мовы па праграме я вывучаў тры, наведваў курс лекцый іншых факультэтаў. Незабыўныя гады студэнцтва вызначылі мой далейшы лёс вучонага.

У дзень слаўнага юбілею жадаю універсітэту далейшых поспехаў.

Янка СКРЫГАН

— Люблю хадзіць ля высокага новага гмаха—галоўнага корпуса Беларускага дзяржаўнага універсітэта, прыслухоўвацца да вясёлай гаманы моладзі. Недзе ў тым жа месцы некалі стаяў галоўны корпус БДУ, дзе ў мае студэнцкія гады мясцілася і наша літаратурнае аддзяленне педфака.

У той час ва універсітэце мы былі як вольныя слухачы — на лекцыі лепшых выкладчыкаў хадзілі, на лекцыі горшых—не, займаліся самастойна. Гэта давала магчымасць выбраць часіну і для літаратурнай работы. Універсітэт тады не меў добраўпарадкаваных сучасных інтэрнатаў. Жылі мы на прыватных кватэрах. Стыпендыя была не ва ўсіх і невялікая. Даводзілася папаўняць свой бюджэт пабочнай работай.

Што найбольш запомнілася? Гады навучання ва універсітэце прайшлі вельмі скора, бо перасыпаны яны былі для мяне значнымі падзеямі. Быў членам рэдкалегіі газеты «Кузня асветы», якая гуртавала вакол сябе людзей, што любілі літаратуру. Будучы студэнтам, здаў у Дзяржаўнае выдавецтва першую кнігу «Затока ў бурах». Ездзіў з брыгадай партыйных работнікаў на Магілёўшчыну па калектывізацыі. З гэтае камандзіроўкі напісалася кніга нарысаў «Шугае сонца». З брыгадай «Звязды» быў на «Гомсельмашы», з чаго нарадзілася кніга «Недапісаны профіль». Разам з Платонам Галавачом, Васілём Кавалём і Цодзікам Даўгапольскім арганізоўвалі матэрыял па гісторыі Магілёўскай фабрыкі шоўку. Кніга гэта называлася «На Цушоўскай пустэчы».

Уласна кажучы, універсітэт сфарміраваў з мяне і чалавека і пісьменніка.

Д. ГОЛУБ,

акадэмік АН БССР

— Прайшло 50 гадоў з таго часу, як я ўпершыню ўвайшоў у аўдыторыю медфака Беларускага універсітэта і праслухаў першую лекцыю па анатоміі. Уражанне было такое моцнае, што пакінула след на ўсё жыццё і, відаць, вызначыла мае далейшыя інтарэсы. Заўсёды з радасцю і цеплынёй успамінаю вучобу і работу ва універсітэце. Кантакты з вучонымі розных спецыяльнасцей, даклады на розныя тэмы, дыскусіі па жыватворчых пытаннях навукі пашыралі кругагляд, стымулявалі імкненне да самастойнай навуковай работы. У памяці назаўсёды захаваліся дарагія сэрцу настаўнікі — прафесары Кроль, Мялкіх, Цітоў і многія іншыя вядомыя вучоныя.

ДА «ЎЗЛЁТУ»

цам пасяг: залацісты пад клёнамі россып Беларусі збіраю ў пасаг».

Знешне стрыманы і сур'ёзны Кандрат Атраховіч (Крапіва) гучна смяецца з розных дыпламаваных бараноў, весела заводзіць «Камсамольскія прыпеўкі»: «Нас не любяць, нас баяцца поп кудлаты і кулак, бо рашыў за працу ўзяцца камсамольскі маладняк».

Гэта — тады, на пачатку. Потым была Вялікая Айчынная. Пасля вайны — той жа гарт, запал, тыя ж задушэўнасць і шчырасць, толькі аплодненыя ўжо новым душэўным вопытам.

«...Такія, мусіць, косці ў нас—нам у пуху не спіцца, такія, мусіць, ногі ў нас — нідзе ім не сядзіцца, такія, мусіць, рукі ў нас — ніяк ім не стаміцца... Такія сэрцы ў нас...» — вось штрыхі да партрэта пакалення студэнтаў-камсамольцаў пасляваеннага часу, накрэсленыя Кастусём Цвіркам.

Адкрыты, востра-публіцыстычны Генадзь Бураўкін вызначае галоўнае, стрыжнёвае ў сябе і сваіх сяброў: «Я з твайго неспакойнага племені, Партыя, хоць ля сэрца білет твой яшчэ не нашу. Гэта ты разам з маці дала мне ўпартую і няўрымслівую душу».

Рыгор Барадулін (творчасць яго — адна з самых яркіх старонак у гісторыі універсітэцкай паэзіі), мабыць, невыпадкова згадвае Паўлюка Труса: «...кашулю вышывала рупна Чарнаброўка ў інтэрнаце вечарамі. І, як сонца, ёй заходзіла на рукі галава паэта кучаравая...» («Кашуля Паўлюка Труса»).

Рыгор Семашкевіч, прадстаўнік пазнейшай генерацыі універсітэцкіх паэтаў, дакладна адзначае факты біяграфіі сваёй, а разам з тым і тых, хто нарадзіўся «ў год Перамогі і выбуху першага атамнага»: «Нарадзіўся ў сорак пятым. Беларус. Ахрысціла вайна. Гадавала маці. Жыве вайна. Жыве і маці. Вайны не бачыў. А чуў, што туляецца па завуголлях».

Так, і даваеннае, і пасляваеннае пакаленні універсітэцкіх паэтаў сказалі сваё важкае слова і пра час, і пра сябе ў гэтым часе. Складальнік «Універсітэта паэтычнага» прафесар кафедры беларускай літаратуры універсітэта Алег Лойка ўдала вызначыў унутраную тэму анталогіі. Аднак ёсць у ёй яшчэ, прынамсі, дзве «тэмы». Адна з іх звязана з асобай Якуба Коласа. Зваротам народнага песняра Беларусі «Сябрам-студэнтам», з якім ён выступіў перад студэнтамі Белдзяржуніверсітэта ў 1952 годзе, у дзень свайго сямідзесяцігоддзя, адкрываецца кніга. Якуб Колас калісьці выкладаў ва універсітэце методыку роднай мовы. Справа, слова яго жывуць у БДУ і зараз. Коласаўская тэма ў кніжцы ўвасоблена ў вершах «Бывай, наш паэце» Івана Навуменкі, «Зямля мая» Алеся Камароўскага і інш. Нарэшце, у гэтай кнізе багата старонак прысвечана студэнцкаму жыццю, цудоўнай і незабыўнай пары маладосці. Пра Белпедтэхнікум піша А. Якімовіч («Белпедтэхнікум»), працэс разумення таямніц навукі паказвае С. Дарожны («За вучобай»). Студэнтам фізмата БДУ прысвячае свой верш «Пасляваенны студэнт» выпускнік фізіка-матэматычнага факультэта У. Шахавец. «Оду завочніку» складае А. Лойка, «Гвардзейца навукі» ўслаўляе У. Нядзведскі. Аўтар вядомай кнігі «Універсітэцкі гарадок» М. Аўрамчык увайшоў у анталогію двума вершамі непасрэдна універсітэцкай тэматыкі — «Універсітэцкі гарадок» і «...Відаць, прарэктар быў паэтам». Умела падабраны творы пра студэнцкі быт, адпачынак (вершы «Пасылка» і «Вяселле ў інтэрнаце» Н. Гілевіча, «Дзень добры, інтэрнат!» Р. Барадуліна, «Студэнцкі чамадан» В. Зуёнка, «Хай жа ўсе студэнты...» М. Маляўкі і інш.). Некаторыя творы, што змешчаны ў кнізе, прысвечаны вучоным універсітэта, выкладчыкам і студэнтам. Трэба сказаць, аднак, што гэтая, універсітэцкая, тэма — не вузка лакальная. Усе паэты, як правіла, выходзяць за межы прыватных фактаў, у свет агульназразумелага і агульнацікавага, шырокіх мастацкіх абагульненняў.

Анталогія «Універсітэт паэтычны» цікавая яшчэ з аднаго боку. У ёй змешчаны і вершы літаратараў, якія з поспехам выступалі і выступаюць не ў паэзіі, а ў іншых літаратурных жанрах. Мы знаходзім у зборніку творы вядомых сёння празаікаў і крытыкаў, літаратуразнаўцаў і вучоных — К. Чорнага, П. Бузука, А. Вечара, М. Ларчанкі, Г. Базыленкі, І. Пташнікава, І. Чыгрынава, А. Ліса, В. Адамчыка і інш. Дармо, што большасць з іх аддала даніну паэтычнаму слову толькі на пачатку свайго творчага шляху. Важна, што гэты пачатак быў звязаны з БДУ, што паэзія ў нечым памагла і прозе, і крытыцы. На жаль, чамусьці не трапілі ў анталогію пасобныя літаратары — выпускнікі універсітэта, якія выступалі з вершамі і ў студэнцкія часы, і пазней (М. Барсток, В. Чамярыцкі, І. Хадановіч). У сцісла і ўвогуле добра складзеных бібліяграфічных даведках часам трапляюцца недакладнасці.

«Універсітэт паэтычны» завяршаецца падборкай вершаў членаў універсітэцкага літаратурнага аб'яднання «Узлёт», якое мае на сваім рахунку два паэтычныя зборнікі — «Узлёт» (1965) і «Натхненне» (1967). Гэтая анталогія, такім чынам, становіцца, апрача ўсяго, своеасаблівай узлётнай паласой для новага паэтычнага выраю.

Вось ужо цэлае паўстагоддзе ў ручаіну беларускай паэзіі ўліваецца чысты струмень творчасці літаратараў Беларускага дзяржаўнага універсітэта. Ліцца табе, не перасыхаць, гаючая крыніца!

В. РАГОЙША,
дацэнт Беларускага дзяржаўнага універсітэта імя У. І. Леніна.

ЮБІЛЯРА ВІТАЮЦЬ

Вера ПАЛТАРАН,

лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР

— Наш Беларускі дзяржаўны універсітэт я назвала б гіганцкім узбагачальнікам, які паўстагоддзя насычае ведамі прагную да навукі моладзь.

Гэта добра, што ён сёння такі вялікі, такі сучасны і такі даступны кожнаму; гэта вельмі добра, што ён падрыхтаваў велізарную армію класных спецыялістаў, работнікаў высокай кваліфікацыі, якія рухаюць уперад нашу навуку і культуру.

Але калі б універсітэт даваў толькі кваліфікацыйныя навыкі, ён упадобіўся б рамесным цэхам, якія некалі рыхтавалі таксама неблагіх па сваім часе майстроў, што рухалі ўперад тагачасны прагрэс.

Наш Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт з'яўляецца яшчэ тым камертонам, які настройвае сваіх выхаванцаў на хвалю высокай грамадзянскай свядомасці. У навуцы няма мовы эсперанта—яна гаворыць сёння на мовах усіх народаў свету. Пажадаем жа нашаму юбіляру, каб у гэтым вялікім шматмоўі выразна чуцён быў і яго голас—голас нашае зямлі, дзяржаўны, дадзены Леніным, голас нашага гераічнага народа.

П. БЯЛЬКЕВІЧ,

член-карэспандэнт Акадэміі навук БССР, доктар хімічных навук

— Мяне, выхаванца Беларускага універсітэта, ахоплівае пачуццё гордасці, калі я думаю аб той велізарнай ролі, якую адыграў універсітэт, створаны геніем У. І. Леніна, мудрасцю Камуністычнай партыі, у станаўленні беларускай культуры, навукі, у развіцці народнай гаспадаркі рэспублікі.

Працамі прафесараў Пічэты, Прыляжаевай, Беркенгейма, Гайдукова і іншых буйнейшых вучоных — пасланцаў братняга рускага народа — створаны нацыянальныя кадры вучоных, кіраўнікоў прамысловасці, сельскай гаспадаркі, якія паспяхова развіваюць навуку і культуру нашай рэспублікі.

Жадаю дарагому юбіляру далейшых поспехаў у высакароднай справе падрыхтоўкі і выхавання новага пакалення спецыялістаў.

ВЯСЁЛЫ НАРОД СТУДЭНТЫ

Знаемы матэматык, пяшчотна прыціскаючы да грудзей домру, паглядзеў на мяне праз акуляры і нечакана спытаў:

— Ну што, выселілі мы вас са сцэны?

— Каго гэта — «нас»?

— Ну, вас — драматычны калектыў! Яны ў іншую аўдыторыю перайшлі...

І ён пераможна прайшоў праз усю актавую залу. На сцэне шумна размяшчаўся аркестр народных інструментаў...

Адной сцэны універсітэцкім калектывам мастацкай самадзейнасці сёння яўна не хапае. Асабліва ў гэтыя дні, калі ўвесь універсітэт рыхтуецца да свайго юбілею. Ідуць апошнія рэпетыцыі святочных праграм. Прайдзіце ўвечары па ўніверсітэцкіх калідорах — у самым нечаканым месцы вас сустрэнуць то пяшчотныя гукі электрагітары, то шырокі харавы напеў. А на дошцы аб'яў з'яўляюцца з дзесятак лісткоў са сшытка з кароткімі надпісамі: «Тэатр — у 604-м». «Духавы займаецца ўнізе». «Капэла — у актавай».

Народны ансамбль танца «Крыжачок» «забраўся» сёння ў спартыўную залу філалагічнага факультэта. Разгарнуцца тут асабліва няма дзе, але размяцца, развучыць новыя «па», ды і «прагнаць» гатовы танец усё-такі можна. Было б жаданне! Ды і паспрабуй тут паленавацца, калі кіраўнік ансамбля Мікалай Лапша так і глядзіць, каб хто-небудзь не прастаяў лішнюю секунду. І да поўнай знямогі круцяць «шэнэ» студэнтка пятага курса хімічнага факультэта Галя Цалавальнікава і будучы юрыст Васіль Кісялёў, выпускніца гістфака Люда Грышчанка і аспірантка Ядзіга Ялавічава, Лена Кузьміна з факультэта прыкладной матэматыкі і філолаг Мікалай Антропаў. Калі-небудзь гэтыя «вярчэнні» стануць часткай новага танца. Можа — «Цыганскага» або сюіты «Купальская ноч» (над імі працуе зараз ансамбль)... Іх «Крыжачок» пакажа спачатку сваім калегам-студэнтам, потым... Шлях у танца доўгі. Здымак, які вы бачыце, мог быць зроблены ў час адной са шматлікіх паездак ансамбля: у Калінінградзе ці ў Казані, на Усесаюзнай універсіядзе ў Харкаве і на студэнцкім свяце песні ў Рызе. А зусім нядаўна ансамбль выступаў на сцэне Маскоўскага дзяржаўнага універсітэта, дзе прадстаўляў Беларусь у канцэртах студэнцкай самадзейнасці саюзных рэспублік, прысвечаных 50-годдзю СССР. Беларускія танцы ў выкананні студэнтаў з Мінска ўбачылі і нашы нямецкія сябры — у 1968 годзе «Крыжачок» паказаў свае мастацтва на сцэне Іенскага універсітэта — пабраціма БДУ, у іншых гарадах ГДР. Зараз танцоры рыхтуюцца яшчэ да адной паездкі — на гэты раз у Балгарыю.

...Прэм'ера. Гэта слова часцей за ўсё паўтаралася напэўна ў гэты вечар у 604-й аўдыторыі галоўнага корпуса, дзе займаўся студэнцкі тэатр БДУ. Давайце заглянем сюды. Ідзе спрэчка. Спрэчка аб тым, як будзе выглядаць новая работа тэатра, якую галоўную думку трэба вылучыць у п'есе Л. Жухавіцкага «Адны без анёлаў», работу над якой тэатр толькі пачынае. Сёння — першая чытка п'есы па ролях. І пакуль яшчэ далёка не ўсё зразумела ў характарах будучых герояў Тані Філіповіч, Аліку Зартайскаму, Веры Кір'янавай і іншым акцёрам-аматарам. Вось чаму і ідзе гэта гарачая спрэчка. Што галоўнае ў характары героя, якую ролю адыгрывае ён ва ўсіх падзеях п'есы, што зрабіў бы на месцы свайго героя выканаўца — гэтыя пытанні ставіць перад акцёрамі кіраўнік тэатра, заслужаны

БЕЛАРУСКАМУ УНІВЕРСІТЭТУ—50 БЕЛАРУСКАМУ УНІВЕРСІТЭТУ—50 БЕЛАРУСКАМУ УНІВЕРСІТЭТУ—50

Мікола ГІЛЬ

НА ДВАЦЦАТАЙ ВЯСНЕ

АБ ЧЫМ РАСКАЗАЎ ЭКСПАНАТ САЎГАСНАГА МУЗЕЯ

Калі вы прыедзеце ў Доктаравічы — мінскім, слуцкім альбо капыльскім аўтобусам, дык якраз насупраць канечнага прыпынку, на цэнтральнай сядзібе саўгаса, убачыце малады сквер з высокім шэрагранітным абеліскам, справа ад яго — Дом культуры, злева — будынак пошты і гасцініцы, а ў глыбіні — невялікі белацагляны дамок. Падыдзіце вузкай асфальтаванай сцяжынай бліжэй, да яго высокага ганку. Шыльда ля дзвярэй скажа вам, што ў гэтым дамку — саўгасны «Музей баявой і працоўнай славы».

Пра гэты музей газета «Літаратура і мастацтва» не так даўно ўжо расказвала сваім чытачам — пра яго арганізацыю, пра сабраныя ў ім матэрыялы і дакументы, і таму я наўрад ці рашыўся б гаварыць пра яго зноў, калі б не адна акалічнасць. Зрэшты, я не зусім пра гэта...

Тыдні тры назад, будучы ў камандзіроўцы ў Капылі, трапіў я ў Доктаравічы. Абмінуць музей не мог. І не таму, бадай, што спадзяваўся знайсці там штосьці асаблівае, невядомае, незаўважанае раней нашым братам-газетчыкам, тым больш, што музей адчынены гады чатыры назад. Зайшоў туды хутчэй па прычыне чыста чалавечай цікаўнасці — што там і як на самой справе, бо, шчыра кажучы, не так і шмат яшчэ у нас калгасных ды саўгасных музеяў, ды яшчэ от такіх, што размешчаны ў спецыяльна выбудаваным для такой справы доме. Зайшоў — і не пашкадаваў. Нечакана пашчасціла мне дакрануцца, а мо і крышачку далучыцца да аднаго на дзіва чыстага, светлага, натхнёнага жыцця, на жаль — кароткага...

У першым пакоі, а, па сутнасці, у калідорчыку на сцяне вісяць партрэты тых жыхароў Доктаравіч і іншых саўгасных вёсак — воінаў і партызанаў, якія не вярнуліся з вайны, якія аддалі свае жыцці ў змаганні з фашызмам. Сярод іх кінуўся ў вочы партрэт юнака, амаль падлетка. Прачытаў надпіс: Уладзімір Ясючэня. Пад ім — даты: 1925—1945. Гэтыя даты найбольш запынялі позірк: усяго дваццаць. Потым, пільней ужо, узіраўся я ў прыгожы малады, амаль дзіцячы твар: багатая і, відно, непадатлівая чупрына, высокі лоб, прамы, вастраваты нос, тонкія, нервовыя вусны, праніклівы, нейкі самотна-трывожны пагляд вачэй. І ці то таму, што больш ні пад адным з партрэтаў даты жыцця і смерці не збягаліся так блізка, ці таму, што ў паглядзе юнака было сапраўды штосьці балесна-трывожлівае, твар Валодзі Ясючэні (называць яго сталым імем Уладзімір нейк не хацелася) доўга яшчэ стаяў перад маімі вачыма.

У мемарыяльнай зале музея маю ўвагу прыцягнула папка з надпісам: «Пісьмы з фронту». Разгарнуў яе. Пажаўцелы ад часу лісток у лінейку калісьці быў складзены салдацкім трохкутнікам, а цяпер старанна разгладжаны. Уверсе — дата: 20 снежня 1944 года. Вочы прабеглі радкі:

«Лёс вырашае жыццё. Хай загіну і я ў будучых рашаючых баях, але за кроў сваіх любімых братоў я клянуся сурова адпомсціць праклятым фрыцам...»

Перавярнуў лісток і — не паверыў сваім вачам: гэта быў ліст Валодзі Ясючэні, яго пісьмо ў родную вёску Станькі, адрасаванае маці, бацьку, сястры і брату.

У папцы аказалася больш дзесяці Валодзевых пісем. Наступнае было датавана 10 студзеня 1945 года:

«Дарагі Ваня! Вельмі буду прасіць цябе, прагледзь харашэнька ўсе мае папяровыя архівы, але нічога не выкідвай, асабліва мае вершы (сшыт. «Раннія творы», «Першыя крокі», «Мара», і ліст з пяццю вершамі пад псеўданімам Б. Каліна). Там ты сустрэнеш шмат чаго цікавага з літаратуры—прачытвай і зноў акуратна зберагай, як і розныя дзённікі, выразкі, а таксама газеты...».

Стоп. Вось яно што. «Мае вершы? Сшыткі «Раннія творы», «Першыя крокі», «Мара»? Малады паэт? Няўжо? Няўжо гэта ўгадвалася мне ў тым незабыўна - праніклівым паглядзе юнака?

Я прысеў да стала і стаў хутчэй гартаць астатнія пісьмы...

«14 студзеня 1945 года.
Наступнага пісьма чакайце ўжо з-за Віслы, калі лёс не здрадзіць і я шчасліва фарсірую раку...

26 студзеня 1945 года.
Не крыўдуйце, што доўга не пісаў — мы ідзём усё далей на захад, так што пошта не паспявае нас дагнаць. Мне ўжо вядома, што 27 снежня 44 года прыехаў дадому Ваня. Я гэтаму вельмі рады. Дарагі Ваня! Глядзі па карце гор. Бромберг (яго мы ўжо даўно ўзялі). Віслу перайшлі з 16 на 17 студзеня ўначы. Прасоўваемся імкліва...

28 студзеня 1945 года.
Паведамі, Ваня, ці атрымалі вы мае вершы, дакументы, хусцінку і інш., якія я выслаў у пачатку студзеня...

30 студзеня 1945 года.
Дарагія мае! Паведамляю, што я жывы і здаровы, знаходжуся ўжо на тэрыторыі Германіі...

3 лютага 1945 года.
Дарагі Ваня! Хачу табе паведаміць што мяне прадставілі да ўзнагароды Славай трэцяй ступені. Гэта мяне радуе, я буду біць ворага яшчэ лепш. У апошні час мы прынялі шмат баёў, магчыма, скора пойдзем на адпачынак...

13 лютага 1945 года.
Чытаў сваю заметку «Блізкі час расплаты». Яе прыслалі мне з рэдакцыі «К. К.»...

16 лютага 1945 года.
Пасылаю падзяку за ўдзел у баях за горад Дойч-Кроне. Зберажы, Ваня. Усё, што я перасылаю, зберагай, дарагі брат... З навін скажу, што я ўзнагароджаны медалем «За адвагу»...

Уладзімір ЯСЮЧЭНЯ

22 лютага 1945 года.
Да Берліна засталося кіламетраў 50...

25 лютага 1945 года.
Дарагі Ваня! Літаратуру беражы, асабліва мае рэчы — вершы і апавяданні. Напішы, ці атрымалі мае вершы, якія я паслаў яшчэ ў студзені. Зберажы іх...

3 сакавіка 1945 года.
Яшчэ раней я паслаў вам падзяку за г. Дойч-Кроне, зараз высылаю другую—за сталіцу Польшчы Варшаву...»

Наступны ліст напісаны іншаю рукою:

«22 сакавіка 1945 года.

Паважаныя бацькі! Цяжка пісаць, але ўсё ж напішу і паведамляю, што Ваш сын Уладзімір адважна загінуў у жорсткіх баях 12.III.45 г. з нямецкімі захопнікамі, а скора пасля гэтага пісьма вы атрымаеце і пахавальную запіску і дакументы і даведаецеся, дзе ён пахаваны. Быў узнагароджаны медалем «За адвагу». Вось што я Вам хацеў паведаміць. Гэта пісаў пісар роты Ільін Міхаіл Мацвеевіч».

І яшчэ адно пісьмо аказалася ў папцы:

«Добры дзень, тав. Ясючэня!!!
У першых радках прашу вас прабачыць мне за маё пісьмо да вас. Але я вырашыў паведаміць вам пра лёс Вашага сына Уладзіміра. Я яго баявы таварыш, з ім я ўдзельнічаю

БЕЛАРУСКАМУ УНІВЕРСІТЭТУ—50 БЕЛАРУСКАМУ УНІВЕРСІТЭТУ—50

артыст Латвійскай ССР Аляксандр Озераў. І хлопцы адказваюць, спрачаюцца, адстойваюць свой пункт гледжання. Такія спрэчкі папярэднічаюць звычайна кожнай новай рабоце студэнцкага тэатральнага калектыву. Спрачаліся і перад тым, як прыступіць да п'есы «Казка аб праўдзе» М. Алігер і перад «Далёкай дарогай» А. Арбузава. Закончылі ўжо універсітэт старыя акцёры тэатра, а ўсё-такі не-не, ды і прыпомніцца матэматыку-вылічальніку Юрыю Шыкло, фізіку Арнольду Пятрову, філолагу Ларысе Зайцавай шчаслівыя хвіліны прэм'ер «Вестсайдскай гісторыі» або «Маладой гвардыі». Ды і тыя гледачы, якія бывалі на спектаклях студэнцкага тэатра, напэўна ўспамінаюць гэтыя хвіліны з добрым пачуццём. Якой яна будзе — новая прэм'ера? І хоць да яе яшчэ вельмі далёка — аб гэтым зараз і ідзе гаворка ў 604-й аўдыторыі...

А вось у аркестра народных інструментаў, які «акупіраваў» сёння актавую залу, прэм'ер было намнога больш. Бо кожны развучаны музычны твор — гэта маленькая прэм'ера. Уяўляеце, колькі іх было за дваццаць пяць гадоў існавання аркестра. Уласна кажучы, чвэрць веку назад аркестра яшчэ не было — быў гурток аматараў народнай музыкі, якім кіраваў Мікалай Корсак, — у той час студэнт філалагічнага факультэта. «Апошнія» дваццаць гадоў аркестрам кіруе Міхаіл Лісіцын. Колькі людзей прайшло перад ім за гэты час! Якіх толькі маршрутаў няма на карце аркестра: і святы песень у Рызе, Вільнюсе, Тарту, і Усесаюзны фестываль самадзейнага мастацтва ў гонар 50-годдзя Савецкай улады, дзе аркестр стаў лаўрэатам, і канцэрты на заводах і ў воінскіх часцях Ленінграда, Масквы, Кіева, Калінінграда, Адэсы, амаль усіх гарадоў Беларусі. Якіх толькі мелодый не сыграна за гэты час. Прэлюдыя Соль-мінор Рахманінава і «Красавік» Чайкоўскага, «Святочная уверцюра» Багатырова і фантазія на тэмы песень Алоўнікава, творы Моцарта, Глінкі, беларускіх кампазітараў Глебава, Туранкова, Цікоцкага.

Аркестр народных інструментаў «акупіраваў» актавую залу.

Ідзе спрэчка ў 604 аўдыторыі...

Чалавек, які прыйшоў іграць у аркестр, звычайна застаецца надоўга. Ужо восем гадоў іграе тут выпускнік фізфака Уладзімір Стукач, а побач з ім — яго брат Саша, які яшчэ і студэнтам не стаў — вучыцца ў школе. Пяць гадоў з'яўляецца членам калектыву Юра Магонаў, чатыры — Лёня Бруднер. Значыць, тут сапраўды знаходзяць справу па душы, справу, з якой не хочацца развітвацца...

Ёсць свае ветэраны і ў народнай харавой капэле, якой зараз кіруе Юрый Шутовіч. Гэта, напэўна, самы «салідны» калектыў мастацкай самадзейнасці універсітэта. І справа тут не ва «ўзросце» капэлы і не ў колькасці яе ўдзельнікаў, а ў тым аўтарытэце, якім карыстаецца яна ў студэнцкай аўдыторыі. І каб падтрымаць гэты аўтарытэт на ўзроўні ў час святочных канцэртаў, будуць сядзець сёння да паўночы ў актавай зале філфака універсітэцкія Собінавы і Шаляпіны.

Дзіўны ўсё-такі чалавек — нядаўні студэнт. Яму здаецца, быццам пасля таго, як ён закончыў вну, жыццё там замірае. Бо хто ж сыграе Сяргея Цюленіна, калі ты пакінуў тэатр, хто станцуе за цябе сола ў «Рускім»? Але зайдзі ў родны універсітэт вечарам, адчыні знаёмыя дзверы актавай залы. Новыя студэнты-першакурснікі да знямогі круцяць «шэнэ», перапісваюць у вучнёўскі сшытак ролю новага спектакля, настройваюць электрагітары новага ансамбля «Арганаўты»...

Б. ГЕРСТАН.

На сцэне — народны ансамбль танца «Крыжачок».

БЕЛАРУСКАМУ УНІВЕРСІТЭТУ—50 БЕЛАРУСКАМУ УНІВЕРСІТЭТУ—50

ў баях са жніўня 44 г. Спачатку былі ва ўчэбным батальёне. Валодзя быў курсантам, а я быў яго камандзірам аддзялення. Ён быў лепшым курсантам майго аддзялення. Пасля, як яму прысвоілі званне сержанта, мы з ім трапілі на перадавую, дзе ўдзельнічалі ў баях да ракі Одэр. Разам фарсіравалі р. Віслу, бралі гарады. Заўсёды ў цяжкую хвіліну памагалі адзін аднаму. Былі разам узнагароджаны медалямі «За адвагу». І вось у адным гарачым баі на р. Одэр мне давялося страціць лепшага таварыша па зброі Валодзю, дзе яго забіла мінай, а мяне параніла ў нагу. Пахаваны Вова ў мястэчку Грайфенхаген на беразе р. Одэр. У мяне застаўся яго аўтамат № 526, з якім ён фарсіраваў р. Віслу і ўдзельнічаў ва ўзяцці Варшавы. З яго аўтаматам я фарсіраваў р. Одэр, быў у баях за Берлін, за што атрымаў падзяку і ордэн Айчыннай вайны II ст., і выйшаў на р. Эльбу.., Валодзеў друг Аляксей Гімпель».

Вось і ўсё. Я машынальна перагортваў папку, нібы спадзеючыся адшукаць яшчэ што-небудзь, але больш там нічога не знаходзілася. Жанчына, якая адчыніла мне музей, не магла нічога ні дадаць, ні растлумачыць. Праўда, яна дазволіла мне пакорпацца ў шафе, дзе ляжала тое, што не трапіла на музейныя стэлажы і стэнды. Знайшоў дзве кніжкі, прысланыя рэдакцыяй газеты «Піянер Беларусі» лепшаму дзяткору Валодзю Ясючэню, грамату, якой Валодзя быў узнагароджаны гэтай жа рэдакцыяй за актыўны ўдзел у літаратурнай гульні, некалькі газетных выразак з яго допісамі і некалькі вершаў — таксама газетныя выразкі — з подпісам: «В. Ясючэня. Доктаравіцкая СШ».

І ўсё? А сшыткі, пра якія Валодзя турбаваўся ў пісьмах, а вершы, якія ён дасылаў дадому з фронту?

— Больш у музеі нічога няма, — адказала жанчына.

— А бацькі яго жывуць?

— Хто яго ведае. Гэта ж у Станьках. А брат яго, той, што ў пісьмах упамінаецца, — Ваня, жывы. Бухгалтарам у саўгасе робіць.

Назаўтра я сустрэўся з Іванам Мікалаевічам Ясючэнем. Ён шмат расказваў пра Валодзю, пра тое, з якой ахвотаю ён вучыўся — спачатку ў Ванелевіцкай сямігодцы, а пасля, адзін год перад самай вайной, у Доктаравіцкай СШ, з якой прагнасцю чытаў кнігі; пра тое, як хораша — з самых малых гадоў — маляваў, пра Валодзеву дружбу з Аляксеем Коршакам (цяпер іх партрэты ў музеі — побач); пра тое, з якой сур'ёзнасцю ставіўся Валодзя да сваіх літаратурных спроб...

— Міша, старэйшы брат, прыахвоціў яго да чытання, да літаратуры. Брат настаўнікам быў. Не прыйшоў з вайны, як і Федзя, трэці мой брат. Міша быў разумны хлопец, а Валодзя, відаць, абскакаў бы і яго. Чыталі пісьмы, бачылі, як ён пішаʼ Ніводнай памылкі! А почырк які?.. Ды што цяпер казаць... Каб жыў, а то... На дваццатым годзе галаву злажыў...

— Іван Мікалаевіч, а сшыткі Валодзевы? Дзе яны? Захаваліся?

— Няма сшыткаў. Толькі тое, што ў музеі. Было шмат папер, але ж — такое жыццё было, хай яно спрахне. Бацька і маці ад гора зайшліся, памёрлі, потым — сястра-гаротніца... Хату перацягваў на новае селішча.. Каб жа тое ведаць было, што зацікавіцца хто. А мо і аддаў каму. Помню, пасля вайны прыязджаў да мяне адзін з газеты раённай. Мо ў яго што захавалася...

У той жа дзень мне ўдалося сустрэцца з тым чалавекам, які працаваў у Капыльскай раённай газеце неўзабаве пасля вайны. Але ў адказ пачуў:

— Памятаю, быў у Ясючэні, і сшыткі тыя бачыў, нават гартаў. Але ж я нічога, ніводнага сшытка не браў..

Значыць, загінулі. А шкада. Тая настойлівасць, з якой Валодзя наказваў у пісьмах з фронту берагчы яго сшыткі, сведчыць, што пісанне вершаў было яго душэўнай патрэбай, што ён вельмі даражыў сваімі спробамі пяра і звязваў свой лёс з будучай сур'ёзнай літаратурнай працай. Чамусьці хочацца думаць, што, каб не тая фашысцкая міна, якая абарвала яго жыццё на дваццатай вясне, сярод імён сённяшніх нашых паэтаў было б і імя паэта Уладзіміра Ясючэні— юнака (ён назаўсёды застаўся юнаком) з чыстай душой, гарачым сэрцам патрыёта і светлымі, высокімі помысламі. Гэта, мне думаецца, пацвярджаюць і тыя яго вершы, якія выпадкова ацалелі. І таму да гэтай згадкі пра светлы воблік юнака з капыльскай вёскі Станькі хочацца далучыць і ягоныя — няхай сабе няспелыя яшчэ—паэтычныя радкі. Будзем памятаць і тое, што напісаны яны рукой вучня сёмага-восьмага класа, і тое, што пісаў іх падлетак, які праз нейкія тры-чатыры гады аддаў жыццё за Радзіму.

Уладзімір ЯСЮЧЭНЯ

КРАІНА

Быццам сад вясною, ты цвіцеш,
краіна,
Пад яскравым сонцам слаўнага
Крамля.
Расцвітаюць усюды ружы, бэз,
вяргіня, —
Пяе, весяліцца радасна зямля.

Мы жывём багата, весела,
шчасліва,—
Знік і праваліўся бескультур'я
след,
Дарагою стала кожная хвіліна—
Мы расцём, мужаем, творым новы
свет.

На заводах нашых сталь ракою
льецца,
Ля станкоў работа дружная кіпіць.
Каля школы ранкам дзетвара
смяецца —
Як шчасліва й добра у краіне
жыць.

НОЧ НА РЭЧЦЫ

Кінуў месяц на рэчку святло,
Заблішчэла, бы люстра, вада.
Каля поплава спала сяло,
Над вадою драмала вярба.

Кучаравы спавіў вербалоз
Бераг рэчкі — круты, як абрыў.
Спала ўсё. Толькі вецер між лоз
Безумоўку шаптаў-гаварыў...

Бор за рэчкай маўкліва стаяў,
Як той дзед-вартаўнік ля гумна.
І туман у нізіне апаў, —
Панавала наўкол цішыня.

ПРЫЙДЗІ НА МІЛАЕ СПАТКАННЕ

Прыйдзі на мілае спатканне,
Дзяўчынка любая мая!
Прабудзем разам да світання
І будзем слухаць салаўя.

Нас стрэнуць першыя праменні,
Узыйдзе сонца за гарой,
І папаўзуць даўгія цені, —
Тады расстанемся з табой...

Рака дыміцца у тумане,
Шуміць пад ветрам вербалоз.
Дзяўчынка, сэрца не трывож,
Прыйдзі на мілае спатканне.

НА НАЧЛЕЗЕ

Рассыпаліся ў небе зоры,
Нібы сярэбраны пясок.
Ўзлятаюць іскры-метэоры
І дрэмле месяц-каласок.

За рэчкаю пасуцца коні.
Туман валокны разаслаў.
Цямнее лес. На бабкі ў полі
Адзела пацеркі раса.

Алешнік стыне над ракою.
Звіняць музыкі-камары
І не даюць спачыць нікому
Ля куста свежае травы.

Усход ружовасцю палае,
І песню драч сваю вядзе...
Чакаць нядоўга — рассвітае,
Настане новы ў шчасці дзень.

Паэтычная паверка

Міхась СТРАЛЬЦОЎ

ПЛАЧ ПА ГАРСІЯ ЛОРКУ

У маіх вушах
гудзе зямля —
грамчэй,
чым тупат,
чым тупат,
тваёй кавалерыі...
Гарсія Лорка...
Над мёртвым схіліўся я.
Схаваны ты ў посцілку —
і не памераны.
Які ты быў,
як прывезлі цябе!
Ці ты падаўжэў,
ці паменеў!
Жандары,
мне кажуць,
стаялі ў журбе!
Стаялі
тады на каленях!

І навошта ім,
Зразумець як іх!
За чужых — сваім,
За чужых — сваіх!

Ты жонку, скажы, адбіў у іх!
— Не!
Дзяцей іх вучыў хіба подласці!
— Не!
Паслухай, што я скажу табе...
Паслухай... Адкуль я знаю цябе!
З Гранадскай хіба,
з Магілёўскае вобласці!

Непадобны такі,
Неспазнаненькі, —
На цябе ручнікі,
Прынясёны з ракі,
Пакладуць
заўтра
раненька.

КРЫТЫКА. ДЗЕНЬ СЁННЯШНІ

В. МЫСЛІВЕЦ

НАЙПЕРШЫ ЗАПАВЕТ

Гаварыць пра стан крытыкі трэба хоць бы таму, што людзі, як нярэдка было да гэтага і як паказала большасць выступленняў у дыскусіі, звужана, з пазіцый «абараняю бліжняга» глядзяць на самую матэрыю твора, створаную, вядома, па законах прыгажосці. А эстэтычнае пачуццё чалавека — вынік працяглага літаратурнага развіцця — часцей падмяняецца эстэцтвам.

Што датычыць крытыкаў, дык некаторыя нават спрабавалі ўзаконіць права на безадказныя адносіны пры ацэнцы мастацкіх твораў, прыдумалі смешнае: кожны з нас, маўляў, чалавек і не можа быць аб'ектыўным. **Можа і павінен,** усвядоміўшы аб'ектыўныя законы, быць такім! Чалавек, які бярэ на сябе адказнасць сказаць слова пра твор іншага чалавека, перш за ўсё сам павінен глыбока і шматгранна ўяўляць, чым жыве свет, што хвалюе грамадства, смялей выносіць свае пазнанні на суд чытача. І толькі на такім фоне меркаваць, наколькі аўтару ўдалося паказаць жыццё ў мастацкіх вобразах. Гэта, безумоўна, цяжка. Але пісьменніку будзе зразумела, за што яго хваляць ці крытыкуюць: за тыя нявырашаныя праблемы, якія ён і не меў намеру вырашаць — лічыў другараднымі, або сапраўды не справіўся з пастаўленымі задачамі.

Помніцца, А. Яскевіч у адным з артыкулаў «хваліў» апавяданне В. Адамчыка. Маўляў, яно так сюжэтна разгалінавана, што галіны тыя займаюць як не паўсвета. Але ж усякаму відушчаму ясна, што доўгую адствалу галіну дрэва ўтрымаць не можа. Как не абламалася, яе трэба падпіраць. Галіна ж з пладамі, бывае, і цераз падпоркі пераломліваецца. Крытык гэтага не ўлічыў. Сюжэтную неарганізаванасць хоць сабе і стократь лірычнага апавядання паднёс чытачу, як новы крок літаратуры ў навелістыцы. Дык знаёмая бібліятэкарка, якая прачытала апавяданне і артыкул, і кажа: абы што.

Крытык С. Андраюк у дыскусійным артыкуле піша наступнае: «Крытычны аналіз (калі яго можна лічыць аналізам), у якім уся ўвага скіравана толькі на жыццёвыя факты, у якім слаба адчуваюцца эстэтычныя крытэрыі, можа часам прыводзіць да нечаканых вынікаў. Тут заўсёды творы, напісаныя на сучасным матэрыяле, будуць выйграваць у параўнанні з творамі пра мінулае. А з'явы рознага мастацкага ўзроўню разглядаюцца як раўназначныя». Якую тут з'яву крытык адвяргае, якую прымае? Дзе, як кажуць, навуковае абгрунтаванне сваіх вывадаў? Хіба крытык, які лічыць сябе сур'ёзным чалавекам, можа спасылацца на нежыццёвыя факты? Даставерны ж факт у мастацкім творы —ніхто не аспрэчвае — з кожным днём пацясняе выдумку. Успомніце, як марыў Леў Талстой пра той час, калі можна будзе пісаць творы пра жывых, рэальных людзей... Чаму **«заўсёды»** творы на сучасным матэрыяле прайграюць творам пра мінулае? Нешта не чуў, каб хто гаварыў, што раманы Ул. Караткевіча, А. Чарнышэвіча, М. Лобана, І. Мележа, якія напісаны на даваенным матэрыяле, у нечым прайграюць раманам Я. Брыля, І. Шамякіна, А. Кулакоўскага, У. Карпава, Т. Хадкевіча, у якіх апавядаецца пра ваенны і наш час. Ну, і чэснае слова, проста не чытаў, каб крытыкі, скажам, Д. Бугаёў, Я. Герцовіч, В. Каваленка, І. Навуменка, Р. Шкраба ставілі калі знак роўнасці паміж творамі «рознага мастацкага ўзроўню».

Не бярэ бога за бараду С. Андраюк, калі сцвярджае, што хваляць нашы крытыкі толькі ўсё таленавітае. Значыць, не прызнаюць яны толькі неталенавітае... Такога аднадумства ў нашай крытыцы, здаецца, ніколі не было. Ды нават не ў гэтым справа. У той час, калі літаратура толькі набірае разгон, паставіць, як кажуць, на месца той ці іншы твор, таго ці іншага аўтара не ўяўляецца магчымасці. У гісторыі літаратуры ёсць безліч яскравых прыкладаў. Успомніце, як паламалі зубы інстытуты і акадэмія Францыі свайго часу на Бальзаку? Прыклады, калі некаторыя яго шэдэўры прызнавалі нямногія правінцыяльныя журналісты, павінны студзіць гарачыя галовы ад катэгарычных прысудаў!

Замінае ж, калі не больш, навукова-аб'ектыўнаму аналізу мастацкіх твораў сямейна-групавы падыход да з'яў літаратуры. Нярэдка сяброўскай штурханінай на п'едэстал славы ўзнімаюцца кнігі фальшывыя ў сваёй аснове, нязначныя па задуме і шэрыя па рэалізацыі аўтарскага намеру. І што прыкра — нават самі аўтары панегірыкаў, трапіўшы ў іншае асяроддзе і пастаўленыя перад фактамі, прызнаюцца, што і бачылі пралікі, але не маглі сказаць пра іх адкрыта: той — сябар, іншы чалавек — «перспектыўны», трэцяга хочацца прыласкаць... І атрымліваецца, што мы тут, у рэспубліцы, даўно і гучна гаворым пра асобныя творы як пра дасягненні сучаснай прозы. А яны, тым часам, паўтараюць зады іншых літаратур.

Мы шчыра давяраемся крытыкам, прымаем іх ацэнкі, як адзіна правільныя, усебакова абгрунтаваныя. Актыўна рэкамендуем творы чытачу. А ён, як упарты вол, адмахваецца ад іх. Так праходзяць гады, дзесяцігоддзі. Крытычная ж думка ні з месца. Маўляў, чытач не дарос! Паглядзіце, як у наступным стагоддзі народ зацікавіцца тымі кніжкамі. Вельмі добра, калі такое здарыцца. Аднак яшчэ Леў Талстой сцвярджаў, што ніхто не ведае, які твор людзі возьмуць у рукі нават праз дзесяць, дваццаць год пасля яго напісання.

Сарамяжка, абыходліва гаворыць наша крытыка пра ідэйную накіраванасць твораў. Ну, на дзесятак артыкулаў адно, два словы!.. Тут мне не хочацца заклікаць да вышуквання безыдэйных мастацкіх палотнаў. Такіх, дапусцім, за апошняе дзесяцігоддзе не з'яўлялася ў беларускай літаратуры. А высокаідэйныя былі? Многа! А дзе, калі які крытык тлумачыў масаваму чытачу, чаму пэўны твор побач з высокімі мастацкімі якасцямі ўбірае яшчэ і вялікі сацыяльны змест? Амаль нідзе! Амаль ніколі! Паўтараю, гэта «амаль» таму, што крытыкі — даўно стала шаблонам — адно толькі і ведаюць: творы з больш яўнай публіцыстычнай скіраванасцю і ёсць больш ідэйныя.

Сарамяжка, скупа, асцярожна гаворым мы пра светапогляд героя, пра

Як бы мы ні гаварылі, а крытыкі ніхто не любіць: ні паэты, ні празаікі, ні самі крытыкі. Таму сваё выступленне мне хочацца пачаць з закліку: «Любіце крытыку! Чытайце манаграфіі, даследаванні, артыкулы! Далібог, не пашкадуеце, многа чаго вычытаеце, многа новага адкрыеце для сябе».

Каб не быць галаслоўным, раскажу пра кнігу, якая прымусіла мяне змяніць погляды на крытыку, палюбіць яе. Называецца кніга так: «Сучасная беларуская паэзія». Выдадзена яна ў 1970 годзе выдавецтвам «Навука і тэхніка» пад грыфам Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы Акадэміі навук БССР. Жанр кнігі не вызначаны, але ў прадмове асцярожна сказана: «Гэта праца — адна з першых спроб на шляху да ўсебаковага даследавання...» У анатацыі крыху смялей: «Увага даследчыкаў засяроджана на...» Значыць, аўтары ўсё ж маюць прэтэнзію на званне даследчыкаў. На тое яны і аўтары. Іх чацвёра: У. Гіламёдаў, М. Барсток, М. Арочка і І. Ралько. Укладальніка няма. Затое рэдактары вельмі салідныя — акадэмік АН БССР В. Барысенка і кандыдат філалагічных навук П. Дзюбайла.

Чытаючы-перачытваючы гэтую кнігу-даследаванне, кожны раз адкрываеш для сябе нешта новае. Напрыклад, цяпер я маю поўнае ўяўленне аб тым, як пішуцца даследаванні. Галоўнае тут — падабраць сабе апанентаў. Не такіх, з якімі можна спрачацца (тады ж давядзецца нешта даказваць!), а больш пакладзістых, якія б «працавалі» на даследчыка. І яшчэ— каб імёны іх гучалі, не былі «заезджаныя». Тады атрымаецца поўная ілюзія навуковай працы. Вось як гэта выглядае на практыцы:

«Але тут жа ён (А. І. Барычэўскі) слушна заўважае...» (стар. 6).

«...справядліва гаворыць крытык Б. Рунін...» (стар. 6).

«...пераканаўча гаварыў даследчык гэтага літаратурнага роду С. Баброў...» (стар. 15).

«...пра гэта гаварыў яшчэ А. І. Барычэўскі...» (стар. 15).

«...нельга не прыслухацца да думкі крытыка Б. Сарнова...» (стар. 26).

«А. Адамовіч слушна і справядліва адзначае...» (стар. 38).

«...пераканаўча сведчыць І. Бехер...» (стар. 38).

«...Ю. Марцінкявічус... слушна заначае...» (стар. 100).

«...зусім слушна заўважыў К. Чорны...» (стар. 117).

«...слушна заўважае Н. С. Перкін...» (стар. 122).

«...слушна заўважае Б. Бур'ян...» (стар. 162).

«...слушна заўважае А. Лойка...» (стар. 178).

«Справядліва ў гэтым сэнсе пісаў Бадуэн дэ Куртэнэ...» (стар. 28) і г. д., і да т. п.

Прыемна, калі да цябе нехта «пераканаўча сказаў» і «слушна заўважыў». Бяры яго цытаты, думкі, высновы і — ляпі сваё даследаванне. А цытату можна выбраць такую, што

РЭПЛІКА

ПРА «МОЦНУЮ ПЛЫНЬ» І «СЛУШНЫЯ ЗАЎВАГІ»

Хведар ЖЫЧКА

не толькі масавага чытача, але і прафесара аглушыць. Самыя эфектныя цытаты звычайна даюцца без двукоссяў, — маўляў, даследчык удасканаліў яе, паглыбіў думку. Напрыклад.

«Толькі нядаўна С. А. Саркісаў і Н. С. Прэабражэнскі на аснове выключна тонка праведзеных эксперыментаў прыйшлі да вываду аб наяўнасці індывідуальнай варыябельнасці архітэктанічных палёў і структуры нейронаў кары мозгу чалавека. Асабліва вялікая варыябельнасць адзначаецца ў філагенетычна новых участках кары, якія ўдзельнічаюць у ажыццяўленні складаных спецыфічна чалавечых функцый». (Стар. 259).

Здорава, праўда? Асабліва, калі ўлічыць, што ўся кніга — пра паэзію. Гэта вам не дапатопныя ямбы і метафары! Засвойце спачатку «варыябельнасць», а потым пагаворым пра паэзію...

І дзіўна, як толькі аўтары пераходзяць да канкрэтнага разгляду твораў, лексікон іх бяднее, ілюзія вучонасці знікае. Наўздагад разгортваю кнігу, на 178 старонцы чытаю: «Аўтар бярэ адзін з самых драматычных перыядаў у гісторыі...», «Аўтар вывучыў архівы, летапісы...», «Аўтар дае трапныя характарыстыкі...», «Аўтар не ідэалізуе бунтарскую сялянскую масу...» Тое ж самае і на наступнай, 179 старонцы: «Маляўніча паказваў аўтар...», «Аўтар багата выкарыстоўвае фальклор...» Гэта пра паэму П. Бітэля «Замкі і людзі».

А вось пра зусім розныя творы:

«...паэмы П. Труса, прасякнутыя лірызмам, меладычнасцю, што ішла ад народнай песні» (стар. 113).

«Паэма («Новая зямля» Я. Коласа) прасякнута народным духам, нацыянальным каларытам» (стар. 109).

«Драматычная паэма «Над Бярозай-ракой» — самы значны эпічны твор у беларускай паэзіі 30-х гадоў» (стар. 120).

«Моцная эпічная плынь адчуваецца ў паэме Я. Коласа «Адплата» (стар. 127).

«У вершаваных аповесцях А. Куляшова моцны фальклорны элемент» (стар. 145).

«Асабліва моцна фальклорная стыхія адчуваецца ў паэме Я. Купалы («Над ракой Арэсай»)» (стар. 121).

«У ёй (паэме «Над Бярозай-ракой») моцна адчуваецца народна-нацыянальная аснова...» (стар. 120).

«У паэме («Нарач» М. Танка — **Хв. Ж.**) ярка выступае народна-нацыянальны элемент» (стар. 130).

Кожная з прыведзеных цытат — універсальная шпаргалка для студэнтаў філалагічных факультэтаў. А такіх вызначэнняў у кніжцы — безліч. Скажам, тыя ж паэмы «Над Бярозай-ракой» і «Сцяг брыгады» аднолькава «вызначаюцца шырынёй ахопу падзей», «народны элемент» праяўляецца ва ўсіх паэмах П. Броўкі, П. Глебкі і М. Танка.

Узнікае пытанне: а што ж яшчэ ёсць у кнізе, апрача гэтых шаблонных азначэнняў і «слушных» цытат?

Ёсць яшчэ... даволі прымітыўныя пераказы некаторых твораў сучаснай беларускай паэзіі. Напрыклад, такія:

«У паэме «Эдэм» тры асноўныя героі. Але гэта незвычайны трохкутнік. Гераічныя савецкія людзі, камандзір партызанскага атрада Андрэй Саковіч і яго жонка Наста, процістаяць тут дэзерціру і адшчапенцу Юхіму, які спадзяецца атрымаць ад акупантаў дом і млын бацькі-кулака. За гэтымі героямі адчуваюцца два варожыя станы». (стар. 125).

«У цэнтры сюжэтнага развіцця тут (у паэме А. Зарыцкага «Аповесць пра залатое дно»—**Хв. Ж.**) незвычайны трохкутнік: стары прафесар, дырэктар навукова-даследчага інстытута Антон Кузьміч Крушына, вучоны сакратар — спрытны прайдзісвет і кар'ерыст Віктар Шпунт і сур'ёзны добрасумленны працаўнік Якуб Шаціла, заняты вынаходствам балотнага карабля» (стар. 147).

Вось ужо гэты класічны трохкутнік! Нікуды ад яго не дзенешся, асабліва, калі ён яшчэ і «незвычайны»...

Ёсць яшчэ... разважанні. Аказваецца, можна з самым сур'ёзным выглядам разважаць: хто павінен быць персанажам сучаснай байкі — звер ці чалавек?..

Ёсць яшчэ...

Але хопіць прыкладаў. Як я ўжо сказаў, крытыкі не любяць і самі крытыкі. Заканчваю артыкул усё тым жа заклікам: «Любіце крытыку, чытайце манаграфіі, даследаванні і артыкулы! А хто яшчэ не мае кнігі «Сучасная беларуская паэзія», спяшайцеся набыць яе. Цікавая кніга і, магчыма, хутка стане бібліяграфічнай рэдкасцю». Я асабіста спадзяюся і веру, што выдавецкія работнікі і пісьменніцкая грамадскасць зробяць усё, каб падобныя кнігі не выходзілі ў свет.

СЛОВА БЯРЭ ЧЫТАЧ

КАЛІ САПРАЎДЫ ЦІКАВА...

А. ПСІКАЎ,

рабочы завода імя Кірава, студэнт-завочнік БДУ

Добра, вельмі добра, што газета «Літаратура і мастацтва» распачала шырокую размову пра стан і задачы нашай крытыкі і літаратуразнаўства. Наша крытыка сапраўды патрабуе ўвагі. І справа, думаецца, не толькі ў тым, што на «адмоўным» рахунку крытыкі — нікуды не дзенешся — ёсць, надараецца, усё тое, пра што са шкадаваннем даводзіцца гаварыць, калі справа тычыцца крытыкі.

Гэта так: бракуе патрабавальнасці, бываюць зыпадкі прадузятасці, шмат разоў дзівішся разбежцы ў ацэнцы твораў, ніяк не звядуцца рамесніцтва і халтура...

Але ж, з другога боку, як мала, як рэдка гаворыцца ў нас пра набыткі крытыкі, пра ўдачы майстроў крытычнага цэху. Як крыўдна бывае, калі выдатныя (так, выдатныя!) рэцэнзіі, цікавыя артыкулы, змястоўныя і глыбокія крытычныя выступленні застаюцца амаль незаўважанымі, і мы нават не ведаем, ці прачытаў іх хто-небудзь, апрача самага вузкага кола спецыялістаў і зацікаўленых асоб.

Нешта не прыпамінаецца мне, каб у нашым друку хоць калі была грунтоўна разгледжана не адна кніга, а творчасць крытыка, каб ішла размова пра майстэрства і **свет** таго ці іншага крытыка. Калісьці ў «ЛіМе» пад рубрыкай «Пісьменнік за рабочым сталом» былі змешчаны цікавыя артыкулы пра Уладзіміра Калесніка і Генадзя Кісялёва. А болей? Газеце, мне здаецца, варта аднавіць былую добрую завядзёнку.

Хочацца, каб у размове, што вядзецца на старонках штотыднёвіка, было аддадзена больш ўвагі «станоўчаму», каб гаворка пра нашых крытыкаў і літаратуразнаўцаў была больш канкрэтнай. Зразумела, што пры пэўным накірунку думак у тым ці іншым артыкуле немагчыма абысціся без пераліку імёнаў, але ж куды больш цікава, больш карысна, калі пра асобных аўтараў гаворыцца падрабязна.

Пра крытыку трэба гаварыць з пашанай, увагай, без раздражнення. Пісьменніку, які часам з раздражненнем ахайвае ўсю нашу крытыку, хочацца запярэчыць: літаратура спакон веку мела такую крытыку, якую яна заслугоўвала. І хоць без агаворак не

глыбіню і шматфарбнасць успрымання ім навакольнага свету? Без гэтага ж не з'яўляецца вобраз, няма яго цэльнасці! Канечне, крытыку, можа, і трэба лічыць маршчынкі на твары героя, памагаць чытачу ўдыхаць асалоду ад рыпучых веснічак, ад грымотнай аканіцы за сцяною. Без дэталек, кажуць, нельга. Але ж нам важней за ўсё на свеце сам чалавек, які ён ёсць!

Гаворка крытыкаў пра наш дзень у творах зводзілася і зводзіцца да паведамленняў: пісьменнік многа старонак у сваім рамане прысвяціў, скажам, заводскім будням, напісаў кніжку пра будаўнікоў. Далей (і не чытаўшы) можна сказаць: гэтыя старонкі яму ўдаліся слабей. Нават пра цікавую брыгаду камуністычнай працы ў рамане І Шамякіна «Сэрца на далоні», дзе рабочыя хлопцы выведзены на самы, што называецца, пярэдні край, мы знойдзем у крытыкаў гэта ж слова «слабей». А такая была зручнасць пагаварыць пра наш дзень, заглянуць у будучыню!

А паэт А. Вярцінскі спачувае: глядзіце, маўляў, якія замуляныя крытыкі? Пісаць жа артыкулы — гэта вам не вершы... Канечне, намнога цяжэй, чым кожнаму з нас у сваёй, можна сказаць, стыхіі. Але ж ці пацвярджэнне гэта сказанаму, што крытыкам цяжка? Мудрая прымаўка: не ў свае сані не сядай. А мы ўсё ж сядаем. І некаторыя — часта. З патрэбай і без патрэбы. З веданнем справы і без малейшага ўяўлення пра яе.

Нельга не пагадзіцца з тым у артыкуле А. Вярцінскага, што крытыкаў трэба выдаваць часцей і грунтоўней. Але, і гэта галоўнае, наша крытыка павінна быць крытыкай, якая б уплывала на масы, дапамагала людзям разабрацца ў складаных з'явах нашага стагоддзя, знайшла сабе хоць бы нямногіх прыхільнікаў з чытацкай аўдыторыі.

«Назіраецца ў нашым літаратурным жыцці і такая з'ява, калі, кожны, каб яму было шырока і прасторна жыць, — папярэджваў у свой час Бялінскі, — гатовы, калі б мог, забараніць іншым жыць... Паміж іх ёсць жорсткія забаронцы: апрача сваіх сачыненняў так бы ўсё і забаранілі гуртам... Некаторыя і на гэтым бы не спыніліся, але жадалі б забараніць продаж іншых тавараў, нават хлеба і солі, апрача сваіх сачыненняў...» А колькі ў наш час такіх забаронцаў!

...Крытык піша цікава, калі, апрача дзесятка літаратурных тэрмінаў, дасканала ведае той аб'ект, які аўтар выбраў для даследавання. «Не разумеючы спраў, — гаварыў У. І. Ленін, — нельга зразумець і людзей інакш, як... знешне. Гэта значыць, можна зразумець псіхалогію таго ці іншага ўдзельніка барацьбы, але не сэнс барацьбы, не значэнне яе партыйнае і палітычнае».

З апошніх публікацый асабліва запомнілася дыскусія паміж крытыкам У. Юрэвічам і пісьменнікам В. Дайлідам. Шкада толькі, што такія трохкутнікі — спараныя выступленні з выездам «на месца» — «ЛІМ» не працягвае. І не для таго, каб абавязкова даказаць, што крытык слабей паспявае за жыццём, чым пісьменнік. У другім выпадку яны маглі б і памяняцца ролямі. Не ў гэтым справа.

Шырокія дыялагічныя сутыкненні, як у саміх мастацкіх творах, так і ў крытыцы, прынцыпова-партыйная ацэнка дасягненняў з вышыні мэт будучыні — і ёсць жа найпершыя запаветы М. Горкага літаратарам першай у свеце сацыялістычнай дзяржавы.

абысціся, але выслоўе гэтае досыць справядлівае.

Трэба, каб была спрыяльная творчая атмасфера вакол крытыкі. Трэба ўмець слухаць крытыка, умець паважаць яго думкі, яго меркаванні. У нас, як сведчыць практыка, вельмі нервова (скажам так) рэагуюць на строгасць крытыка. І як, мабыць, цяжка крытыку быць строгім. Калі гаварыць шчыра, то мне, зацятаму і даўняму чытачу мастацкай літаратуры, здаецца, што тры—пяць выдатных (не, буду больш дакладны — добрых) вершаў у паэтычным зборніку — не такая ўжо і благая «норма». Тры—пяць! Хіба так ужо часта возьмеш у душу болей? Хіба не застаюцца ў свядомасці назаўсёды толькі адзінкавыя вершы, асобныя строфы, радкі? І далёка не кожнага аўтара. Але хай жа знойдзецца крытык, які скажа пра **добрую** кнігу вершаў, што вось, у ёй, маўляў, ёсць тры, або пяць, або сем вершаў! Ды што пра добрую — хай ён скажа так пра пасрэдную. Ох, не будзе гэта па душы некаторым — не адзінкавым, на жаль,—распешчаным таннымі пахваламі аўтарам.

Кажуць, што найбольш цікавыя крытычныя выступленні належаць найчасцей самім пісьменнікам. Часткова гэта так. Я заўсёды з асалодай чытаю артыкулы Я. Брыля, Я. Скрыгана, М. Лужаніна, А. Вялюгіна. Часта цікава вядзе размову з чытачамі А. Вярцінскі. Запомніліся мне некаторыя выступленні У. Караткевіча, Я. Сіпакова, С. Гаўрусёва, А. Грачанікава...

Але ў многіх выпадках артыкулы пісьменнікаў цікавыя тым, што ў іх раскрываецца свет саміх аўтараў, акрэсліваецца іх канцэпцыя жыцця і мастацтва. У плане ж ацэначным такія артыкулы вымагаюць удакладненняў. Асабліва гэта б'е ў вочы, калі, напрыклад, паэты ўзаемна расхвальваюць адзін аднаго. Тады тут ужо і тры ці пяць вершаў нельга назваць горшымі. Шэдэўры, шэдэўры...

А так хочацца цвярозага аналізу, пераканаўчых ацэнак.

«Крытык піша цікава... Як вы гэта сабе ўяўляеце?» — ёсць такі пункт у анкеце «ЛіМа», адрасаванай пісьменнікам і чытачам. У крытыцы, як і ў паэзіі і ў прозе, ёсць мільёны спосабаў пісаць **цікава**. Цікава — гэта і глыбока, і разумна, і праблемна. Крытык можа цікава весці палеміку, у нечаканых ракурсах паказваць майстэрства пісьменніка. Могуць быць цікавыя супастаўленні. Можа быць бліскучая па вынаходлівасці і адточанасці падача думкі... Мяне, напрыклад, заўсёды захапляюць працы Віктара Шклоўскага — з іх парадаксальнасцю асацыяцый-метафар, шырокім дыяпазонам прыцягнутых у размову фактаў і з'яў мастацтва, «сюжэтнасцю» развагі і шматслоўнасцю доказаў.

Беларуская літаратура мае сёння крытыкаў, якія па праве заслугоўваюць самай высокай адзнакі — чытацкай цікавасці.

Я заўсёды чытаю артыкулы Віктара Каваленкі. Яны праблемныя. Крытык умее паставіць праблему на скрыжаванні эстэтычнай рэальнасці (твора) з жыццёвай, вынаходліва яе вырашае. Часам ён, праўда, быццам «забываецца» пра твор, не суадносіць дакладна вартасці і недахопы, але затое думка крытыка ніколі не драбнее ў самамэтным аналізе мастацкіх прыватнасцей.

Шкада, што рэдка выступае ў крытыцы Міхась Стральцоў. Вось крытык, які ўмее пісаць цікава і вывярана. У самой мастацкай атмасферы яго артыкулаў заўсёды адчуваецца духоўнасць, высокая культура чалавеказнаўства і тонкае разуменне прыроды і сутнасці мастацтва.

Заслугоўвае ўдзячнасці адданасць паэзіі крытыка Рыгора Бярозкіна. Яго артыкулы і кнігі — добрая школа разумення паэзіі. Гэта крытык, які ўмее без паблажлівасці паказаць сапраўдныя вартасці паэзіі, паказаць далягляды і магчымасці паэта, убачыць кнігу аўтара ў **працэсе**, у літаратуры.

Згадваюцца цікавыя атыкулы і Алеся Яскевіча (у прыватнасці — «Спакусы падрадкоўніка», артыкул пра майстэрства перакладу ў «Дружбе народов»), Уладзіміра Юрэвіча, Алега Лойкі...

Чаму цікавыя? Кожны раз адказваць на гэта пытанне давядзецца па-новаму. Цікавыя яны адметным падыходам да літаратуры, насычанасцю думкі, кірункамі крытычнага аналізу...

На маю думку, трэба часцей дзякаваць нашым крытыкам за іх працу. З іх дапамогай мы глыбей разумеем літаратуру, жыццё, час, саміх сябе.

І яшчэ. Вельмі важна для крытыкі быць аператыўнай. Часам вельмі доўга чакаюць чытачы крытычнай ацэнкі новых твораў. У гэтым сэнсе, мне здаецца, добра зрабіла газета «Літаратура і мастацтва», увёўшы рубрыку «Часопіс выйшаў у свет».

Апошняе. Я веру, што прэстыж крытыкі, нягледзячы на некаторыя песімістычныя прароцтвы, будзе ўвесь час узрастаць. Нам, чытачам, хочацца ўсё больш і больш ведаць і разумець. Крытыка — наш першы настаўнік і дарадчык. Нашы патрабаванні да яе будуць увесь час павялічвацца, і гэта дабратворна скажацца на самой крытыцы. І літаратурная і чытацкая грамадскасць будуць весці ўсё больш рашучую атаку на нудоту, эмпірызм, бездухоўнасць, эстэтычную глухату, грамадзянскую інертнасць у крытыцы. Крытыка ўзнімецца на новую ступень, яе перспектывы — шматабяцаючыя.

Будзем жа любіць літаратурную крытыку. Разумную і строгую, натхнёную і прынцыповую, верную спадарожніцу мастацкай літаратуры.

г. Мінск.

Мікола АРОЧКА

●

Пах слова свайго
Я адчуў незапозна.
І стала сягоння ў мяне,
Нібыта ў жніво на млыне —
Завозна,
Завозна!

Плынь часу
З плацінай хапаецца загрудкі:
Як цяжка даецца прастор!
Хаця б утрымалі напор
Застаўкі,
Застаўкі!

Кручу камяні
Я з ахвотай, гулліва,
Сам кручуся —
гудзе галава!
Але цёпла плыве з рукава
Мліва,
Мліва!

●

У наіўнасць,
Што ўсім спавядацца рада;
У шукальнікаў папараць-кветкі
І праўды;
У мару,
Што вечна жыве чаканнем —
Не кіну ніколі
Насмешкі каменем,
Бо траплю ў сябе.

ДОМА

Яшчэ не абарвана з домам
ніць,
Хаця слабее, як жыццё матулі.
На помач еду хлеў стары
прыкрыць,
Паправіць комін, зазірнуць
у вулей,
За вёскаю, на дзялцы буракоў,
На пару пустазелле гачкай
дзябаць,
Бо маці лапушыстых тых
радкоў
Не па гадах набрала, мабыць;
Чаргу кароў адпасвіць з нашага
канца,
І ў час,
калі дымкі ўзаўюцца
шпарка,
Прыняць, як бога, яшчэ
цёплага блінца
З духмяна-разамлелай
скваркай...

Ды вёска мне — не толькі
сырадой
І сон дрымучы на духмяным
сене.
Яна — калыска мовы,
без якой
Было б нямым маё натхненне;
Падваліны маіх першавысноў,
Выток і свет мой, хлеб мой,
клопат вечны,
Яна ўвайшла ў мой лёс
каханнем і вясной,
А сёння — са жнівом ужо
сустрэча!
Іду ў глыб лета.
Полем, лугам
Натужна вохкаюць грузавікі,
Па вуліцы ледзь пралазяць
цугам,
Тручы бакі аб вішнякі.
Разносіць паштальён прыбаўку
пенсіі.
Спяшае ластаўка маленькіх
падкарміць.
І вёску родную
я слухаю, як песню.
Абы трывала ніць.
Абы трывала ніць.

РАЗБУДЖАНЫЯ АСАЦЫЯЦЫІ

Пімену ПАНЧАНКУ

Я чытаў вашу ўсмешку —
Унутраны міг свячэння:
Ах, які курносы праменьчык
У бабулі сядзіць на каленях!

Ды раптам адведзены вочы
Да шыбы —
да нечага роднага.
Адплывала ўсмешка ў бок
суму,
У бок незваротнага.
У глыбокіх маршчынах
ля вуснаў
Тапілася, раставала...
Адплывала усмешка ў бок
горычы —
Чорны цень за сабой пакідала...
Як водсвет нядаўняй маланкі,
У зрэнках трымцела ціха
І — раптам сарвалася з вейкаў
У цемру уздыху!

Каб разгледзець свой роздум
і боль
За дамамі,
За ліпамі на тратуары,
Паэт шкельцы задумна працёр
І надзеў акуляры...

У МІНІСТЭРСТВЕ КУЛЬТУРЫ БССР

ШТО ЧЫТАЕ МОЛАДЗЬ?

Рабоце масавых бібліятэк Гродзенскай вобласці па камуністычным выхаванні моладзі ў святле рашэнняў XXIV з'езда КПСС была прысвечана размова на апошнім пасяджэнні калегіі Міністэрства культуры БССР.

Што чытаюць юнакі і дзяўчаты? Якія пісьменнікі, якія творы падабаюцца ім найбольш? Якія яны, інтарэсы маладых чытачоў? Здаецца, сёння ўжо нельга сустрэць маладога чалавека, які не бярэ ў рукі мастацкую кнігу. Але начальнік бібліятэчнай інспекцыі І. Санкова расказвае аб сваёй сустрэчы з маладым чалавекам, які першы раз завітаў у бібліятэку, калі яму спатрэбілася адзначыць абходны ліст.

— Такіх людзей мала, — гаворыць яна, — але і па рэдкіх фактах відаць сур'ёзныя недахопы ў рабоце некаторых нашых бібліятэк. Кепска жыць чалавеку, душу якога не асвятляе, не ўзвышае літаратура.

— Камплектаванне сельскіх бібліятэк — можа, самае балючае пытанне ў бібліятэчнай справе, — заўважыла начальнік упраўлення культасветустаноў Міністэрства культуры Ж. Сінельнікава. — На вёсцы часам няма нават таго мінімуму кніг, які патрэбен для выхавання маладога чалавека. Падпісныя выданні рэдка трапляюць у сельскія бібліятэкі...

Ну, а спецыфічна гродзенскія праблемы? Яны таксама ёсць. Выявілася, што ў бібліятэках вобласці недастаткова вядзецца работа па атэістычным выхаванні моладзі, што на вёсцы трэба больш актыўна прапагандаваць сельскагаспадарчую і тэхнічную літаратуру. Начальнік Гродзенскага абласнога ўпраўлення культуры А. Лыскоў прывёў лічбы: кожная трэцяя кніга, прачытаная ў бібліятэках вобласці, — на агульнапалітычныя тэмы. Да палітычнай кнігі цікавасць у людзей расце. Значыць, ёсць вялікая карысць ад рэкамендацыйных спісаў, бібліяграфічных аглядаў, стэндаў, кніжных выставак — ад усёй работы нашага бібліятэкара ў гэтым напрамку.

Ідэйнае выхаванне моладзі... Размова аб ім на пасяджэнні калегіі Міністэрства культуры ішла ў сувязі з практыкай работы культасветустаноў, на падставе аналізу поспехаў і недаробак у гэтай важнай справе.

27 кастрычніка споўнілася 60 год з дня нараджэння беларускага пісьменніка Міколы Лобана. З гэтай нагоды праўленне Саюза пісьменнікаў Беларусі накіравала юбіляру віншавальнае прывітанне:

«Дарагі Мікола Паўлавіч!

Прыміце наша сяброўскае, сардэчнае віншаванне ў дзень Вашага слаўнага 60-годдзя.

Вы прыйшлі ў літаратуру сталым чалавекам, у якога за плячыма ляжаў ужо вялікі жыццёвы шлях—гады настаўніцтва ў вёсках Любанскага і Пухавіцкага раёнаў, вучоба ў Кіеўскім, а затым у Беларускім дзяржаўных універсітэтах, аспірантура і навуковая праца ў Інстытуце мовы Акадэміі навук БССР.

Аповесцю «Іркуцянка», якая выйшла ў свет у 1951 годзе, Вы зрабілі добрую заяўку як цікавы, удумлівы празаік. Але шырокую вядомасць прынеслі Вам раманы «На парозе будучыні» і «Гарадок Устронь», у якіх паказана гісторыя жыцця цэлага пакалення людзей, якія прайшлі нялёгкія выпрабаванні нашага неспакойнага стагоддзя. Абодва раманы з'явіліся каштоўным укладам у скарбніцу беларускай прозы.

Мы рады таксама адзначыць Вашу вялікую і плённую працу як вучонага-мовазнаўцы—удзел у складанні слоўнікаў, у распрацоўцы надзённых пытанняў развіцця роднай мовы.

Глыбока цэнім мы Вас і як добрага, шчырага таварыша, актыўнага ўдзельніка грамадскага жыцця.

Ад усяго сэрца жадаем Вам, дарагі Мікола Паўлавіч, здароўя, доўгіх год жыцця, новых плёнаў у Вашай творчай працы, радасці, шчасця».

Рэдакцыя штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» далучаецца да гэтага віншавання і жадае Міколу Паўлавічу Лобану здароўя і новых творчых поспехаў.

ТВОРЧАЯ СТАЛАСЦЬ

У літаратуру прыходзяць па-рознаму. Адны адразу ж, пасля першага зборніка ці паэмы, аповесці, рамана, становяцца шырока вядомымі, прызнанымі, другія ж доўга застаюцца незаўважанымі, неразгаданымі. Здараецца і так, што тыя, у каго быў такі яркі дэбют, потым адыходзяць на задні план, пра іх забываюцца. Відаць, вельмі бедны быў у іх «жыццёвы багаж», калі яны «выгаварыліся» ў першых сваіх творах, калі ім няма больш чаго сказаць. А чаго варты талент, калі ён не грунтуецца на багатым жыццёвым і духоўным вопыце, калі яго не жывяць ідзі часу, калі ён па-грамадзянску не актыўны!? Сёння асабліва відавочна, што творы без вялікіх ідэй, страснай грамадзянскай зацікаўленасці не могуць задаволіць чытача, хоць яны будуць напісаны з бляскам, мець вытанчаны стыль, бо ў наш складаны час людзям як ніколі раней патрэбны адказы на іх надзённыя пытанні, патрэбна чыстае золата праўды.

Кожная сапраўдная кніга з'яўляецца як унутраная неабходнасць пісьменніка сказаць людзям нешта сваё, вынашанае, выпакутаванае, вельмі важнае для іх. Да такіх кніг пісьменнікі іншы раз ідуць усё жыццё. Такія кнігі становяцца мэтай і сэнсам іх жыцця. Хоць прызнанне да такіх пісьменнікаў часам прыходзіць вельмі запознена, але яно трывалае, на гады і дзесяцігоддзі, як даўгавечнае жыццё і іх кніг.

Заслужанае ўсеагульнае прызнанне да Міколы Лобана, якому споўнілася шэсцьдзесят гадоў, прыйшло нядаўна, пасля выхаду яго раманаў «На парозе будучыні» (1961—1963) і «Гарадок Устронь» (1967—1968). Першыя ж свае творы М. Лобан апублікаваў яшчэ да вайны, а аповесць «Іркуцянка» была надрукавана ў 1951 годзе...

Праз доўгія гады жыла ў пісьменніка вялікая эпічная задума — паказаць шляхі ў рэвалюцыю, да новага жыцця, беларускага сялянства, паказаць праўдзіва і гістарычна-канкрэтна, праз лёс простых людзей працы. Паступова складвалася задума трылогіі «Шэметы», паступова яна ўсё больш канкрэтызавалася і ўдакладнялася. Сам аўтар прызнаваўся яшчэ ў 1961 годзе:

«Задумаў я свой раман як гісторыю нашага грамадства ад Кастрычніцкай рэвалюцыі да сённяшніх дзён... Раман «Шэметы» названы мною трылогіяй. Аднак я ўжо цяпер думаю, што не ўмясціць мне ўсяго матэрыялу ў тры невялікія кнігі...»

Прасачыць праз гады і дзесяцігоддзі за зменамі не толькі ў сацыяльна-грамадскім, эканамічным, але і маральна-этычным жыцці беларускага народа, прасачыць за лёсам шматлікіх герояў, паказаць, як па-рознаму ішлі ў новае жыццё людзі не толькі розных класаў і пакаленняў, але і блізкія людзі, родныя браты Шэметы, — задача вельмі складаная, блізкая да той, якую ставіў перад сабой К. Чорны, імкнучыся ў серыі раманаў «нарысаваць у мастацкіх вобразах гісторыю беларускага народа ад знішчэння паншчыны і да нашых дзён».

Такая задума патрабуе вялікіх гістарычных, эканамічных, сацыялагічных ведаў. Гісторыя сям'і перарастае ў вялікае мастацкае палатно. Сацыяль-

СЯРОД КНІГ

У СВЯТЛЕ РАМПЫ

КАЛІ мы пачынаем гаварыць пра любога з выдатных дзеячоў беларускай сцэны, памяць амаль адразу падказвае яго выступленні ў ролях з п'ес А. Астроўскага. Уладзімір Уладамірскі і Аляксандр Ільінскі, Лідзія Ржэцкая і Раіса Кашэльнікава, Ірына Ждановіч і Цімох Сяргейчык, Барыс Платонаў і Вера Пола, Леанід Рахленка і Глеб Глебаў... Нешта надзвычай яркае ў творчай біяграфіі кожнага з іх (і не толькі іх!) звязана з імем вялікага рускага драматурга. У тэатразнаўчай літаратуры раней не была спецыяльна даследавана праблема «Астроўскі і беларускі тэатр», асобныя характарыстыкі спектакляў і ігры акцёраў раскіданы па розных работах крытыкаў і даследчыкаў нашага сцэнічнага мастацтва. Выдавецтва «Навука і тэхніка» выпусціла кніжку А. Лабовіча «П'есы А. М. Астроўскага на беларускай сцэне», дзе ўпершыню зроблена спроба падагульніць багаты матэрыял і сістэматызаваць сказанае раней.

Меў рацыю аўтар, калі пачаў гаворку з каментарыяў да вядомых фактаў тэатральнага жыцця на Беларусі да Кастрычніка. Тут імёны славутых майстроў рускай сцэны, якія знаёмілі тэатралаў з творчасцю А. Астроўскага, і імёны аматараў-артыстаў як бы ўпісаны у агульную атмасферу культурнага жыцця былога Паўночна-Заходняга краю Расіі. «Крытычная скіраванасць і сацыяльная вастрыня п'ес садзейнічалі выкрыццю самадзяржаўнага ладу», — такую выснову робіць А. Лабовіч, расказаўшы пра найбольш значныя спектаклі па творах А. Астроўскага, якія ставіліся на сцэнах Мінска, Магілёва, Гродна і іншых гарадоў Беларусі. Закрануўшы першыя пастаноўкі п'ес класіка на савецкай сцэне, даследчык у храналагічнай паслядоўнасці разглядае плён самастойных пошукаў у інтэрпрэтацыі і ўвасабленні драм і камедый драматурга беларускімі рэжысёрамі і выканаўцамі.

Адчуваеш, што А. Лабовіч удумліва і дапытліва вывучаў першакрыніцы — спектаклі. Нават і тыя, якія ён па сваім узросце не мог бачыць сам. Аўтар кніжкі спасылаецца на водгукі прэсы, на архіўныя матэрыялы, на ўспаміны былых удзельнікаў спектакляў, выступае як бы «рэстаўратарам» таго, што некалі адбывалася ў святле рампы, напрыклад, на сцэне Другога БДТ (цяпер тэатр імя Я. Коласа), калі там ігралі «Беспасажніцу», або Трэцяга БДТ у часе паказаў «Даходнага месца». Скажам, прачытаўшы аб тым, як выконваў А. Ільінскі адну з мізансцэн у «Беспасажніцы» — «ён паціху набліжаецца да адзінокай Ларысы і асцярожна захінае яе сваім плашчом, дае ёй букет кветак», — пачынаеш верыць, што аўтар як бы «аднаўляе» бачанае ім самім.

Яшчэ большы давер чытачоў да сказанага ў кнізе бывае тады, калі гаворка пераходзіць да спектакляў, якія ўсе мы глядзелі разам з А. Лабовічам і помнім іх не менш падрабязна, чым ён. І трэба быць удзячным яму за тое, што ён «замацаваў» на паперы многія нюансы і агульны малюнак сцэнічных вобразаў А. Астроўскага, створаных рознымі акцёрамі ў розных пастаноўках (А. Лабовіч аналізуе не толькі асноўныя, а і паўторныя рэдакцыі, напрыклад, «Позняга кахання» на купалаўскай сцэне, параўноўвае ігру дублёраў з ігрой асноўных выканаўцаў). На старонках кніжкі мы сустракаем вельмі падрабязнае апісанне і тых пастановак, якія фактычна не мелі вартай таго прэсы, — «Шалёныя грошы», напрыклад, пастаўленыя коласаўцамі ў 1949 і адноўленыя ў 1960 гадах. Тады чытачы маюць магчымасць адкрыць сабе нешта цікавае ў творчай біяграфіі, скажам, Анатоля Труса, чыя трактоўка ролі Васількова была і вельмі сугучнай аўтарскай задуме, і арыгінальнай у мастацка-акцёрскім увасабленні. Не было ў нашай крытыцы і такога падрабязнага «паказу» Фёдара Шмакава ў спектаклі «Праўда — добра, а шчасце лепей», які дае А. Лабовіч, імкнучыся «ўпісаць» гэты вобраз у галерэю іншых, створаных артыстам.

Станоўчая якасць даследавання — увага яго аўтара да рэжысёрскіх шуканняў. Так, напрыклад, А. Лабовіч характарызуе пастановачную канцэпцыю Л. Літвінава, Л. Рахленкі, Л. Мазалеўскай, А. Данаці, даючы нам адчуць зыходныя пазіцыі рэжысуры і параўнаць намеры з жывым вынікам — са спектаклем па п'есе А. Астроўскага.

Сказаўшы пра гэтыя дадатныя рысы даследчай працы, спынім увагу і на праліках аўтара. Часам А. Лабовіч расказвае аб тым, што рабілі на сцэне і што гаварылі акцёры, «забываючы» пра тэкст п'есы, а тэкст якраз і вымагаў ад акцёра толькі такога ўчынку і толькі такіх выказванняў.

Напрыклад, захапленне Глафіры самім працэсам «спакушэння» Лыняева ў «Ваўках і авечках» аўтар кнігі цалкам «прыпісвае» актрысе Раісе Кашэльнікавай, хоць гэта напісана А. Астроўскім. Або такая заўвага аўтара: «У разуменні выканаўцы Аркашка любіць грошы не таму, што яны прыносяць багацце... Грошы яму патрэбны, каб жыць, добра паесці і выпіць...» Таксама гэта напісана ў «Лесе» драматургам. За тры радкі вышэй сам А. Лабовіч, хоць і не зусім гладка з пункту гледжання стылістыкі, але сцвярджаў: «У вобразе Аркашкі драматург падкрэслівае прагу да грошай». Катэгарычнасць такога сцвярджэння, мабыць, празмерная: Аркадзь Шчаслівцаў — фігура больш складаная па матывах сваіх паводзін. І пісаць так, што можна думаць, быццам у дадзеным выпадку А. Ільінскі ішоў «далей» А. Астроўскага і пэўны «мастацкі прыём... скарыстоўвае для больш шырокай сацыяльнай характарыстыкі вобраза», — азначае, што думка аўтара не выверана і гучыць прыблізна правільна. Акцёр можа многае зрабіць, каб раскрыць закладзенае ў тэксце ролі, але перш-наперш трэба разглядаць менавіта гэта, патэнцыял мастацкага вобраза у драматургічным творы. Дарэчы, лепшыя старонкі кніжкі захоўваюць суладдзе ў аналізе п'ес і іх сцэнічных трактовак у жывым артыстычным выкананні. Лепшыя, але, на жаль, далёка не ўсе.

У кніжцы справядліва адзначаецца той факт, што першыя пастаноўкі п'ес А. Астроўскага ў Беларусі (ды і не толькі, зрэшты, у нас) мелі такія істотныя хібы, як вульгарная сацыялагізацыя ў трактоўцы персанажаў. Але трэба было сказаць, што гэта «грэх» не толькі рэжысёраў, імёны якіх А. Лабовіч называе, а наогул тагачаснай тэарэтычнай думкі, літаратурнай крытыкі і тэатразнаўства. Бо ў чытача можа скласціся ўражанне, нібы спрашчэнне і нават наўмыснае скажэнне класікі было заняткам аднаго, скажам, Е. Міровіча або В. Дарвішава. А гэта ж не так!

Або яшчэ недагляд аўтара — ён часта спасылаецца на хараство моўных характарыстык, якое дакладна і сакавіта перадавалі і перадаюць са сцэны беларускія артысты. Справа тут тонкая, бо ёсць жа яшчэ пераклад аўтарскага тэксту на беларускую мову. У кнізе нават не названы імёны перакладчыкаў і нічога няма пра цікавую трансфармацыю слова драматурга ў мастацкі эквівалент блізкай мовы, пра гучанне «духу Астроўскага» ў літары беларускай мовы.

Здараецца, што А. Лабовіч захапляецца спектаклем або акцёрам і тады піша суцэльную апалогію, дзе не застаецца месца для тэатразнаўчага аналізу. Напрыклад, не адпавядае сапраўднаму становішчу тое, што ён напісаў пра спектакль купалаўцаў «Жаніцьба Бялугіна», дзе рэжысура Я. Громава была малаарыгінальная, прыкутая да традыцыйнага разумення сутнасці канфлікту драмы. Больш таго, фактычна на сцэне п'еса была толькі, як кажуць тэатралы, «разведзена» па мізансцэнах, і выканаўцы роляў не вытрымлівалі агульнай «скразной дзеі», а ігралі ў адпаведнасці з мерай свайго таленту і майстэрства. І дзіўна чытаць у А. Лабовіча, што «спектакль «Жаніцьба Бялугіна» на працягу некалькіх гадоў быў адным з вядучых у рэпертуары тэатра імя Янкі Купалы». Ставіўся часцей за іншыя — гэта не адно і тое ж, што «быў вядучым» або «адным з вядучых» па сваіх ідэйна-мастацкіх якасцях.

Зразумела, асобныя аўтарскія пралікі можна аднесці на рахунак «разведкі тэмы» А. Лабовічам, які першы даў падрабязны агляд спектакляў А. Астроўскага на беларускай сцэне, паказаў плён творчых сустрэч нашых тэатраў з драматургіяй вялікага сацыяльнага напалу, жыццёвай праўды і тонкай псіхалагічнай аргументацыі ў паводзінах кожнага з герояў. Чытачы яшчэ раз бачаць, як на такой драматургіі ўдасканальваецца артыстычнае майстэрства, пашыраюцца творчыя далягляды рэжысуры. Сапраўды, п'есы А. Астроўскага ўзбагацілі сцэнічную культуру і падарылі акцёрскаму мастацтву беларусаў яркія адкрыцці. Кніга пераконвае нас у гэтым на канкрэтных прыкладах.

В. ІВІН.

А. Лабовіч. «П'есы А. М. Астроўскага на беларускай сцэне». На рускай мове. Выдавецтва «Навука і тэхніка». Мінск. 1971.

СЯРОД КНІГ

КІДАЕЦЦА ў вочы назва зборніка — «Чалавечнасць». Вельмі ёмістае, важкае і адказнае слова абраў аўтар зборніка Мікола Чарняўскі, каб аб'явіць чытачу сваё, так сказаць, крэда, свой ідэйна-мастацкі выбар. Выбар як быццам бы пахвальны: жаданне аўтара паказаць чалавека, апаэтызаваць лепшыя рысы свайго сучасніка... Але не будзем забягаць наперад, не будзем пакуль што спакушацца шматабяцаючай назвай. Калі перафразіраваць вядомую прыказку, то кніжку сустракаюць па назве ды па вокладцы, а праводзяць... Праводзяць, вядома, па вершах, па змесце.

Адным з першых ідзе верш «Чалавечнасць», які, відаць, падказаў аўтару назву зборніка і які прэтэндуе на праграмнасць. Цікава, як жа аўтар трактуе паняцце чалавечнасці? Якія грані чалавечнасці ён адкрывае для сябе і для чытача?

Заўжды аб чымсьці
непакоімся,
Заўжды мы нечым
захапляемся,
Заўжды за нечым
шпарка гонімся,—
І падаем,
і падымаемся...

Верш пакуль што не захапляе ні навізною думкі, ні свежасцю формы.

Лякарства п'ём малымі
кроплямі,
Глядзім на свет
вачамі рознымі...

Нішто сабе! Хоць час пачуць ужо нешта больш акрэсленае. Чытаем далей. Ага, вось, здаецца, аўтар набліжаецца да сутнасці:

З плячэй сваіх
мы футра цёплае
Даём ахвотна
падарожнаму.

Так, так, значыць, аўтар сцвярджае тую самую шчодрасць, калі не шкада для «бліжняга» («падарожнага») не толькі «футра цёплага», але, відаць, і апошняй кашулі. Пахвальна. Што яшчэ?

Чужыя дзеці,
як прыходзіцца,
Становяцца сваімі,
роднымі.

Як бачым, аўтар занатоўвае тут яшчэ адну станоўчую рысу свайго лірычнага героя — яго самаахвярнае чадалюбства. Гэта, можа, і доб-

---

М. Чарняўскі. «Чалавечнасць». Выдавецтва «Беларусь», Мінск, 1971.

ны вопыт народа, класа выяўляецца як жыццёвы вопыт героя, які знаходзіцца ў цэнтры падзей, іх віры. Праз сямейна-бытавыя адносіны раскрываецца нярэдка сацыяльны змест эпохі. Твор перарастае гісторыю прыватнага жыцця, бо ён паказвае злітнасць лёсу герояў з гістарычным працэсам, яго залежнасць ад сацыяльнага пераўтварэння свету. Застаючыся мастаком, пісьменнік, які звяртаецца да гістарычнай тэматыкі, становіцца ў пэўнай ступені і гісторыкам, даследчыкам народнага жыцця. Менавіта такія якасці ўласцівы творчай індывідуальнасці М. Лобана.

Прыгадваецца адзін вечар у клубе Саюза пісьменнікаў, калі абмяркоўваўся раман «Гарадок Устронь» і М. Лобан дзяліўся творчым вопытам. Многіх уразіла тады навуковая карпатлівасць і распрацаванасць папярэдняй аўтарскай задумы (архітэктоніка, сюжэт, кампазіцыя, характары і г. д.), дакладнасць гістарычнай асновы. Так, напрыклад, каб праўдзіва і жыццёва, нават у самых дробязных дэталях, паказаць характар і стыль работы райкома партыі тых гадоў, М. Лобан доўга вывучаў архіў 30-х гадоў аднаго з райкомаў партыі. За многімі падзеямі, героямі, фактамі рамана «Гарадок Устронь», дзейнасці Андрэя Шэмета як сакратара райкома стаяць сапраўдныя з'явы, факты і людзі. Творчая выдумка ў М. Лобана грунтуецца на канкрэтна-гістарычнай аснове. Багацце гістарычных фактаў, з'яў заключаюць шматлікія картатэкі пісьменніка.

Гэтага патрабуе сталая грамадзянская адказнасць пісьменніка за сваю творчую працу. Тая адказнасць, якая не дазваляе раманісту аблегчана адносіцца да гістарычнай тэмы, ісці па гладкім шляху павярхоўнай белетрызацыі гісторыі, па якім, на жаль, ідуць некаторыя нашыя празаікі, спяшацца, здаваць у друк сырыя, апісальныя творы.

М. Лобан прыйшоў да творчай сталасці. У яго ёсць свая тэма, свая канцэпцыя жыцця, героя, свой стыль. Але гэта не азначае, што пісьменнік не шукае новых жанрава-стылявых магчымасцей для больш яркага і дакладнага ўвасаблення гістарычнай тэмы. У нашай крытыцы ў свой час склалася ўстойлівая думка аб стылі М. Лобана як аб сацыяльна-бытавым, які вельмі моцна звязаны з сялянска-бытавой лексікай, канкрэтна-прадметнай асацыятыўнасцю. Сапраўды, прачытаўшы першы раман М. Лобана «На парозе будучыні», можна пераканацца, што стыль М. Лобана «ўбірае» ў сябе многае з тагачаснай гутарковай народнай мовы, яе дыялектных асаблівасцей, яе ўнутранай формы, семантыкі пластычнага беларускага слова.

Аднак раман «Гарадок Устронь» засведчыў, што яшчэ рана даваць канчатковыя ацэнкі. Стыль М. Лобана развіваецца ў напрамку дынамічнай прозы, «дынамічнага псіхалагізму», пазбаўляючыся празмернай заземленасці, як бы капіравання тагачаснай гутарковай стыхіі, калі беларуская літаратурная мова была яшчэ ў працэсе актыўнага станаўлення. «Дынамізм» стылю М. Лобана праяўляецца не толькі ў характары расказу, але і ў спосабах характарыстыкі герояў (галоўным чынам праз дзеянне, праз дыялог), прынцыпах разгортвання сюжэта, не абцяжаранага шматлікімі паралельнымі, пабочнымі лініямі, што ў пэўнай ступені скоўвалі яго развіццё ў першым рамане.

Стыль кожнага сапраўднага пісьменніка — гэта цэлая гісторыя яго станаўлення і развіцця. І тым не менш у вызначальных рысах стыль— адзінства, бо на ім ляжыць адбітак аўтарскай асобы, творчай індывідуальнасці. Аднак, відаць, аб поўным адзінстве стылю можна гаварыць толькі ў адносінах да асобнага твора. Тут стылявая заканамернасць праяўляецца найбольш наглядна, канкрэтна, адназначна. Але і тут трэба бачыць характар станаўлення творчай індывідуальнасці пісьменніка, асаблівасці жыццёвага матэрыялу, які ляжыць у аснове твора, а таксама тую ідэйна-мастацкую задачу, што ставіў перад сабой аўтар, вызначаючы жанр, асноўны пафас, ідэйную накіраванасць твора. «Выбар» стылю для таго ці іншага твора — справа не лёгкая для кожнага сур'ёзнага пісьменніка. Бо гэты «выбар» суадносіцца з асаблівасцямі стылю ўсёй яго творчасці, творчым метадам і стылявымі тэндэнцыямі ва ўсёй нацыянальнай літаратуры. Так, стыль рамана «Гарадок Устронь» шмат чым адрозніваецца ад стылю рамана «На парозе будучыні», але ў іх шмат і агульнага, узаемазвязанага, узаемаабумоўленага.

Так будзе і з наступнымі творамі пісьменніка. А задум у М. Лобана шмат, хоць ён не вельмі ахвотна расказвае аб сваіх планах. Яго пастаянна турбуе не толькі гістарычная тэма (пісьменнік думае нават аб гістарычным рамане, пра незвычайны лёс Рагнеды...).

Ён жыве і надзённымі праблемамі сучаснасці. Галоўная з іх — узаемаадносіны прыроды, чалавека, грамадства і навукова-тэхнічнага прагрэсу. У М. Лобана шмат цікавых думак, назіранняў, разважанняў, на аснове якіх, мяркуе ён, можна стварыць своеасаблівую кнігу, магчыма, раман-эсэ або раман-прытчу.

Калі на што і скардзіцца пісьменнік, дык на хуткаплыннасць часу, якога заўсёды нестае. А гэта сапраўды так, асабліва калі ўлічыць тую вялікую працу вучонага-моваведа, якую праводзіць М. Лобан у Інстытуце мовазнаўства імя Якуба Коласа АН БССР. Цяпер на яго стале —першы том фундаментальнага пяцітомнага тлумачальнага слоўніка беларускай літаратурнай мовы. Том рэдагуецца, рыхтуецца да друку. Так і бягуць дні ў карпатлівай турботнай працы: днём — у Інстытуце над слоўнікам, вечарам — дома над «Шэметамі». У дзень шасцідзесяцігоддзя пісьменніка хочацца сказаць: добрага шчодрага плёну Вам, Мікола Паўлавіч, у нялёгкай, але высакароднай і пачэснай працы на багатай ніве роднай літаратуры і мовазнаўства!

Павел ДЗЮБАЙЛА.

СЯРОД КНІГ **СЯРОД КНІГ**

ЗАЯЎЛЕНА: ЧАЛАВЕЧНАСЦЬ

ра. Толькі бянтэжаць трохі нас словы: «Як прыходзіцца».

Дачытваеш праграмны верш М. Чарняўскага, так і не атрымаўшы яснага ўяўлення, як разумее ён чалавечнасць і якую творчую задачу вырашаў у вершы наогул. Можна, праўда сустрэць у вершы яшчэ некалькі прапісных ісцін, накшталт таго, што людзі «разыходзяцца, сыходзяцца», «бываюць шчырымі, халоднымі», прачытаць, урэшце, штучна-патэтычную канцоўку:

Якія ж вы ўсё-ткі
простыя,
Людскія сэрцы,
чалавечныя!

Аднак гэта нічога не мяняе. Аўтар не здолеў зазірнуць па-сапраўднаму ў «людскія сэрцы, чалавечныя», і яны аказаліся ўжо занадта простымі.

Скажам шчыра, не ўзрадавалі нас асабліва глыбінёй лірычнага перажывання і іншыя вершы М. Чарняўскага, у прыватнасці, такія, як «След сябра», «Дарога дадому», «Хлеб», «Шлях у жыццё», «Трамвай», «Лявоніха»... Гэты пералік можна было б прадоўжыць. І ён атрымоўваецца занадта вялікі для невялікага параўнаўча зборніка.

Па-першае, кідаецца ў вочы тэматычная раскіданасць аўтара. Ён з аднолькавай лёгкасцю піша пра тое, пра другое і пра трэцяе. Пры бліжэйшым разглядзе высвятляецца, што прычынай таму—несамастойнасць, залежнасць аўтара ад пэўных літаратурных узораў, звычайнае пераймальніцтва. Адсюль — адсутнасць натуральнасці, лірычнай напоўненасці большасці вершаў, іх павярхоўнасць і агульнасць. Але паколькі ў гаворцы пра паэта заўсёды неабходна канкрэтнасць, зноў звернемся да прыкладу.

Верш «Пастух». Колькі ўжо пра яго, нястомнага вясковага працаўніка, пісалася вершаў! Розныя пісаліся—і добрыя і дрэнныя. І вось сваю паэтычную даніну рашыў аддаць пастуху і М. Чарняўскі. Што ж, няхай сабе, калі паэт мае сказаць нешта адметна сваё, прыкмеціць тую, магчыма адзіную рыску ў чалавеку, якая раптоўна прыбавіла асвеціць яго нам з самага нечаканага боку. Ды вось і бяда: аўтар нават не робіць спробы адысці ад шаблону. У яго вершы перад намі на фоне блеклага пейзажу ўсё той жа пастух «з размоклай пугай за плячыма»... Такім ён быў сто гадоў назад, такі ён у М. Чарняўскага і сёння. І невыпадкова заканчваецца верш мізэрнымі па думцы радкамі:

А ён прамоклыя расправіў
плечы,
Акінуў позіркам бадзёрым
далячынь:
— Ды вот бяда,
Яшчэ калі той вечар, —
Махорку ж дождж да кроплі
прамачыў.

Па-другое, недаравальная для М. Чарняўскага, даволі вопытнага ўжо літаратара, стылістычна-моўная неахайнасць, сэнсавая недакладнасць радка, безгустоўшчына. Вось, напрыклад, радкі: «У жыцці я сёрбаў з лыжак розных, а помню ўсё ж тваю адну», «Са сцэны, як пасля кантузіі, спаўзалі зморaныя ўсе» і г. д. А вазьміце верш пра вайну, пра пасляваеннае жыццё, пра тое, як вясковыя цёткі пякуць... **у прабітых салдацкіх касках хлеб?** Да якіх толькі перлаў не прыводзіць аўтара часам адсутнасць пачуцця меры, ненатуральнасць!

Ёсць у зборніку і больш-менш удалыя вершы. Яны сведчаць пра тое, што толькі там, дзе М. Чарняўскі звяртаецца да свайго жыццёвага вопыту, піша пра тое, што добра бачыць і ведае сам, ён дасягае пэўнага поспеху. Тут мы адрасуем чытача да вершаў «Сустрэчы былых партызан», «Касцёр», «Парошa». Апошні верш прысвечаны бацьку, успамінам пра маленства. Чытаючы яго, прыгадваеш нечыя словы аб тым, што часам мы вельмі познімся са сваімі сыноўнімі пачуццямі, пачынаем разумець і шкадаваць бацьку толькі на схіле год, калі

з паблеклых воч —
слязін гарошша.
Глядзіш,
Нібы ў нядобрым сне
На гэту белую парошу —
А бачыш чарнаваты снег.

Думаю, што мы справядліва акцэнтавалі ўвагу на недахопах зборніка. М. Чарняўскі, як ужо гаварылася, не навічок у літаратуры, ён ужо выдаваў кніжкі, і мы ўправе патрабаваць ад яго: пісаць лепш.

Яўген КАРШУКОЎ.

ГОСЦІ МІНСКА

УПЕРШЫНЮ

У зале філармоніі адбыўся канцэрт нямецкага арганіста Віктара Лукаса, які ўпершыню наведаў нашу краіну. Праграма была складзена цалкам з твораў Іагана-Себасцьяна Баха.

В. Лукас — цікавы яркі музыкант, у творчай манеры якога несумненна адчуваюцца векавыя традыцыі арганнай выканаўчай школы. Ён з'яўляецца прафесарам Музычнай акадэміі ў Байрэйце.

З твораў, якія прагучалі ў першым аддзяленні, хочацца адзначыць Трыо-санату мі мінор, асабліва яе другую частку—лірычнае андантэ, у якім выканаўца здолеў раскрыць увесь свой багаты талент і выдатна перадаць рэгістравыя пераклічкі асобных галасоў.

У другім аддзяленні прыцягнулі ўвагу каларытна выкананыя тры харальныя прэлюдыі; у іх трактоўцы арганіст падкрэсліў жанравыя вытокі, якія бяруць пачатак ад нямецкай народнай песеннасці. Выкананне папулярнай Пасакаллі до мінор з'явілася сапраўднай кульмінацыяй канцэрта.

На «біс» былі сыграны чароўныя арганныя мініяцюры Баха, Персела, Гайдна. Слухачы цёпла прынялі нямецкага музыканта.

Апрача Мінска, В. Лукас выступіць у Рызе, Ленінградзе, Адэсе і Алма-Аце.

Л. НЕМЗЕР.

УСМЕШКІ МАЛАДОСЦІ

Новая праграма, якую паказалі мінчанам артысты польскай эстрады, называецца «Усмешка маладосці». На сцэне — папулярны эстрадны ансамбль «Трубадуры». Усе яго артысты — і выканаўцы, і аўтары твораў. Гэта адкрывае дадатковыя магчымасці інтэрпрэтацыі і аранжыроўкі выконваемых нумароў.

Многія песні, напісаныя ўдзельнікамі гэтага вакальна-інструментальнага квартэта, набылі велізарную папулярнасць не толькі ў Польшчы, але і за яе межамі. Тысячы канцэртаў, гастрольныя паездкі, сотні выступленняў па радыё і тэлебачанні, шматлікія перамогі ў анкетных апытаннях польскага радыё, якія выяўлялі любімыя песні, — такі далёка не поўны пералік поспехаў групы «Трубадуры». Фанатэка грамзапісаў маладых музыкантаў вельмі багатая. Сярод шматлікіх песень ансамбля ёсць тыя сапраўдныя, мода на якія не праходзіць — «Кася», «Табе і мне», «Вера, Вера...», «Не шкадую, не заву, не плачу...» на вершы Сяргея Ясеніна, «Кахана» і «Калінка».

Апрача чыста музычных і вакальных вартасцей, ансамбль вызначаецца і ўменнем устанаўліваць кантакт з слухачамі. «Трубадуры» адразу ж адчуваюць настрой і густы сённяшняй публікі. І не падладжваюцца пад аўдыторыю, а пачынаюць дыялог, дзе першы голас належыць музыцы.

А вось на сцэне ўжо «Амазонкі» — вакальнае трыо. Цудоўныя галасы і прастата паводзін на сцэне характарызуюць чароўных «амазонак». Асабліва спадабаліся старыя, але вечна маладыя «Вочы чорныя». Цікава прагучала музычная кампазіцыя «На касмадроме» маладога кампазітара Крыштафа Садоўскага, кіраўніка інструментальнага трыо.

Лепшыя нумары праграмы сведчаць пра высокую патрабавальнасць гастрольнай трупы артыстаў з братняй Польшчы.

А. СТУКАЛА.

Праўленне Саюза пісьменнікаў БССР выказвае глыбокае спачуванне паэту Дзмітрыю Кавалёву з выпадку напаткаўшага яго гора—смерці МАЦІ.

ПРА МУЗЕЙ НА ЗАМКАВАЙ ГАРЫ

Усе, хто цікавіцца ўчарашнім і сённяшнім днём Гродзеншчыны, шмат карыснага знойдуць у даведніку Гродзенскага дзяржаўнага гісторыка-археалагічнага музея. Другое, перапрацаванае выданне яго нядаўна выйшла ў свет у выдавецтве «Полымя».

Чытаючы даведнік, быццам праходзім па ўсіх трох аддзелах музея, экспазіцыя якіх ахоплівае гісторыю Гродзеншчыны ад старажытных часоў да нашых дзён.

Эпоха палеаліту... Матэрыялы пра станаўленне чалавека. У іх ліку — адлюстраванне дрыапітэка, высакаразвітай чалавекападобнай малпы. Скульптурныя бюсты сінантропа і неандэртальца. Косці насарога, маманта... Прылады працы і палявання эпохі мезаліту...

У раздзелах, якія расказваюць пра больш познюю гісторыю Гродзеншчыны, захоўваюцца такія ўнікальныя экспанаты, як, напрыклад, створаныя ўмельцамі Гродзеншчыны XVIII стагоддзя царскія вароты Барысаглебскага манастыра, зробленыя з саломы.

З Гродзеншчынай звязаны біяграфіі вядомага геолага і падарожніка І. Дамейкі, акадэміка Я. Карскага, этнографа Я. Раманава, паэта А. Міцкевіча, пісьменніцы Э. Ажэшкі, славутай Цёткі (Алаізы Пашкевіч), Ф. Багушэвіча, Я. Коласа, М. Багдановіча, кампазітара М. Агінскага, акцёра і тэатральнага дзеяча І. Буйніцкага. Пра ўсіх іх ёсць у музеі цікавыя матэрыялы, у той ці іншай меры апісаныя ў даведніку.

Як відаць з гэтага змястоўнага выдання, пачэснае месца ў экспазіцыі музея адведзена матэрыялам аб Вялікім Кастрычніку на Гродзеншчыне, аб падзеях часоў барацьбы беларускага народа супраць белапалякаў, нямецка-фашысцкіх захопнікаў, аб дзейнасці Камуністычнай партыі ў розныя перыяды гісторыі Гродзеншчыны, аб сацыялістычным будаўніцтве, дасягненнях працаўнікоў вобласці за гады Савецкай улады.

І. ПАЖОГА.

Міністэрства культуры БССР. Гродзенскае абласное ўпраўленне культуры. «Гродзенскі дзяржаўны гісторыка-археалагічны музей». Даведнік. 2-е выданне, перапрацаванае. Выдавецтва «Полымя», Мінск, 1971.

СПЫТАЙ САМОГА СЯБЕ

Алег ПАРА

У час IV Усесаюзнага кінафестывалю наша газета брала інтэрв'ю ў беларускіх артыстаў. Сярод розных выказванняў было такое — мы часта бачым адзін аднаго на экране кіно або ТБ, чытаем пра поспех калегі, але рэдка ведаем, што хвалюе гэтага калегу, што трывожыць яго. У прыватнасці, народны артыст БССР В. Тарасаў сказаў, што яго вельмі зацікавіла работа А. Пары над вобразам лейтэнанта Шміта ў фільме «Паштовы раман», што яму хацелася б пагутарыць з ім. Нядаўна Алег Пара выступіў на старонках часопіса «Украінскі тэатр». Яго роздум пра сябе і сваіх калег, сумленны і шчыры, неспакойны і патрабавальны, мабыць, будзе цікавы многім чытачам (і не толькі дзеячам прафесійнай сцэны). Сёння мы прапануем чытачам газеты «Літаратура і мастацтва» гэты артыкул. Ён друкуецца з некаторымі скарачэннямі.

ЗАКРЫЛАСЯ ЗАСЛОНА. У душы засталося горкае пачуццё—незадаволенасць ад спектакля. Сёння не так працаваў я, не так працавалі партнёры. Спектакль не адбыўся, ён развальваецца. Чаму?

На гэта пытанне трэба як мага хутчэй і дакладней адказаць, каб адбыўся наступны спектакль. Можа таму ён развальваецца, што з кожным крокам ад прэм'еры мы аддаляемся ад рэпетыцыйнага працэсу, які быў своеасаблівым трэнажом, і ты трымаўся за кошт гэтага трэнажу. Закончылася прэм'ернае хваляванне, якое здавалася хваляваннем вобраза. Гаснуць эмоцыі. Думка робіцца вялая, разбураецца ўзаемадзеянне. Застаюцца словы, словы, словы. І гэта ты адчуў на першым выхадзе на сцэну. Паспрабаваў выправіць, нешта ўдалося, але наогул—«чым далей у лес, тым...» Паспеў ужо абвінаваціць партнёра, гледача, але яшчэ больш заблытаўся сам.

А калі пройдзе злосць, ты звернешся да свайго хоць і невялікага, але ўсё ж акцёрскага вопыту. І выявіш, што здаралася гэта не раз. Гэта не адзінкавы выпадак. Гэта прыходзіла да цябе часцей, чым натхненне, і ты ўжо ў нейкай ступені звыкся з гэтым, хоць калі б табе пра гэта сказалі, калі ты ішоў у інстытут, ты б не паверыў і пасмяяўся б.

Ты прыйшоў пасля інстытута ў тэатр і табе не давалі роляў?

Не. Мне не давялося, як і многім маім равеснікам, адседжвацца, чакаючы работы. Ролі былі. Галоўныя, другарадныя, эпізадычныя, без слоў, масоўка. Усё было пройдзена. Іншая справа, што не заўсёды яны адпавядалі маім схільнасцям, густам, жаданням, імкненням, не заўсёды роля, якую я атрымліваў у п'есе, была той, якую хацелася б сыграць, але ж іграць хочацца ўсім, а роля, якую ўсім хочацца іграць, адна. Ды гэта і натуральна Калі ты прыходзіш у тэатр, творча цябе ведаюць мала, твая індывідуальнасць сама ў працэсе станаўлення, і верагоднасць пападання вельмі малая. Іншая справа, калі ты ўжо папрацаваў тры-чатыры сезоны ў адным тэатры, паспеў узмацнець як акцёр і праявіць сябе, але... аб гэтым пазней. Так, ролі былі. Выдатныя, добра напісаныя і, наадварот, вельмі дрэнныя. Але былі. Усякія.

Успамінаючы сыгранае, ловіш сябе на... Быў у тваім жыцці такі момант, калі ты ўпершыню адышоў ад выбранага, намечанага табой у сваіх марах і спадзяваннях шляху. Значыць, ты не заўсёды быў патрабавальны да сябе, прад'яўляў прэтэнзіі і крытычна ставіўся да ролі, да драматурга, але не заўсёды сам станавіўся творцам дадзенай табе ролі, **сваёй** ролі. Была такая роля, якая не стала для цябе яшчэ адной магчымасцю тваёй творчасці, размовы з гледачом, пранікненнем і пазнаннем жыцця, чарговай перашкодай і задачай, мэтай у дасягненні акцёрскага майстэрства. Была проста роля. Ты яшчэ не прыступіў да работы над ёй, а ўжо яна, роля, была ў мінулым. Ты здаваўся без бою. Адыходзіў убок, як табе здавалася, захоўваючы сілы і сябе для большага, а на самай справе ў цябе павольна, але упэўнена ўпаўзала рамяство бяздушнае, абмежаванае, злоснае. Ты пачынаў бурчаць. І калі роля была па чыёй-небудзь віне шэрая, дык у гэтым была і твая віна, і твая шэрасць. А колькі было падобных кампрамісаў! Ты злаваў на гледача, які сядзіць у зале, на рэжысёра, што не зразумеў цябе, на сваіх калег, якія з задавальненнем ігралі свае ролі, на дырэкцыю, якая «абкатвала» прэм'ерны спектакль. І калі ў цябе быў на ролі дублёр, радаваўся магчымасці не прыйсці ў тэатр.

Здаралася і іншае. Ты з радасцю і нецярпеннем накідваўся на ролю, Працаваў ліхаманкава і самааддана, смакаваў слодыч адкрыцця і стварэння, трымцеў ад прадастаўленай табе магчымасці ўзрушыць гледача, уклаўшы ў ролю ўсяго сябе, але мала быў чулы да ролі, няўважлівы і асцярожны, а перад самай прэм'ерай адчуваў, што роля не паддалася і з кожным імгненнем выслізгвае ад цябе, застаўшыся неспасцігнутай. Апамятаўшыся, ты супакойваў сябе, што не ўсё ўдалося, але ў наступнай ролі табе абавязкова гэта ўдасца, і неахвотна іграў гэткі эрзац ролі, самога сябе ў чужой п'есе. Так, ты набываў навыкі свабоднага размяшчэння сябе ў сцэнічнай прасторы, натуральных паводзін, бессэнсоўнага балбатання тэксту з нібыта другім планам, лёгкага хвалявання ад выхаду на сцэну і ўмення іграць на адной струне характарнасці. Але да віртуознасці было далёка. Тваё аднатоннае брынчанне выклікала нуду, шэпт у зале, смяшкі гледача і крык: «Гучней, весялей!» Ты адчайваўся, але быў упарты. Тваёй упартасці можна было б пазайздросціць, калі б яна прыводзіла да сапраўдных адкрыццяў, да ўмення зразумець ролю, зразумець чалавека, якога табе даверылі стварыць.

Ты супакойваў сябе тым, што не багі гаршкі лепяць і што ўменне прыйдзе з гадамі, з новымі ролямі. А з гадамі і ролямі, якія сыграны таксама інстынктыўна, прыходзілі штампы. Струна, на якой ты іграў раней, як табе здавалася, з бляскам, пачынала фальшывіць. У далейшым усё залежала ад асабістых тваіх адносін да падобнай «віртуознасці» аднаструнніка...

Пераходзіць з п'есы ў п'есу табе дапаможа такі ж аднаструннік-рэжысёр, падбіраючы табе і сабе непрыкметныя, невыразныя п'ескі, на фоне якіх яго струна, твая, і струны

НОВЫЯ НАЗВЫ НА АФІШАХ

«Як ты жывеш, Зося?» — так называецца спектакль па п'есе І. Мірошнікавай, які днямі паказаў сваім гледачам Гомельскі абласны драматычны тэатр, Рэжысёр Л. Манакова, мастацкае афармленне А. Кляўзера. На здымку — артыстка Г. Макоўская ў ролі Зосі і заслужаная артыстка БССР А. Каменская — Кацярына.

Фота Ул. ТКАЧЭНКІ.

У СПЕКТАКЛЯХ ОПЕРНАГА...

Па запрашэнні дырэкцыі Дзяржаўнага акадэмічнага тэатра оперы і балета БССР у спектаклях тэатра прынялі ўдзел артысты Ленінграда і Адэсы. У оперы Дж. Вердзі «Атэла» галоўную партыю выканаў саліст Ленінградскага Малога акадэмічнага тэатра оперы і балета заслужаны артыст РСФСР В. Волкаў. Саліст Адэскага тэатра оперы і балета Р. Хандэньян выступіў у оперы Ж. Бізэ «Кармэн», дзе спяваў партыю Хазэ.

ЗНАЁМАЕ—НА СЦЭНЕ

«ДЗЯЎЧЫНКА І КРАСАВІК» У РЭСПУБЛІКАНСКІМ ТЭАТРЫ ЮНАГА ГЛЕДАЧА ІМЯ 50-годдзя КАМСАМОЛА БЕЛАРУСІ

ШКОЛЬНІКІ глядзяць спектаклі пра школьнае жыццё вельмі зацікаўлена, актыўна. І прымаюць усім сэрцам, і адмаўляюць горача, часам катэгарычна. Сцэна не так часта адкрывае заслону, каб увесці нас у свет класных хваляванняў, дзе перакрыжоўваюцца ўплывы настаўнікаў, вуліцы, сям'і, дзе калектыў выпрацоўвае свае нормы паводзін, свае моды, кожны раз нанава прымаючы рашэнні па адвечных праблемах дружбы, высакароднасці, вернасці і здрады, сумлення і падману... Хай сабе на першы погляд тое, што так хвалюе юнакоў і дзяўчат, здаецца звычайным, будзённым: ну, пакахалі адзін аднаго, ну, хтосьці нафіскаліў, а нехта абразіў настаўніцу... Дык жа тут няма чаго і задумвацца! Пра «гэта» ўсе, ўсё ведаюць. Не. Не ўсе і не ўсё. Час дае свае адказы на даўно вядомыя пытанні кожны раз па-новаму. І хоць п'еса «Дзяўчынка і красавік» Тамары Ян трапіла на падмосткі Тэатра юнага гледача з пэўным спазненнем, яна ўспрымаецца як актуальны твор пра школу і школьнікаў. Адзін пісьменнік нядаўна добра сказаў: «Кожны чалавек глядзіць на жыццё са сваёй прафесійнай званіцы. Празаік зацікаўлена чытае творы свайго сабрата па пяры. Рэжысёр прыдзірліва чапляе вокам кожны кадр другога рэжысёра. І дзеці глядзяць на жыццё з пункту гледжання сваёй прафесіі—«прафесіі» дзяцінства. Ім, галоўным чынам, хочацца бачыць у творы мастацтва сваё, блізкае...» Якраз «Дзяўчынка і красавік» і дала магчымасць юным наведвальнікам тэатра, па-першае, убачыць «сваё, блізкае», па-другое, выказаць меркаванне пра ўбачанае і потым абдумаць. Аб гэтым школьнікі пішуць непасрэдна ў тэатр, гавораць у гуртках аматараў сцэнічнага мастацтва, і рэдакцыя рашыла скарыстаць такую форму рэцэнзавання новага спектакля.

Мы друкуем артыкул школьнай настаўніцы, напісаны па матэрыялах сачыненняў вучняў пасля прагляду спектакля на сцэне Тэатра юнага гледача.

П'ЕСА Тамары Ян, па якой пастаўлены спектакль, шчыра кажучы, далёкая ад дасканаласці. Нават нявопытнае вока гледача-школьніка заўважае ў ёй нямала хібаў. Дзевяцікласнікі, што пазнаёміліся са спектаклем у Тэатры юнага гледача, інтуітыўна адчуваюць у сцэнічным творы тое, што прафесійны крытык назваў бы схемай.

«Дзейныя асобы падзелены на добрых і дрэнных,—піша ў сваім сачыненні Валя Вайцахоўская.—Ігару і Вары супрацьпастаўляюцца іншыя вучні, бабулі Вары—маці Ігара, настаўніку Максу Іванавічу — дырэктар школы Ніна Андронаўна. Першыя павінны заведама выклікаць нашы сімпатыі». Дзяўчынка мае рацыю. Такая прасталінейная спрошчанасць, адсутнасць у характарыстыках дзейных асоб паўтонаў наогул уласцівая п'есе і спектаклю. Героі, і асноўныя і эпізадычныя, выглядаюць адназначнымі.

«Таня (артыстка Г. Раеўская) па ўсіх паводзінах пакідае ўражанне такое, што яна сапраўды стараста класа, у якім нібыта добра ідуць справы. Але нечага жыццёва важнага, нейкіх пераканаўчых падрабязнасцей вобразу не хапае. Гэты недахоп, па-мойму, уласцівы і спектаклю ў цэлым»,—працягвае Валя.

Падлеткі ў сваіх заўвагах «выкрываюць» штучныя сітуацыі, ілжывыя ноткі, якія, на жаль, сустракаюцца ў драматургічным матэрыяле і пераносяцца на сцэну. Адна з маіх вучаніц піша: «Чаму дзесяцікласніца(!), каб пазлаваць сяброў, адразае кусок агульнага торта для сабакі ці засоўвае кажана ў шуфляду дырэктарскага стала?! Гэта ж па-дзіцячы, такое магло зрабіць толькі дзесяцігадовае дзіця».

Юнацтву з яго катэгарычным бескампрамісным успрыняццем свету патрэбна толькі праўда, псіхалагічная і бытавая, праўда ва ўсім. Нават нязначны фальш, ненатуральная дробязь выклікаюць рэзкія папрокі. Пры ўсім тым спектакль выклікаў цікавасць. У ім вядзецца гаворка пра дружбу сапраўдную і ўяўную, пра першае каханне, пра адносіны падлеткаў з бацькамі і настаўнікамі. Аўтар і тэатр звяртаюцца да школьнікаў. Таму дзеці з задавальненнем глядзяць «Дзяўчынку і красавік» на прафесійнай сцэне. Рэжысёр Тэатра юнага гледача Л. Тарасава, працуючы над пастаноўкай, мела на ўвазе, як і драматург, канкрэтную, юнацкую аўдыторыю. Як жа ўспрымаюць спектакль тыя, каму ён адрасаваны?

«У спектаклі закрануты сур'ёзныя пытанні. У ім многа праўды. Ёсць над чым падумаць». Гэта думка, выказаная Людай Баранавай, сустракаецца і ў іншых сачыненнях. Выходзіць, твор абуджае ў гледачоў жаданне ўзважыць і параўнаць адлюстраванае на сцэне жыццё з добра знаёмай ім рэчаіснасцю. Андрэй Брыль так, напрыклад, вызначае асноўны пафас спектакля: «Тое, што школьнікі праявілі свае лепшыя якасці ў самы адказны момант, калі іх таварышы збіраліся пакінуць школу,—не самае галоўнае. Значна важней заклік да таго, каб гэтыя лепшыя якасці праяўляліся кожны дзень, кожную мінуту, каб подласці заўсёды даваўся адпор».

Мне як педагогу гэтыя вучнёўскія сачыненні вельмі цікавыя яшчэ і тым, што яны прыадчыняюць акно ў складаны і самабытны свет падлетка, часта недаступны нам. Ведаць жа душу падлетка, яго псіхалогію, мары і планы неабходна і нам, педагогам, і рэжысёрам, і акцёрам тэатра для дзяцей.

Адна з важнейшых праблем п'есы (як і жыцця) — узаемаадносіны дзяцей з бацькамі. Чаму яны не заўсёды ладзяцца, гэтыя адносіны? Вось што піша дзяўчынка, якая вырасла ў добрай, дружнай сям'і і не ведае бацькоўскага дэспатызму:

«Безумоўна, кожная маці хоча кіраваць сваім сынам, але яна заўсёды будзе ўлічваць яго жаданні. Маці ж Ігара выглядае хатняй тыранкай, якая робіць усё, каб знішчыць праявы яго волі».

Шчаслівая дзяўчынка! Зыходзячы са свайго жыццёвага вопыту, яна лічыць, што артыстка К. Каралёва празмерна згушчае фарбы, калі іграе «хатнюю тыранку». А сяброўкі гэтай дзяўчынкі ў канфлікце, што разыграўся ў сям'і Лосевых, бачаць значна больш праўды.

Мабыць, тыя, хто лічыць сюжэтную канву спектакля жыццёвай, маюць рацыю, бо і мы, настаўнікі, ведаем прыклады «хатняй тыраніі». Так, Лосева ў спектаклі, прыслухоўваючыся толькі да голасу свайго сэрца, сэрца маці, якая слепа любіць сына, паводзіць сябе паабывацельску ваяўніча: яна паклёпнічае толькі для таго, каб разбурыць грэшнае, на яе погляд, каханне Ігара і Вары. Яна абражае першае светлае пачуццё сына. І ён пакідае родны дом...

Калісьці такія ««бацькі» на сцэнах дзіцячых тэатраў амаль не з'яўляліся, бо лічылася, што падлетак не мае права выносіць ім прысуд — маральны, але і катэгарычны. Цяпер мы не абмінаем і самыя «вострыя вуглы». Ёсць у жыцці Лосевы, глядзіце, калі ласка, на іх у святле рампы! І нашы вучні не толькі глядзяць, а і задумваюцца над тым, што ўбачылі.

Асуджаючы маці Ігара за яе несумленныя паводзіны, аўтары сачыненняў не задаволены і самім Ігарам у выкананні артыста У. Макарава, які не вельмі выразна перадае ўсю глыбіню абурэння героя, не адкрывае матывы ўнутранай сталасці характару. «Мы маем права на свае настроі, на свае таямніцы,

тваіх калег загучаць фальшывым, але раз'юшаным у сваім адчаі неразумення «ансамблем аднадумцаў». Калі ж ты не такі самаўпэўнены і цябе іншы раз наведваюць сумненні, то з цягам часу ты напрактыкуешся ў некаторай нюансіроўцы, але па сутнасці застанешся тым жа акцёрам—тыпажом. І з-за недахопу часу карпатліва працаваць і свядома спасцігаць таямніцы майстэрства, пры наяўнасці вытворчага плана выпуску спектакляў, а не стварэння яго (да гэтага тэрміну нас прывучылі адміністратары і дырэкцыя, хутка будзем гаварыць «выпуск ролі») рэжысёр заўсёды будзе забяспечваць цябе для большай зручнасці і меншай затраты часу і энергіі ролямі пад твой тыпаж. А індывідуальнасць? Яна толькі іншы раз будзе непакоіць цябе, як незадаволенасць сабой, як унутраны голас чалавека, які не зусім страціў сумленне. Разумны крытык з абсалютным слыхам або добрай памяццю нагадае пра яго, але іншыя і ты сам назавуць гэта самавыяўленнем, што гучыць вельмі прыемна і значна.

Вось і яшчэ знайшлася адна сцяжынка, на якую ты звярнуў са шляху, пачаткам якога была твая індывідуальнасць, а далей у бясконцасць адыходзілі вобразы, вобразы, вобразы...

Не, што ні кажы, але ёсць добрае ў тым, што акцёр крытычна падыходзіць да ролі і, скажам, калі яму дазволяць акалічнасці, адмовіцца ад яе. Гэта—мужнасць мастака, артыста!.. А як мы робім, калі гэтую ж самую шчырасць, бясполасць прапануюць нам не ў тэатры, а на радыё, на тэлебачанні, у кіно? Там ты бачыш сябе часова, не пастаянна, ставішся да гэтага як да пабочнага заробку (гэта прыгожыя словы), а ва ўжытку называеш «халтурай».

Супакойваеш сябе: маўляў, мала было часу, перадача тэрміновая, рэжысёр нетрабавальны, і сапраўды, імгненнасць такой работы не пакідае памятнага следу ў табе, як у тэатры. Але частыя паўторы падобнага скажаюць крытэрыі, густ, успрымальнасць, ператвараюць цябе ў паслухмяную марыянетку, атупляюць індывідуальнасць, і яна ўцякае ад цябе— рамесніка, падзёншчыка і паразіта мастацтва. А чаму ж ты не праяўляеш прынцыповасці ў гэтых выпадках?

Ці ёсць у цябе права пасля такіх адносін да акцёрскай творчасці лічыць сябе асобай у мастацтве! Не сакрэт, што многа часу ты аддаваў анекдотам, плёткам, даміно, калятэатральным размовам і так губляў нешта ў самім сабе. І іграў на сцэне чарговую ролю паміж гэтымі гульнямі ў даміно і пустымі размовамі. І ў самы неабходны момант, калі сапраўды неабходна праяўленне тваёй асобы, асоба гэта аказваецца пустой, незапоўненай і, апрача грукату пустазвоннага, са сцэны ад цябе нічога не пачуеш.

Якія там думкі! Цвікі, якія акцёр адчайна забівае ў стынучага гледача! Прымітыў ты перастаеш нават заўважаць у сваім выступленні на сцэне.

Дзеянне—аснову асноў сцэнічнага твора ты часта замяняеш простым расфарбоўваннем слоў. Слова губляе дзейснасць, і на вачах у здзіўленага гледача акцёр ператвараецца ў дрэннага чытальніка.

Касцюм — і той страціў індывідуальнасць, для яго таксама адзін закон—тыпажнасць, і вандруе ён са спектакля ў спектакль, саступаючы толькі крыку моды.

Натхненне і спробы наўздагад трапіць у цэль—не дапамогуць! Прафесіі трэба вучыцца, ёю трэба авалодваць няспынна, калі хочаш прыходзіць у тэатр і на вялікую сваю радасць даведвацца, што табе яшчэ трэба сустрэцца з незнаёмай і даўно жаданай роляй. Гэта сустрэча дазволіць вырашыць мноства задач, якія стаяць перад табой, эксперыментаваць і адкрываць, дазволіць, нарэшце, стаць акцёрам, сапраўдным майстрам, і толькі тады праз вобразы будзе праглядваць асоба багатая, якая сцвярджае вялікія мэты дабра, чалавечнасці, справядлівасці, сумленнасці, прынцыповасці. Трэба захапляць рэжысёра, а не чакаць, пакуль ён захопіць цябе, трэба гэта рабіць, каб не было горычы, расчараванняў і сораму ў тваёй душы, каб, калі закончыўся спектакль,—ты б не ўбачыў у фае абыякавага гледача. Трэба ўмець, ведаць і любіць. Трэба вучыцца сваёй прафесіі.

на сваё жыццё. Паважайце гэтае права!»—такія словы сустракаеш амаль ва ўсіх водгуках на спектакль, дарэчы, яны перш-наперш адрасуюцца У. Макараву, які гэтае пачуццё асабістай годнасці ў Ігару раскрывае пакуль што слабавата.

Падлеткі хочуць і ўвагі, і клопатаў з боку дарослых, але ўвагі ненадакучлівай, клопатаў без дэспатычнага навязвання чужой волі. Усе аўтары сачыненняў з вялікай сімпатыяй пішуць аб артыстцы А. Ротэр, якая сыграла ролю Варынай бабулі. У гэтым вобразе яны адчулі самае галоўнае. І адна са школьніц так тлумачыць сваё ўражанне:

«Што мне асабліва спадабалася ў сям'і Вары, дык гэта абсалютнае ўзаемаразуменне і давер. Бабуля верыць у сваю ўнучку, у чысціню яе думак і намераў. На першы погляд здаецца, што Вары прадастаўлена неабмежаваная свабода, але паступова разумееш, што бабуля ведае пра Вару ўсё, кіруе яе ўчынкамі і сама служыць ёй прыкладам».

Сама ж Вара ў выкананні артысткі К. Доўнар не выклікала такой аднадушнай сімпатыі ў юных гледачоў. Магчыма, яны не ўлавілі ў манеры яе ігры прытоенай тугі, сарамлівасці, якую Вара хавае пад маскай лёгкадумнай дзяўчынкі. Мы, дарослыя, гэта адчулі. Падлеткі ж выказваюць сумненні. «Гераіня спектакля мне здалася не зусім сур'ёзнай. Яе сям'і жывецца не так ужо і лёгка, гэта павінна рабіць яе больш дарослай, прымусіць больш думаць аб жыцці, аб блізкіх. Ва ўсякім разе, Вара не павінна быць такой бестурботнай і па-дзіцячы смешнай» (Валерый Нагібовіч).

Тэатру, мабыць, варта прыслухацца да такога ўспрыняцця вобраза.

Нямала заўваг і ў адрас іншых выканаўцаў роляў, прычым часта здзіўляе чысціня і свежасць, здавалася б, няхітрых разважанняў:

«Мілка (артыстка З. Паўлоўская) выглядае адкрыта смешнай. Мне здаецца, што дзяўчынка, якая дзеля таго, каб спадабацца хлопчыку, перарабляе сваю паходку і выдумвае незвычайныя каўнерыкі, павінна саромецца гэтага, а не выстаўляць напаказ» (Валя Вайцахоўская).

Асабліва «дастаецца» Марыне. Юныя гледачы не прымаюць гэты персанаж ні ў п'есе, ні ў спектаклі. «Дзеля Ігара яна завучвае напамяць цэлыя старонкі мастацкай літаратуры. Мне дзіўна адно: якім чынам яна нічога не бярэ з прачытанага? Яна і тупая, і хітрая, і зайздросная, і подлая. Ці не згушчаны фарбы?»

І пра выканаўцу ролі Марыны Ю. Палосіну: «Яна неяк «не глядзіцца» сярод сваіх таварышаў. На працягу ўсяго спектакля ў яе адчуваеш унутраную скаванасць і напружанасць» (Люда Баранава).

А гэта прэтэнзія да рэжысёра: «З апошняй сцэны незразумела, што перамагае ў Марыне — дабро ці зло. Ад гледачоў схавана яе сапраўднае аблічча» (Ігар Сідорчык).

Цікавая яшчэ адна думка: «Незразумела, што галоўнае ў спектаклі: працэс станаўлення асобы ці іншыя праблемы». Сапраўды, недакладнасць рэжысёрскіх рашэнняў у спектаклі ёсць. Яе заўважылі дзеці і ў трактоўцы галоўнага вобраза— Вары Машко. «Вара выходзіць першы раз на сцэну нейкая ўжо занадта шэранькая, у брудных кедах на босую нагу. Можа, так яно па ходзе п'есы і трэба, але ўсе гэтыя дэталі неяк адштурхоўваюць гледача ад дзяўчынкі». (Саша Бельскі).

П'еса Т. Ян мае дзве назвы—«Варуха» і «Дзяўчынка і красавік». У тэатры выбралі другую, бо ўвесь спектакль аўтары імкнуцца напоўніць атмасферай вясны і юнацтва. Яркія і ў той жа час пяшчотныя фарбы, музыка, меладычны звон крышталёвага кубка—усё гэта цудоўнае юнацтва, яго светлы каларыт, які добра адчулі нашы школьнікі. «Чаму спектакль названы «Дзяўчынка і красавік»?—піша Вера Сакалова.—Напэўна, таму, што дзяўчынка сустрэла чалавека, якога яна вельмі пакахала, і гэтае каханне (а яно было першым) прыйшло да яе так, як прыходзіць вясна—бурна, радасна! Прыход вясны заўжды ажыўляе прыроду. І гэтае каханне таксама ажывіла душу дзяўчынкі, напоўніла яе добрым, пяшчотным, цудоўным пачуццём. Душа яе раскрываецца ўсім людзям, яна нібы хоча сказаць: «Паглядзіце на мяне, я шчаслівая і хачу раздзяліць гэтае шчасце з усімі людзьмі».

Калі б так успрымалі спектакль усе гледачы, тэатр мог бы лічыць, што ён справіўся з пастаўленай задачай. Але ў большасці сачыненняў вывады значна больш стрыманыя. «Увогуле спектакль мне спадабаўся. Праўда, ён не выклікаў у мяне ні асабліва бурных эмоцый, ні гарачага спачування героям п'есы. Я чамусьці ўспрыняла спектакль як расказ пра нешта чужое, што мяне не датычыць». Гэтыя радкі напісаны адной з самых сур'ёзных, удумлівых і здольных вучаніц. Далей яна сама імкнецца растлумачыць сваё ўражанне: «Мне здаецца, што артысту значна лягчэй пераўвасобіцца ў свайго равесніка ці нават у гістарычную асобу, чым у вучня, беды якога, магчыма, здаюцца яму смешнымі, а радасці — наіўнымі»...

ЗАЎВАГІ, на якія мы спасылаемся, адлюстроўваюць пэўны настрой аўдыторыі, які застаецца з ёй і пасля спектакля. Свет падлетка ніколі не быў просты і наіўны, а свет падлетка сённяшняга — на дзіва складаны і своеасаблівы. Акцёрам варта яшчэ папрацаваць, паглыбляючы псіхалагічную праўду вобразаў, і аднесціся да сваёй юнацкай аўдыторыі з той сур'ёзнасцю і павагай, якой яна заслугоўвае. І тады не будзе аўдыторыі больш удзячнай.

Н. ЛУР'Е,
настаўніца 2-й сярэдняй школы г. Мінска.

АКЦЁРЫ І РОЛІ

ПАДПАЛКОЎНІК ПАТАНІН ВЕРЫЦЬ...

МАЦВЕЙ ФЕДАРОЎСКІ Ў СПЕКТАКЛІ «НАЧНОЕ ДЗЯЖУРСТВА» Ў АКАДЭМІЧНЫМ ТЭАТРЫ ІМЯ Я. КУПАЛЫ

Спачатку ён выглядае спакойным. Хоць сюды, да доктара Марозава, у неўралагічнае аддзяленне бальніцы людзі без сур'ёзнай прычыны не ходзяць. Але ж ён вайсковец, на ім мундзір. Таму нельга паказваць, якое вялікае гора прымушае цябе чакаць — з надзеяй, з трапяткой верай — адказу ад маладога, па сутнасці, чалавека ў белым халаце, бо гэты малады чалавек урач. І па твары падпалкоўніка хмаркай пралятае трывога, глыбока ў душы прытоеная, і ў вачах агеньчыкі, якія цяжка, немагчыма пагасіць. Хварэе жонка Патаніна. Яму ўжо і намякалі, і асцярожна, але адкрыта гаварылі, што хвароба можа быць працяглай, можа быць назаўсёды... Малады Марозаў таксама блізкі да таго, каб сказаць такое. А ён, падпалкоўнік Патанін, ваяваў, бачыў смерць за крок ад сябе, глядзеў ёй у твар, і ён ведае, што здараецца цуд, што смерць адступае. Не, яму не хочацца дакараць «эскулапаў», патрабаваць ад іх немагчымага. Стрымліваючы сябе, сціскаючы сэрца ў валявым напружанні, герой артыста Мацвея Федароўскага захоўвае інтэлігентную ветлівасць, прапануе такі характар размовы, калі адзін субяседнік выклікае давер у другога і ствараецца атмасфера шчырасці.

І ўсё ж гаварыць пра гора абсалютна спакойна немагчыма. І ў яго ў голасе прарываецца — насуперак валявому напружанню — усё ж дакор. Артыст знаходзіць такія інтанацыі, якія яшчэ нясуць на сабе халадок свядома абранай Патаніным вытрымкі, але яны і апалены ўнутраным напалам сэрца, якое не бывае абыякавым ні да чужога, ні да свайго гора. Прымушаючы сябе вымаўляць гэта тактоўна, ён «скідае» з вуснаў напамінак пра мужнасць і веру Флемінга, які ішоў да мэты і тады, калі ніхто ўжо не мог падтрымаць яго, Флемінг адчуваў абавязак і знайшоў сродак для ратунку хворых... Крый божа, каб Марозаў пакрыўдзіўся! Патанін, і гэта мы чуем у голасе выканаўцы ролі, «угадаў» у гэтым неспакойным маладым чалавеку асобу, здольную думаць самастойна, рызыкаваць, прымаць рашэнні, якія для многіх здаюцца «донкіхоцкімі». І толькі таму ўспамінае Флемінга.

...Ты, Марозаў, можаш прыняць прозвішча смелага вынаходцы як дакор, але можаш — і як камплімент, як веру ў цябе. Чаму я так шчыра гавару з табой, хоць з першага погляду гэта падобна толькі на дакор у адрас яшчэ аднаго «эскулапа»? Ды толькі таму, што мая служба выпрацоўвае ў нас, вайскоўцаў, уменне па-снайперску разгадваць натуру чалавека, з якім мы маем справу. Каб трохі ўлагодзіць субяседніка, цябе, Марозава, я нават скажу так: «Што ж, буду чакаць свайго Флемінга», ім можаш быць і ты, калі ты сапраўдны медык, па прызванні, а можа і хто іншы. Але я веру, буду чакаць, і ён знойдзецца!..

Мацвей Федароўскі ўмела насіць вайсковы мундзір, лаканічныя рэплікі вымаўляе так, як яны звычайна гучаць у вуснах армейскіх людзей. І ў тым, як ён паводзіць сябе тады, калі гаворка ідзе пра самае запаветнае ў патанінскім жыцці, яго герой застаецца інтэлігентным. Ён разумее і нават паважае Марозава, ён гатовы нават падтрымаць намер маладога ўрача «вырвацца» з правінцыі. Ды толькі так Флемінгі не робяць...

Складаныя пачуцці, якія я тут паспрабаваў перакласці на мову логікі, «схоплены» М. Федароўскім і перададзены ім па-акцёрску вельмі ўражліва. Па тэксце ў п'есе А. Дзялендзіка роля не надта вялікая. Такія ролі называюць другараднымі. У «Начным дзяжурстве» на купалаўскай сцэне Патанін справядліва, па ўнутранай маштабнасці вобраза, створанага артыстам, займае месца ў першым радзе дзейных асоб спектакля. Па тым, як у гэтай натуры за знешняй вытрымкай жыве заўсёдная гатоўнасць да актыўнага ўчынку, здагадваешся, што рана, ой, як рана кранула сівізна яго скроні — там, на вайне, у атаках... Патанін М. Федароўскага і маўчыць часцей за ўсё так, як маўчаць, чакаючы ракеты з сігналам на штурм. Мабыць, і хвароба Патанінай — гэта «рэха вайны». І таму ён удвая абавязаны змагацца за яе вяртанне да нас, да людзей, якім адкрыты радасці і сум жывога жыцця.

Толькі аднаго разу на твары М. Федароўскага ўспыхвае, як кароткая маланка, усмешка. У фінале. Не, яна не ад таго, што драматург і рэжысура вядуць Патаніна да хэпі-энда: падпалкоўнік выканаў тое, аб чым яго прасіў доктар Марозаў, і тым выратаваў, магчыма, чыёсьці жыццё. А калі падпалкоўнік Патанін выконвае абавязак, узяты на сябе, калі перамагае, у яго з'яўляецца прафесійна зразумелае пачуццё радасці. Хай нам пагражае самая небяспечная бяда — трымайся, дзейнічай. І—вер! Вер у зорку перамогі. Тады і ты сам будзеш у нечым блізкі да няўрымслівага племені Флемінгаў...

Ён стукнуў абцасамі. Паправіў рамень. Калісьці пра такія справы падпалкоўнік Патанін рабіў даклад вышэйшаму камандзіру. Там, на вайне. Цяпер проста паведамляе пра зробленае доктару Марозаву, цывільнаму чалавеку. Якому ён паверыў. І сваёй верай ўсклаў на Марозава абавязак «здабываць» з сябе, з Марозава, таго Флемінга, няўрымслівага і патрэбнага людзям.

І яшчэ. Па ўсіх паводзінах, па прытоеных інтанацыях голасу, калі герой М. Федароўскага гаворыць пра хворую жонку, мы здагадваемся, якая яна, яго каханая, яго сапраўдны і назаўжды адданы друг. А гэта ўжо мастацтва надзвычай тонкае — даць уяўленне гледачу аб тым, каго тэатр на сцэну не выводзіць.

Усё зроблена артыстам на высокім прафесійным узроўні. На даволі абмежаваным драматургічным плацдарме ролі. Магчыма, больш за тэкст складаную гаму пачуццяў, якімі жыве Патанін, перадаюць вочы выканаўцы. «Добры артыст разумее цану свайго пагляду і толькі адным адхіленнем ад лініі гарызонту направа або налева, угору або ўніз дасць патрэбны ігравы акцэнт, які будзе зразумелы гледачу...» Гэта — Усевалад Меерхольд. Калі бачыш М. Федароўскага ў «Начным дзяжурстве», адчуваеш, што перад табой такі добры артыст.

Барыс БУР'ЯН.

«З ПОШТЫ «ЛІМа»

ВЫ ГАВОРЫЦЕ ПА-АНГЛІЙСКУ?

Чаму моладзь, якая заканчвае сярэднюю школу, слаба ведае замежную мову? Гэтаму і іншым пытанням, звязаным з выкладаннем замежнай мовы ў школе, быў прысвечаны артыкул Г. Коканавай «Ду ю спік інгліш!», змешчаны ў «Літаратуры і мастацтве» 16 ліпеня 1971 года.

Артыкул выклікаў цікавасць выкладчыкаў-«замежнікаў». Сёння мы змяшчаем некалькі водгукаў на артыкул і адказ на яго Міністэрства асветы БССР.

МЯРКУЕ МІНІСТЭРСТВА АСВЕТЫ БССР...

У артыкуле «Ду ю спік інгліш?», апублікаваным у газеце «Літаратура і мастацтва» 16 ліпеня г. г., закрануты шэраг пытанняў, звязаных з выкладаннем замежных моў у школе.

Міністэрства асветы БССР, метадычныя ўстановы правялі ў апошнія гады шэраг практычных мер, накіраваных на паляпшэнне вывучэння замежнай мовы, павышэнне навучальнай і выхаваўчай ролі гэтага прадмета.

У сувязі з пераходам на новы змест навучання, пры тых жа асноўных патрабаваннях — навучыць вучняў весці гутарку на замежнай мове і чытаць з поўным разуменнем замежныя тэксты з навукова-папулярнай, грамадска-палітычнай і мастацкай літаратуры, у школах былі ўведзены новыя вучэбныя дапаможнікі, якія складаюцца з падручніка, кнігі для настаўніка, набору грамафонных пласцінак, дыяфільмаў, граматычных табліц, табліц-карцін і кніг для чытання.

З мэтай павышэння эфектыўнасці навучальна-выхаваўчага працэсу шырэй выкарыстоўваюцца магчымасці забеспячэння школ гукатэхнічнымі сродкамі, прадугледжанымі пералікам тыповага абсталявання.

Штогод павялічваецца колькасць школ, абсталяваных лінгафоннымі кабінетамі.

У мэтах паляпшэння падрыхтоўкі настаўнікаў замежнай мовы, павышэння іх кваліфікацыі, Рэспубліканскім, Мінскім гарадскім і абласнымі інстытутамі ўдасканалення настаўнікаў штогод праводзяцца курсы павышэння кваліфікацыі, семінары, практыкумы, арганізоўваюцца сустрэчы і кансультацыі з лепшымі спецыялістамі ў гэтай галіне.

У 1969 навучальным годзе ў Мінску былі арганізаваны гадавыя курсы ўдасканалення настаўнікаў без адрыву ад вытворчасці на базе Мінскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута замежных моў.

У Мінску на пасяджэннях гарадскіх і раённых секцый настаўнікаў замежнай мовы абмяркоўваюцца актуальныя праблемы методыкі, настаўнікі абменьваюцца вопытам сваёй работы. Па выніках інспектарскіх праверак праводзяцца семінары і гутаркі.

Калегіяй Міністэрства асветы БССР адобраны план мерапрыемстваў Мінскага дзяржаўнага інстытута замежных моў па аказанні дапамогі школам Беларускай ССР на бліжэйшыя два гады. Планам прадугледжана аказанне дапамогі кафедрамі інстытута настаўнікам у рабоце па новых падручніках, па ўкараненні найбольш эфектыўных метадаў навучання ў практыку работы школ.

Уведзеныя новыя вучэбныя дапаможнікі па замежнай мове правяраюцца АПН СССР з мэтай іх дапрацоўкі і стабілізацыі ў наступныя гады.

Безумоўна, пераход на новы змест навучання і новыя падручнікі звязаны з вялікімі цяжкасцямі і перш за ўсё з перападрыхтоўкай педагагічных кадраў, узбраеннем іх глыбокім і правільным разуменнем ідэй новых праграм, праблем, якія вырашае наша школа. Да гэтых пытанняў і ўзмоцнена ўвага з боку педагагічных і метадычных устаноў.

Рад пытанняў, закранутых аўтарам у артыкуле, мае патрэбу ва ўдакладненні, больш канкрэтнай пастаноўцы.

М. ДАРАФЕЕНКА,
начальнік Упраўлення школ Міністэрства асветы БССР.

МЯРКУЮЦЬ НАСТАЎНІКІ...

Я ПРАЦУЮ ў спецыянальнай «англійскай» школе. Натуральна, на выкладанне англійскай мовы ў нас даецца больш часу, чым у звычайнай школе. Тым не менш, многае з таго, што турбуе аўтара артыкула «Ду ю спік інгліш?», блізкае і мне.

Буду гаварыць канкрэтна. Раней, напрыклад, у нас на англійскай мове выкладаліся і іншыя дысцыпліны, напрыклад, геаграфія. Зараз — не. Чаму? Змянілася праграма па геаграфіі, а падручніка па-англійску няма. Няма адпаведных падручнікаў па літаратуры для 9—10 класаў, па тэхнічным перакладзе (тут даводзіцца выкарыстоўваць падручнікі для ВНУ, а гэта не зусім добра).

І яшчэ. На маю думку, школьная праграма па замежнай мове, якой мы кіруемся, надае больш увагі граматыцы, чым набыццю практычных моўных навыкаў.

В. ІКОННІКАВА,
загадчык навучальнай часткі па англійскай мове школы № 30, г. Мінск.

●

КАБ ВУЧНІ маглі добра гаварыць па-нямецку, трэба больш гаварыць на гэтай мове. Паўстае пытанне, а калі? На ўроку пры двухгадзіннай тыднёвай сетцы гаварыць на мове няма калі. На гэтых уроках даводзіцца толькі гаварыць ПРА МОВУ. Некаторыя выкладчыкі замежных моў лічаць, што лінгафонныя кабінеты і тэхніка могуць сказаць тут сваё сур'ёзнае слова.

Але каб рэгулярна працавалі лінгафонныя кабінеты, трэба таксама, каб плёнкі не рваліся, каб запісы былі чыстыя, каб прыбор быў спраўны і г. д. Патрэбны фанатэка, дыяфільмы, вучэбныя фільмы. Гэта я кажу са свайго вопыту. Бо адзінаццаць гадоў я працую ў школе з выкладаннем раду прадметаў на нямецкай мове. У нас ёсць і магнітафоны, і лінгафонны кабінет (школа наша спецыяльная — «нямецкая»), і газеты на нямецкай мове, і многа дадатковай літаратуры. Канечне, узровень ведаў нашых вучняў намнога вышэйшы, чым у вучняў звычайных школ, але мне здаецца, што тут заслуга перш за ўсё сеткі гадзін, а потым ужо якасці работы настаўнікаў. Што датычыць якасці нашых падручнікаў, дык хочацца сказаць, што яны не заўсёды даюць веды сапраўднай гутарковай нямецкай мовы. У гэтым я пераканалася ў час месячнай камандзіроўкі ў ГДР, дзе я займалася на міжнародных курсах павышэння кваліфікацыі.

Так, нам, выкладчыкам замежнай мовы, не хапае слоў па бытавой лексіцы. Мы пераважна добра валодаем палітлексікай, школьнай і літаратурнай, а вось лексікі штодзённага ўжытку ў нас маленькі запас. І ў гэтым, мне думаецца, трэба папракнуць інстытут замежных моў і дапаможнікі, якія выдаюцца на нямецкай мове, а таксама падручнікі, па якіх вучацца нашы вучні.

Што датычыць вымаўлення, то вельмі хацелася б, каб інстытут аказаў нам істотную дапамогу. Бо працуюць жа ў многіх школах Мінска метадысты інстытута настаўнікамі. Хацелася б, каб іх урокі былі заўсёды адкрытыя для радавых настаўнікаў хоць бы тых школ, дзе яны працуюць. Вельмі пажадана хоць бы адзін раз на тыдзень займацца па фанетыцы (практычна) з выкладчыкам (фанетыстам) інстытута.

І яшчэ. Каб добра вучыць, трэба ведаць, чаму вучыць. Чаму ўдзяляць больш увагі — размове, граматыцы, пісьму або вымаўленню? Пры сучасных умовах у звычайных школах усяму добра навучыць немагчыма. Дык што ж галоўнае? Як быць настаўніку?

С. САРОКА,
настаўніца школы № 24, г. Мінск.

●

АДНОЙЧЫ ВЕЧАРАМ мне пазваніла інспектар абласнога інстытута ўдасканалення настаўнікаў з просьбай прыняць пачынаючых настаўнікаў замежнай мовы ў школе.

Спроба тактоўна адмовіцца не мела поспеху. Што ж прыдумаць? Як зрабіць, каб маладыя таварышы былі задаволеныя? Кабінета няма. Магнітафона няма. Вучэбнага комплексу для навучання вучняў французскай мове няма. Значыць, рэкамендацыямі аўтараў падручніка карыстацца нельга.

...Урокі закончаны. Маладыя настаўнікі падзякавалі і пайшлі. І хоць урокі ім спадабаліся (так сказалі яны мне перад адыходам), хоць мае ўрокі былі названы цікавымі і павучальнымі, мне радасці было мала. Наколькі больш насычана, наколькі больш цікава можна было правесці той жа ўрок, калі б у школе быў лінгафонны кабінет.

А дзе ўзяць вучэбныя комплексы, без якіх працаваць па новых падручніках вельмі складана?

Ды і самі падручнікі вельмі перагружаны. Здольным вучням нялёгка, а сярэднім і слабым проста немагчыма засвоіць прапануемы аўтарамі матэрыял за той час, які нам адведзены.

Дзве гадзіны на тыдзень вельмі мала, каб навучыць вучняў замежнай мове. Ды яшчэ калі даводзіцца працаваць без падручнікаў, як у 8-м класе.

Так што, няхай бабулі не папракаюць нас, настаўнікаў, што іх унукі пасля школы не ўмеюць гаварыць на замежнай мове. А Марыя Казіміраўна, кіраўнік педпрактыкі студэнтаў у школе, зразумее, калі прачытае гэту нататку, чаму я заўсёды супроць таго, каб да нас прыходзілі на педпрактыку студэнты.

У адсутнасці энергіі, энтузіязму, жадання працаваць як мага лепш, настаўнікаў замежнай мовы папракнуць нельга. Былі б толькі ўмовы для нармальнай работы.

В. РУБАН,
настаўніца школы № 10, г. Мінск.

АД РЭДАКЦЫІ:

Дастаткова нават бегла азнаёміцца з пісьмамі настаўнікаў і адказам Міністэрства асветы, каб убачыць, як адрозніваюцца яны і па фактах, і, нават, па тоне. З аднаго боку, непакой настаўнікаў за становішча з выкладаннем замежнай мовы ў школе, непакой, які пранізвае і нарыс Г. Коканавай, і, з другога боку, суцэльны аптымізм, быццам у гэтай справе амаль усё ў парадку.

Ці апраўданы такі аптымізм! Давайце разбяромся. М. Дарафеенка піша: «У сувязі з пераходам на новы змест навучання... у школах былі ўведзены новыя вучэбныя дапаможнікі, якія складаюцца з падручніка, кнігі настаўніка, набору грамафонных пласцінак, дыяфільмаў, граматычных табліц, табліц-карцін і кніг для чытання».

А на справе! Мы пазванілі наўздагад у некалькі мінскіх школ. У дваццаць першай школе нам паведамілі, што тут ёць адзіны паламаны магнітафон,—дарэчы, у школе выкладаецца англійская і французская мовы— няма тут ні пласцінак, ні іншых дапаможнікаў.

Прыблізна тое самае ў 49-й, 57-й 78-й, 90-й школах.

— У школах горада,— гаворыць інспектар па замежных мовах Мінскага гарадскога аддзела народнай асветы. З. Паўлоўская,—амаль няма пласцінак з тэкстам, якія б адпавядалі сённяшняй праграме.

Гэта ў сталічных школах, якія ў рэспубліцы ў больш прывілеяваным становішчы. А як у іншых! Мы пазванілі ў некалькі абласных цэнтраў. У Гомелі з 40 гарадскіх школ толькі ў дзвюх ёсць лінгафонныя кабінеты, столькі ж іх у Віцебску. Дарэчы, кабінеты гэтыя існуюць ужо некалькі гадоў.

Між тым, у адказе Міністэрства асветы гаворыцца, што «з мэтай павышэння эфектыўнасці вучэбна-выхаваўчага працэсу шырэй выкарыстоўваюцца магчымасці забеспячэння школ гукатэхнічнымі сродкамі, прадугледжанымі пералікам тыповага абсталявання. Штогод павялічваецца колькасць школ, абсталяваных лінгафоннымі кабінетамі». Дзе ж тое «павелічэнне»!

На жаль, такія ж адказы і на іншыя пытанні, закранутыя ў нарысе, «Ду ю спік інгліш!».

Мы чакаем ад Міністэрства асветы грунтоўнага адказу. Справа, пра якую ішла гаворка на старонках газеты, вымагае сур'ёзнай размовы.

АМАРО, СЛУХАЙЦЕ, РАСІЯ СПЯВАЕ МАРСЕЛЬЕЗУ!

Гэтыя радкі напісаў у жніўні 1917 года выдатны французскі паэт Гійём Апалінэр у прадчуванні вялікіх Кастрычніцкіх падзей.

Апалінэр сябраваў з людзьмі, якія цягнуліся да Расіі, любілі яе і бачылі ў Расіі ўвасабленне сваіх лепшых ідэалаў.

У будучым годзе ў выдавецтве «Беларусь» выйдзе кніга выбраных твораў Апалінэра «Зямны акіян» у перакладзе з французскай мовы Эдзі Агняцвет. Сёння мы прапануем увазе чытачоў урывак з будучай кнігі.

Нам асабліва прыемна адрасаваць пераклады твораў вялікага французскага паэта сваім чытачам у гэтыя дні, калі ў Францыі па запрашэнні прэзідэнта Французскай Рэспублікі Жоржа Пампіду і французскага ўрада знаходзіцца з афіцыйным візітам Генеральны сакратар ЦК КПСС, член Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР Леанід Ільіч Брэжнеў. У часе ўрачыстай сустрэчы высокага савецкага госця, якая адбылася ў Елісейскім палацы ў Парыжы, Л. І. Брэжнеў адзначаў: «Прынята, і не без падстаў, гаварыць аб добрых традыцыях, якія ў ходзе гісторыі склаліся паміж нашымі краінамі і народамі,—аб традыцыях дружбы і ўзаемаразумення, абмену багаццямі культуры, баявога супрацоўніцтва ў цяжкія гады двух сусветных войнаў».

Сведчаннем гэтых традыцый у абмене здабыткамі культуры паміж народамі Францыі і Савецкага Саюза няхай будзе і гэтая наша публікацыя, а таксама расказ пра выступленне ў Мінску французскай піяністкі Франс Кліда.

(Заканчэнне. Пачатак на 3-й стар.).

дачынення да навукі, аднак мае самыя непасрэдныя адносіны да сучаснай ідэалагічнай барацьбы на міжнароднай арэне. У агульным фронце праціўнікаў камунізма яны займаюць пэўны ўчастак. Атрымліваючы падачкі ад сваіх гаспадароў і цалкам ад іх залежачы, гэтыя пісакі ў адрозненне ад саветолагаў, якія спрабуюць захаваць акадэмічную прыстойнасць, паводзяць сябе найбольш заўзята і беспардонна. Уся іх творчасць падначалена галоўнай і незалежнай мэце — барацьбе з Савецкай Краінай. А тут, як кажуць, усе сродкі добрыя.

Нашы класавыя ворагі асабліва ахвочыя да вышуквання супярэчнасцей і негатыўных з'яў у савецкай рэчаіснасці, спрабуюць залезці ў кожную «шчыліну». Яны ўважліва сочаць за тым, што адбываецца ў ідэйным жыцці нашай рэспублікі, выступаюць з «рэцэнзіямі» і каментарыямі на новыя кнігі, артыкулы. Аб'ектам асаблівай увагі з'яўляюцца работы па гісторыі, асабліва, калі ў іх закранаецца нацыянальнае пытанне. Характэрны такі прыклад. Славутая радыёстанцыя «Свабода», якую фінансуюць Злучаныя Штаты Амерыкі, даведаўшыся, што рыхтуецца да друку двухтомная праца па гісторыі дзяржаўнага будаўніцтва ў Беларусі, выступіла ў гэтай сувязі са спецыяльнай перадачай. «Да гісторыі беларускай дзяржаўнасці». Радыёстанцыя перадала нават свае «пажаданні», чаго яна чакае ад беларускіх гісторыкаў у гэтай працы. Тут жа аўтар радыёперадачы не ўпусціў выпадку нагадаць слухачам аб сваім разуменні паходжання Савецкай улады ў Беларусі.

Барацьба думак у беларускай савецкай гістарычней навуцы неадкладна прыцягвае беларускіх буржуазных нацыяналістаў, якія спрабуюць знайсці сабе тут месца нейкіх «арбітраў».

Спасылкі на савецкіх аўтараў будуюцца на беспардоннай падтасоўцы крыніц. Як правіла, выхопліваюцца з кантэксту асобныя, да таго ж падпраўленыя, прэпараваныя палажэнні, вывады, факты і выдаюцца за нейкія агульныя з'явы. У свой час, ускрываючы падобныя метады буржуазных публіцыстаў і вучоных, У. І. Ленін пісаў: «У галіне з'яў грамадскіх няма прыёму больш распаўсюджанага і больш няслушнага, як выхапліванне асобных факцікаў, гульня ў прыклады».

Зразумела, фальсіфікатар змоўчыць аб тым, з якім энтузіязмам працоўныя Беларусі сустрэлі дэкрэты Кастрычніка аб уладзе, зямлі, міры, з якой нябачанай хуткасцю Беларусь пакрылася сеткай рэ-

Гійём АПАЛІНЭР

ВАНДЭМ'ЕР

З ПАЭМЫ

Будучыя людзі, ўспамінайце мяне на зямлі!
Я жыў у эпоху, калі скончыліся каралі.
Паміралі яны ў маўклівай журбе,
Але веліч захоўвалі ўсё ж пры сабе.

Ты—дзівосны у верасні, горад Парыж!
Ты паміж вінаграднікаў ночы стаіш:
Вінаградзіны-зоры павіслі ўгары,
Іх нястомна дзяўбуць аж да самай зары
Ап'янелыя птушкі майго захаплення.

Я па цёмных завулках хадзіў у натхненні.
Я пачуў нечы голас, як вяртаўся дадому —
Ён спяваў, урачысты,
то сціхаў, невядомы,
Каб да Сены дайшло гэтай ноччу вячыстай
Рэха ўсіх галасоў — далёкіх і чыстых.

Песень Францыі прагну.
Прагну песень народаў —
Хай у глотку маю
яны льюцца заўсёды!
П'яны-п'яны Парыж я адчуў і убачыў—
Вінаград ён збіраў самы спелы і смачны.
І спявалі там звонка
Вінаградныя гронкі.

Рэн стары адгукнуўся,
плыў, як водгулле, Ван:
Слухай песні, Парыж,
нашых хат, грамадзян!
Тыя гронкі, што сонца калісь нарадзіла,
Мы гатовы прынесці ў ахвяру табе:
Мы нясём табе
розум, муры і магілы,
Непачуты табой крык дзяцей у калысках,
Мы прыносім табе
рэкі думак іскрыстых,
Мы працягваем рукі ў парыве бязмежным,
Быццам доўгія рукі спяваючых вежаў.

Розум гнуткі наш звязаны з іншым жыццём,
Ён хавае, як дзверы, сакрэт пад замком;
Мы прыносім табе таямніцы стагоддзяў:
Ты пачуеш не толькі аб любоўнай прыгодзе, —
Сэнс дваякі пачуеш фатальнай праявы,
Невядомы ні Ўсходу, ні Грэцыі нават, —
Сэнс Брэтані, дзе сілай дзевятага вала
Акіян кантыненты змывае памалу.

Поўнач гулам сваіх гарадоў адказала:

О, Парыж! Мы прыйшлі, мы—крыніцы жывыя, —
Гарады, дзе спяваюць, балбочуць святыя,
Металічныя ідалы фабрык святых;
Зацяжаралі хмары ад комінаў тых!

Нібы ўстаў над зямлёй Іксіён механічны,
Нашых рук, нашых пальцаў не злічыш, не злічыш!
Рукі чадных заводаў, майстэрняў фабрычных,
Як рабочыя голыя, нашы пальцы працуюць:
За капейкі
рэальнасць яны фабрыкуюць.

Гэта ўсё мы табе аддаём, Парыж!

І яшчэ адказалі тады
Гарады, гарады...

Толькі я ўжо адрозніць не мог галасоў —
Незнаёмых, аддаленых слоў.

І напеў старажытнага горада Трэва
Зліўся з іншым матывам і іншым напевам.

Свет вялікі змясціўся у гэтым віне.
Тут былі і жывёлы, і мора, і дрэвы,
Горы, зоры спявалі — здавалася мне;
Чуў
людзей на каленях на беразе неба,
Спеў жалеза,
што служыць нам добра, як трэба;
Быў агонь, без якога не маем натхнення;
Узнікалі нябожчыкаў гордыя цені,
І маланкі,
што думку маю нараджалі;
Кілаграмы паперы агнямі дрыжалі.

І збіраліся разам даты, назвы, імёны,
Там былі чарвякі несмяротныя —
Ім належыць штодзённа
Адшліфоўваць пасля нашы косці гаротныя.

Грозных армій змагаліся батальёны.
І былі там лясы:
што ні дрэва, то— крыж,
І была там — ці чуеш, Парыж!—
Хацінка мая ля берага мілых вачэй.
Гэта ўсё там было,
Гаманіла, жыло.

Апісаць не змагу я ніколі ў жыцці
Усяго, што тады мне ўявілася,
Усяго, што на свеце змянілася —
Распаліла празрыстым вінам
Няўтольную смагу Парыжа.

Прыгожыя дні. Жахлівыя сны.
Дзеянні. Вечная музыка руху.
Парасткі, што нараджаюцца з болем.
Светы, якія нагадваюць нас,
Я вас выпіў, а смагі сваёй не здаволіў.

Затое я зведаў смак сапраўдны сусвету.
Ап'янеў ад таго, што я выпіў сусвет
Сам, на беразе Сены,
Наглядаючы там, як хвалююцца хвалі,
Як дрэмлюць барліны.
Слухай, слухай мяне! Я—глотка Парыжа.
Буду піць я сусвет зноў і зноў.
Слухай песню маю
ап'янення сусвету!

...Вераснёвая ноч праплывала павольна.
Агні не свяцілі з мастоў, згаслі ў Сене.
Паміралі і зоркі.
Гэта—Дня нараджэнне.

Вандэм'ер — першы месяц (22—23 верасня — 21—22 кастрычніка) французскага рэспубліканскага календара, ад якога ў 1792 г. пайшло новае вылічэнне часу.

«МАДАМ ЛІСТ» ЧАРУЕ МІНЧАН

На здымку (злева направа) — першая скрыпка Дзяржаўнага сімфанічнага аркестра БССР, заслужаны артыст рэспублікі С. Асновіч, Франс Кліда і дырыжор Ул. Кін.

Фота Ул. КРУКА.

Сцэна Беларускай філармоніі даўно зрабілася своеасаблівым скрыжаваннем дарог музыкантаў свету. На гэты раз сустрэліся і музіцыравалі разам Франс Кліда — піяністка з Францыі, масноўскі дырыжор Уладзімір Кін і Дзяржаўны сімфанічны аркестр БССР.

Франс Кліда другі раз у Савецкім Саюзе. Харкаў, Адэса, Кіеў—гарады, дзе выступала ў 1969 годзе піяністка. З аркестрамі філармоніі, дырыжорамі Аліевым і Юсупавым яна іграла «Рапсодыю на тэму Паганіні» Сяргея Рахманінава. Ужо тады Ф. Кліда карысталася шырокай еўрапейскай вядомасцю. Ззаду былі перамогі ў міжнародных конкурсах, выступленні з лепшымі аркестрамі свету, аднадушнае прызнанне музычнай крытыкай высокага майстэрства выканання. Музыказнаўцы ставяць яе ў адзін рад з буйнейшымі піяністамі сучаснасці. Артыстка выступала ў Канадзе, Мексіцы, Англіі, ЗША, Польшчы, Чэхаславакіі, Венгрыі, Югаславіі... На гэты раз у СССР Франс Кліда дае канцэрты ў Літве, РСФСР, Беларусі і Эстоніі. З поспехам прайшлі яе выступленні ў Вільнюсе, Маскве і Мінску. Наперадзе—Ленінград і Талін.

У праграмах канцэртаў—камерныя творы Ліста, Брамса, Шапэна і Другі фартэпіянны канцэрт Сен-Санса. Ігра Франс Кліда вызначаецца цёплым задушэўным гукам, віртуознай тэхнікай, тонкай нюансіроўкай, па-жаночы эмацыянальнай перадачай музычных вобразаў.

Я сустрэўся з піяністкай за кулісамі. Абаяльная маладая парыжанка ахвотна згадзілася адказаць на некалькі пытанняў.

— Дзе вы вучыліся?

— У Парыжскай кансерваторыі, у выдатнага педагога і выканаўцы Лазара Леві, а таксама ў Элізабет Бруксель.

— Што вам даюць паездкі ў Савецкі Саюз?

— У першую чаргу, сустрэчы з чулай публікай, якая тонка адчувае мастацтва. Музыку тут любяць і добра разумеюць. Дастойна могуць ацаніць майстэрства выканаўцы—ваша краіна буйнейшы музычны цэнтр. Імёны савецкіх музыкантаў Гілельса, Когана, Растраповіча, Ойстраха, Рыхтэра і многіх іншых вядомы ўсяму свету. Для мяне канцэрты ў СССР—гэта аўтаматычнае павышэнне аўтарытэту на Захадзе, як і для любога іншага музыканта. Ацэнка майстэрства выканаўцы савецкай крытыкай неаспрэчная ва ўсім свеце.

— У Францыі вас нядаўна пачалі называць «мадам Ліст». Гэта да многага абавязвае.

— Цяпер я асабліва шмат сіл і часу аддаю рабоце над яго фартэпіяннай спадчынай. З фірмай гуказапісу «Дэка» заключаны кантракт на выпуск сямі альбомаў (28 грампласцінак) з запісам усіх сольных фартэпіянных твораў Ферэнца Ліста. Такая работа ў музычнай практыцы праводзіцца ўпершыню...

— Музыка якіх эпох і народаў найбольш вам блізкая?

— Я іграю творы кампазітараў усіх часоў. Важна, каб іх музыка была звязана з сэрцам народа.

— Вы былі ў складзе Камітэта таварыства дружбы «Францыя — СССР». Ці працягваеце вы займацца грамадскай дзейнасцю і ў чым бачыце мэту такой работы?

— Цяпер мне шмат даводзіцца працаваць у Таварыстве дружбы «Францыя — Венгрыя». Створаны камітэт па вывучэнні і прапагандзе творчасці венгерскага кампазітара Бэлы Бартака. Асноўная мэта—зблізіць народы, дапамагчы ім лепш пазнаць і зразумець адзін аднаго. Мая зброя — музыка. Яна блізкая і зразумелая ўсім. У Францыі зараз з візітам Леанід Брэжнеў. Шчыра спадзяёмся, што гэтая паездка паслужыць умацаванню сяброўскіх сувязей паміж нашымі дзяржавамі.

— Што вам асабліва запомнілася ў Беларусі?

— Незабыўнае ўражанне пакінуў мемарыяльны комплекс «Хатынь». Французскі гарадок Арадур спасціг такі самы лёс. Такое не павінна паўтарыцца!..

Франс Кліда адзначыла высокае майстэрства Дзяржаўнага сімфанічнага аркестра БССР і чулы акампанемент дырыжора Уладзіміра Кіна. Дарэчы, гэта другі яго прыезд у Мінск. І першая і другая сустрэчы з беларускімі музыкантамі прынеслі яму творчую радасць. Выхаванец Ленінградскай кансерваторыі, Ул. Кін працаваў галоўным дырыжорам сімфанічнага аркестра ў Томску, а зараз ён мастацкі кіраўнік Маскоўскай філармоніі. Ён адзначыў перанасычанасць канцэртнага жыцця Мінска. На яго думку, няўдала складзены графік канцэртаў перашкаджае аншлагам у філарманічнай зале...

Слухачы канцэрта, аб якім ішла гаворка вышэй, цёпла прынялі салістку, дырыжора і аркестр.

В. ДАНІЛАЎ.

ПА КАНВЕ ВЫДУМАНЫХ КАНФЛІКТАЎ

валюцыйных органаў улады — рэўкомаў і Саветаў, дзе кіравалі выхадцы з мясцовых рабочых і сялян. Не будзе сказана, як бясслаўна праваліліся ўсе спробы контррэвалюцыйных сіл пад сцягам барацьбы за «нацыянальную свабоду» звергнуць ўладу бальшавікоў. Будзе змоўчана таксама і аб адносінах беларускіх працоўных да прошукаў нацыяналістычнай контррэвалюцыі.

Праўда, сучасныя ідэолагі капіталізму не схільныя ўсё адмаўляць у савецкім ладзе жыцця. Прайшлі тыя часы! Нашы ворагі гатовы, напрыклад, пахваліць савецкія законы. Толькі, на іх думку, яны не праводзяцца ў жыццё. Пошукі разыходжанняў паміж словам і справай, «добрай» тэорыяй і «дрэннай» практыкай — вельмі характэрны прыём зарубежных буржуазных прапагандыстаў.

Па-свойму інтэрпрэтуючы працэсы, звязаныя з ліквідацыяй суб'ектывісцкіх напластаванняў і пашырэннем гістарычнай тэматыкі, «даследчыкі» з Мюнхена гатовы ўбачыць ва ўсім гэтым «адраджэнне нацыяналізму ў гісторыяграфіі БССР». Як кажуць, галоднай куме хлеб на ўме!

Цяжкасці, недахопы, асобныя памылкі ў правядзенні нацыянальнай палітыкі ў Беларусі ў паслякастрычніцкі час трактуецца ў Мюнхене, як разыходжанне тэорыі і практыкі. Вядома, што Абласны выканаўчы камітэт у Смаленску ў 1918 г. стаяў за захаванне Заходняй вобласці. Гэта думка прыпісваецца бальшавіцкай партыі ў цэлым. Замоўчваецца тое, што ЦК партыі на чале з У. І. Леніным вёў пастаянную і рашучую барацьбу супраць недаацэнкі нацыянальнага пытання, супраць ухілаў як у бок мясцовага нацыяналізму, так, асабліва, у бок шавінізму. Аб гэтым красамоўна гавораць матэрыялы, рашэнні VIII і іншых з'ездаў РКП(б). Працоўныя Беларусі глыбока ўдзячныя ЦК партыі, У. І. Леніну за клопаты, якія яны праявілі ў справе стварэння рэспублікі, у пераадоленні памылковых тэндэнцый.

ПАД СІЛУ ТОЛЬКІ САЦЫЯЛІЗМУ

ТОЛЬКІ для сацыялізма аказалася магчымым вырашэнне аднаго з самых складаных пытанняў грамадскага жыцця — пытання нацыянальнага. Патрэбна была глыбока распрацаваная тэорыя нацыянальнага пытання, рашучае пераадоленне нацыяналізму і шавінізму, традыцый і прывычак старога грамадства, асцярожнае і ўважлівае стаўленне да нацыянальных інтарэсаў, ажыццяўленне роўнасці нацый на справе, каб згуртаваць народы ў адзіную братнюю сям'ю.

Факты з гісторыі ўтварэння беларускай дзяржаўнасці абвяргаюць выдумкі заходніх гісторыкаў і публіцыстаў аб нібыта няшчырасці нацыянальнай палітыкі Камуністычнай партыі. Толькі Савецкая ўлада дала магчымасць беларускаму народу ўтварыць сваю дзяржаву, стаць раўнапраўным са сваім старэйшым братам — вялікім рускім народам. Менавіта рускі народ дапамог беларусам стварыць рэспубліку.

Абвяшчэнне беларускай дзяржаўнасці заклікана было служыць умацаванню дыктатуры пралетарыяту ў Беларусі, развіццю эканомікі і культуры беларускага народа, далейшаму ўмацаванню саюза рабочых і сялян Беларусі з рускімі і іншымі працоўнымі, саюза, як пісаў У. І. Ленін, заснаванага «на поўным даверы, на ясным усведамленні братэрскага адзінства, на зусім добраахвотнай згодзе». Сам факт стварэння нацыянальнай дзяржаўнасці меў велізарнае ўздзеянне на розум і сэрцы рабочых і сялян Беларусі, спрыяў пераадоленню элементаў недаверу, падазронасці, крыўды, якія пакінуў эксплуататарскі лад у народнай свядомасці.

Стварэнне матэрыяльна-тэхнічнай базы камунізма — магутны фактар зближэння нацый, узмацнення ўзаемасувязі, узаемадапамогі і ўзаемазалежнасці нацый.

За мінулую пяцігодку аб'ём прамысловай вытворчасці ў Беларусі амаль падвоіўся. Павысілася ўдзельная вага рэспублікі ў агульнасаюзнай вытворчасці.

XXIV з'езд КПСС намеціў новыя рубяжы ў эканамічным, сацыяльным і культурным развіцці савецкага грамадства. Прынятыя з'ездам Дырэктывы па пяцігадовым плане развіцця народнай гаспадаркі СССР на 1971—1975 гады ўлічваюць і агульныя інтарэсы развіцця краіны ў цэлым і кожнай саюзнай рэспублікі паасобку. У новым пяцігоддзі паранейшаму больш паскоранымі тэмпамі будзе развівацца прамысловая вытворчасць Беларускай ССР. Калі ў сярэднім па Саюзе аб'ём прамысловай вытворчасці павялічыцца на 42—46 працэнтаў, то ў Беларусі яе рост складзе 53—56.

Выдатныя поспехі, дасягнутыя беларускім народам ва ўсіх сферах грамадскага жыцця, сведчанне вялікай стваральнай сілы сацыялістычнага ладу, нацыянальнай палітыкі Камуністычнай партыі, савецкай федэрацыі.

У 1972 годзе наша шматнацыянальная Радзіма будзе адзначаць пяцідзесяцігоддзе стварэння Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік. З адлегласці, адмеранай часам, мы бачым велізарнае палітычнае значэнне ўтварэння адзінай саюзнай дзяржавы на ленінскіх прынцыпах раўнапраўя народаў, сацыялістычнага інтэрнацыяналізму, мы бачым маштабы і глыбіню яго сацыяльна-эканамічных вынікаў.

Адстойваючы заваёвы Кастрычніка, працоўныя розных нацыянальнасцей на чале з вялікім рускім народам закладвалі асновы міжнацыянальнага супрацоўніцтва. Разгром нацыяналістычнай контррэвалюцыі быў адной з неабходных умоў арганізацыі такога супрацоўніцтва.

У ходзе будаўніцтва сацыялізма ў рамках шматнацыянальнай савецкай дзяржавы была ліквідавана эканамічная і культурная няроўнасць, што засталася ў спадчыну ад старога ладу. А многія ўсходнія народы сталі працвітаючымі сацыялістычнымі нацыямі, мінуючы капіталістычны шлях развіцця. Поспехі ў сацыялістычным будаўніцтве, ліквідацыя эксплуататарскіх класаў, сацыяльныя пераўтварэнні ў вёсцы, культурная рэвалюцыя — карэнным чынам змянілі адносіны паміж класамі і нацыямі. Дружба народаў, народжаная сацыялізмам, стала магутнай рухаючай сілай грамадскага развіцця. Сацыялізм нарадзіў новае сацыяльнае супольства — савецкі народ.

Савецкая федэрацыя і формы савецкай нацыянальнай дзяржаўнасці заклікана служыць ажыццяўленню палітыкі збліжэння нацый і іх усебаковага развіцця і росквіту.

Вопыт нацыянальна-дзяржаўнага будаўніцтва беларускага народа — яркае сведчанне жыватворчай стваральнай сілы ідэй пралетарскага інтэрнацыяналізму, дзейснасці прынцыпаў раўнапраўя і суверэнітэту, абвешчаных Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыяй.

ВЯСЁЛАЯ ТРАСЯНКА

ЖАРТЫ, ГУМАРЭСКІ, ПАРОДЫ, ЭПІГРАМЫ, ШАРЖЫ

Студэнты — народ не толькі сур'ёзны, але і дасціпны. Жарт, сяброўская ўсмешка — неадменныя іх спадарожнікі на працягу ўсяго студэнцкага побыту. І як жа інакш! Студэнцкая пара — пара маладосці, а маладосць... Што ж гэта за маладосць без дасціпнага жарту, без іскрыстай весялосці?!

Умеюць смяяцца і студэнты нашага юбіляра — Беларускага дзяржаўнага універсітэта імя У. І. Леніна. Наколькі ўдала — мяркуйце самі.

Змяшчаем мы і гумар тых, хто спрабаваў, ды не змог стаць студэнтам БДУ. «Творчасць» абітурыентаў — гэта таксама гумар, праўда, «гаркаваты».

А МАГЛО БЫЦЬ ГОРШ...

Той, хто быў студэнтам-першакурснікам, ведае, якія дрыжыкі прабіраюць, калі набліжаешся да экзаменацыйнага стала: а раптам трапіць менавіта той «нешчаслівы» білет, пытанні якога не паспеў праглядзець? І вось, можа, з-за яго, праклятага, ідучы на экзамен, асцярожна хаваеш у кішэню шпаргалку: выручыць!

— Ну, бярыце, бярыце білецік, малады чалавек... Які нумар?

У вачах у маіх усё двaіцца.

— Дваццаты... Не, прабачце.... Дзесяты!

Эх, вось і не рабі шпаргалак... Якраз жа той... ну, якога не ведаю, білет трапіў. Ды нічога: зараз мы асцярожненька засунем руку ў кішэню, намацаем паперку і—эўрыка! Хай тады слухае нас самая прыдзірлівая экзаменацыйная камісія, не страшна! Чытай сабе па пісанаму... Але чаго на мяне так падазрона пазірае выкладчык? Заўважыў? Крый божа... Гіну! Буйныя кроплі поту пакрылі твар. Спалохана апускаю галаву — толькі б не бачыць насмешлівых вачэй выкладчыка! Рука ўжо выцягнула шпаргалку і яна, маленькая, лёганькая, з шамаценнем падае на падлогу.

— У вас іх многа? — чамусьці лагодна пытаецца выкладчык. — Падыміце...

Я падымаю і—о, божа літасцівы! — у руцэ ў мяне дрыжыць трохрублёвая паперка.

Валерый ДРАНЧУК,
студэнт факультэта журналістыкі.

ПАСЛЯ СЕСІІ

Ну, ВОСЬ і здала апошні экзамен... Першая ў жыцці сесія — за плячыма. Дыхаецца лёгка і радасна. У маёй кішэні ўжо і білет на цягнік, які паімчыць пасажыраў аж да самага Кіева... Уваходжу ў вагон, займаю месца. Прыглядваюся да суседзяў і ўсё дзіўлюся: чаму нехта з іх вельмі ўжо панура пазірае ў акно, чаму нейкі стары незадаволена зыркае вачыма і ўсё бурчыць?.. І хочацца сказаць мне суседзям: адкіньце ўсё дробязнае, усміхайцеся, радуйцеся проста сонечнаму дню!

Цягнік набірае хуткасць, і яго колы грукочуць, грукочуць... Я з прыемнасцю прыкрываю вочы і вось ужо — сплю. Ах, як хораша на душы! Тым больш, што сніцца апошні экзамен, шчаслівы білет, на які шэпціць мне ля прафесарскага стала, заліковая кніжка з тлустай-тлустай пяцёркай. Але чаму выкладчык так моцна трымае мяне за руку і скрыпучым голасам паўтарае:

— Дзяўчына, дзяўчына!

Адкрываю вочы і... бачу перад сабой твар старога.

— Дзяўчына, прыехалі! Кіеў...

— Што?!

Такое адчуванне, нібы лячу ў бездань: мне ж у Мазыр трэба было...

Валянціна КУЗЬМІНА,
студэнтка факультэта журналістыкі.

ЭКЗАМЕНАЦЫЙНЫЯ ДЫЯЛОГІ

— Як можна да такой ступені нічога не ведаць?

— Прабачце, прафесар, я думаў, што экзамен заўтра.

✦

СТУДЭНТ: А, можа, прафесар, над гэтым пытаннем разам падумаем? Розум добра, а два лепш:

ПРАФЕСАР:...?

✦

— Ты чаму павесіў нос?
— Сесія на носе!

✦

З адказам не атрымалася. Каб неяк выкруціцца, студэнт папрасіў:

— Дазвольце выйсці напіцца.

— Той, хто топіцца, піць не просіць,—адказаў прафесар.

«ТВОРЧАСЦЬ» АБІТУРЫЕНТАЎ

РАДКІ З САЧЫНЕННЯЎ

Давыдаў парваў агідную сувязь з Лушкай, але не парваў сувязі з народам.

□

Проза пісьменніка стала для мяне другой маткай.

□

У залу зайшлі графіня і яе графін.

□

Кожны твор сведчыў аб беспамерным таленце паэта.

□

У лесе цўкалі вераб'і і снявалі свае ўласныя песні салаўі.

□

Полаўцаў і народ былі ў перпендыкулярных адносінах.

□

Захапляе аптымізм людзей, якія верылі ў голад, холад і разруху.

□

У творы «Вершы аб савецкім пашпарце» Маякоўскі расказвае аб тым, як вагонаважаты правярае пашпарты.

□

Давыдаў не мог разабрацца ў жыцці хутара, ён быў для яго складанай машынай, дэталі да якой трэба было падбіраць самому.

□

У «Песні пра Сокала» Горкі супрацьпастаўляе двух жывёл: вужа і сокала, якія не могуць жыць пад адной страхой.

□

Чычыкаў працаваў на пасадзе контрабандыста.

Эхінопсіс ВУЛЬГАРЫС

ПРА НАЙМІЧКУ...

(Ул. Караткевіч)

...жанчыны панствуюць і
ў мане,
А мужчыны і ў праўдзе—рабы.

. . . .

Тая, што сонцам была ў жыцці,
Недзе далёка, далёка, далёка,
Так далёка, што лень ісці.
Ды і нашто?
У задушнай кватэры
Кволыя думкі ў сшытак пісаць?
У бога хлусні і нажывы
верыць?
Трохсотгадовыя трапты
збіраць?

. . . .

Прынцэсы былі, царыцы
былі,—
Папялушкі адной не было....

. . . .

Наймічку таксама добра каля
печкі цалаваць...

**Хоць ты сумесь Бураціна
з Аэлітаю,
Растаю, гару, як стэарынавы!
Наймічка хоць, Папялушка,
усімі бітая,
Ты прыходзь! (Не станеш мне
дружынаю...)
Ад царыц, ад Неферціцяў розных
У мяне аскома на зубах,
Ты ж — і хлеб ржаны, і проза,
Ачага майго агонь і пах!
Ты кудзелю будзеш сусліць, прасці,
Кросны ткаць і палатно бяліць,
Я — трохсотгадовыя сюжэты квасіць,
Ды ў портках зрэбненькіх хадзіць...**

МІМАХОДЗЬ

Аляксандр ЛІХАЧ

Калі дзверы ў яго кабінет бывалі расчынены асабліва шырока, усе ведалі, што гаспадар гэтага кабінета адсутнічае.

□

Даўно няголены падхалім падышоў да люстра і, не пазнаўшы сябе, зрабіў угодлівую ўсмешку.

□

Некаторыя людзі толькі тады прыслухоўваюцца ўважліва да вашых слоў, калі вы іх шэпчаце каму-небудзь на вуха.

Рыгор БОХАН

Акрабат хадзіў у цырку па дроце, а перад жонкай — па нітачцы.

□

Нават з дрэва пазнання ён хацеў настругаць лыжак.

Мікола ВЯРШЫНІН

МІНІЯЦЮРЫ

ТВОРЧАЯ НЯЎДАЧА

**Хадзіў з блакнотам сутак трое —
Хацеў паэму напісаць,
І мог радкоў нямала даць,
Ды толькі... не знайшоў героя.**

ХТО ВАЖНЕЙ?

**— Ну што рабіць! Бяда ў мяне
такая:
Мне кіраўніцтва больш не давярае.
— Чаго бядуеш ты! Аб чым гамонка!
Шмат горш, калі не давярае жонка!**

ГУЛЬТАЙ

**Спаткаў пісьменнік сябра неяк,
І той пытаецца ў яго:
— Ты кім працуеш!
— Я пісьменнік.
— Ты толькі пішаш! І ўсяго!!**

ВЕТЛІВАСЦЬ

**— Заўсёды рад з табой сустрэцца!
А братка мой, здароў, здароў!
Як сам, як жонка, цешча, дзеткі!
Пазыч, браток, мне пяць рублёў!**

Спачатку была мара. Вось якая...

Іду я па вуліцы, і раптам — пажар. Агонь. Гоман. Натоўп. Крычаць: «Гарыць!» — пальцамі паказваюць на акно.

Вунь на тое акно — пяты паверх, трэцяе злева. А ў акне твар. Ну, я без вагання — угору па лесвіцы. А лесвіца пада мной палае. Надзея дадае мне сілы. Выломваю дзверы. Ёсць!

Ён ляжыць каля акна. Ледзьве дыхае. Я хапаю яго—і ўніз па лесвіцы.

Крыкі:

— Герой! Герой!..

А я, увесь прапахлы дымам, у тлеючым пінжаку, выношу на руках начальніка жыллёвага аддзела.

Ён расплюшчвае вочы і пытае:

— Чым я магу аддзякаваць вам?

— Дробязі, — гавару я, — не варта падзякі.

Але ён настойвае на сваім.

Тады я далікатна намякаю: маўляў, жыллёвыя ўмовы не надта... Ён ціскае мне руку. І мы сардэчна глядзім адзін аднаму ў вочы.

Аднак мара ёсць мара, а сапраўднасць вось якая.

Дом, дзе жыве начальнік жыллёвага аддзела, пакуль стаіць і стаіць, а пажару не відаць. Насупраць гэтага дома, між іншым, школа.

— Наце вам, — кажу, — дзетачкі, па два злотых на запалачкі. Купіце сабе, дзетачкі, запалак. Пагуляйце вунь каля таго дома.

Кожны тыдзень даю ім па два злотыя. А дом стаіць і стаіць. Яны за мае два злотыя сабе марожанае купляюць. Што за моладзь пайшла! А на запалкавых этыкетках пішуць: «Дзіця+запалкі=пажар».

Тым часам я ўсё хаджу па гэтай вуліцы, шпацырую. Чакаю...

І вось аднойчы я іду і чую — пажарная сірэна! Пажар!

Я па лесвіцы наверх. Пяты паверх. Званю. Начальнік жыллёвага аддзела адчыняе. Я хапаю яго на рукі. Але тут раптоўна з'яўляецца нейкі тып. Агідная морда! Адпіхвае мяне і хапае начальніка. Начальнік крычыць, відаць, хоча, каб яго нёс я. Тады я адпіхваю нахабніка, і начальнік ужо ў мяне на руках. Але тып не адстае, упарты д'ябал! Падстаўляе мне падножку і вырывае начальніка. Я вырываю зноў, а ён зноў выхоплівае яго ў мяне. У выніку, мы, зразумела, начальніка крыху пашкодзілі. А тым часам падаспелі пажарныя. Выявілася—сажа ў коміне загарэлася...

Вось як атрымліваецца, калі ў розных людзей супадуць мары.

З польскай пераклаў М. НАВІЦКІ.

«Литература и искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР Минск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Адрас рэдакцыі: Мінск, вул. Захарава, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі—33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара—33-25-25, адказнага сакратара — 33-44-04, аддзела літаратуры—33-22-04, аддзела тэатра, кіно і музыкі—33-24-62, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела публіцыстыкі — 33-24-62, аддзела культуры—33-21-53, выдавецтва—32-22-19, бухгалтэрыі—32-15-87.

Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Л. Я. ПРОКША.

Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, В. М. АЛАДАЎ, А. Ц. БАЖКО (намеснік галоўнага рэдактара), Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАКОЎ, А. С. ГРАЧАНІКАЎ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАЎ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОЎСКІ, П. М. МАКАЛЬ, У. Л. МЕХАЎ (адказны сакратар), Р. К. САБАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОЎ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.

Індэкс 63856 АТ 15208